

שנתון

• חברה • ביקורת • תיאטרון • אמנות •

שנה י"ט • נליין 192 • מבח תשנ"ז • ינואר 1996 • 16 ש"ח

ספרות

עזרה

גלי-דנה זינגר
 לב ברינסקי
 ולדימיר טאראסוב
 דוד טרבאי
 יורי אפטר
 ניס קרן
 אורי קלאטיס
 מיכאל גרובמן

חוסטו חורחה פאדרון
 סיטאקאנט מאהפאטרה
 אברהם סוצקבר
 איריס ברגר
 רחל פורמן-אלבו
 יאנוש פילינסקי

ЧЕРНОЕ НЕБО

8 538010 001929
 IS16.00

על אלוני להמשיך מעמדה חלופית

מוותר, כי המהפכה היא תוכן חייו. לכן, אין לי צל של ספק, שגם מעמדה אחרת, אותה תאייש שולמית אלוני, היא תנהל את מאבקה, שהוא מאבקם של רבים מאוד, ואם ימצא שם מקום לאחד כמוני - אני שם.

הבזק לספרות אחרת וקרובה

הגיליון הזה של עתוננו מוקדש ברובו לספרות רוסית הנכתבת בארץ; בנוסף, בין הכותבים, משורר מחבר העמים, הכותב יידיש לב ברנינסקי. אבל אין שירתו השירה אליה אנו רגילים. אין בה דבר המזכיר את הסטריאוטיפ של משוררי היידיש הקלאסיים; זו שירה עזת ביטוי, מודרניסטית, בלתי שגרתית, אירונית מאוד, חסרת סנטימנטליות. רחוקה מרחמים עצמיים, ולהיפך מזה: יש כאן ביקורת עצמית וסרקוס.

וכן, דוד טרבאי, משורר צעיר מאוד, שעלה מהונגריה, המביא תרגומים יפים להפליא משיריו של יאנוש פילינסקי, משורר הונגרי חשוב.

אבל, כאמור, עיקר המדור הוא ספרות רוסית מתורגמת לעברית. החלטנו לא לבחור בדרך הקלה, כלומר, להביא מן המוכר והידוע, אלא ללכת בדרך הקשה יותר ולחפש את השונה שבספרות הרוסית הנכתבת בארץ - את החריג, המעניין, המחפש; לכן הפרווה של יורי אפטר, של ניס קרן, של אורי קלאטיס; ולכן השירה של ולדימיר טאראסוב, מיכאל גרובמן, דנה זינגר. אין זו כתיבה רוסית "קלאסית". יש משהו מעורר קנאה בעזות הביטוי, בעושר האסוציאטיבי, באי ההתחשבות במה שקוראים - לא מובן, בוטה, או גם בסד הדקדוק והתחביר.

האמידה "הלשון כחומר ביד היוצר" מקבלת ביצירות אלה את מלוא הביטוי. החוויה היא הסמכות המכתיבה, ולא נורמות או חוקים אחרים.

החוויה היא גם "חוויה ישראלית", שניתן לראות ולקרוא בחלק גדול מהיצירות שהובאו כאן, מה שיוצר ישות ספרותית מסוג חדש, מרתק, מפתיע.

הקורא העברי ימצא כאן אהות לספרות העברית. אחות, לא עניה אלא בהחלט ראויה.

הקורא מוזמן להעניק תשומת לב מיוחדת גם לשיריו של גדול משוררי היידיש החיים עמנו - אברהם סוצקבר.

קריאה מהנה

ולמית אלוני מחליפה מעמדה. לא עוזבת, לא מתקפלת, לא יורדת, אלא עוברת לעמדה חלופית, אם מותר להשתמש בלשון צבאית, כמטאפורה בלבד. מהעמדה בה היא נמצאת עתה, לפחות מבחינתי, כשרת התרבות, האמנויות, התקשורת, היא עשתה כל כך הרבה, שאיש לפניו לא יכול היה אפילו לחשוב על השגים כאלה. גם כשרת החינוך, פינתה אלוני שדה מוקשים ואיפשרה גם למורים וגם למשרד להמשיך. חבל שלא שמרה בידיה את המשרד הזה. התנופה היתה גדולה, הזמן קצר מדי. וכאן כבר היתה הפניית גב הראשונה של חבריה. לא הייתי חבר במפלגתה. מבחון, תמכתי בה - לרוב. היא היתה והינה גם הקול שלי בתחומים רבים: זכויות אורח. דת ומדינה. שלום עם הפלסטינים, זכויות נשים, וכו... וכו...

אלוני לא מצאה דרך להדגיש את הצד החברתי-כלכלי. לא השכילה להפנים את המודעות לאי-שוויוניות לא רק בין המינים אלא גם בין העדות, ובעיקר בין בעלי רמות הכנסה שונות ועתים קוטביות. אילו היתה מקדישה לצד זה יותר תשומת לב, כי רגישות יש לה, כמוכן, לנושא, אולי היה נבנה כוח פוליטי חברתי שכנגד פוליטיקרטים, שמצויים גם בביתה פנימה.

אבל, לא זה הנושא שאני חפץ להרחיב בו את הדיבור. הספרות, התחום המקופח ביותר מכל סוגות האמנות, זכתה בתקופת אלוני כשרת האמנויות לתשומת לב שלא היתה כדוגמתה במשך כל שנות המדינה. וזה נאמר מפי מי שהיה ועדיין קרוב מאוד לנושא, ובקיא גם בנעשה מאחורי הפרגוד. בתקופתה הוכפלו "פרס ראש הממשלה", מילגת "סופר מורה" (עם כל הביקורת הרלוונטית שיש לי לגבי דרך יישומם של שני הפרויקטים החשובים האלה).

אלוני היא השרה הראשונה שניסתה להתמודד עם קשיים מו"ליים בתחום ספרי השירה, העיון וספרי סיפורים. לא היא פתרה את הבעיות הרובצות לפתחנו, אבל היא נתנה את דעתה לכך, היא הראשונה בדרג המיניסטריאלי, שמבינה את הנושא, ויודעת שחובת המדינה להתמודד עמו, ולהשקיע בו משאבים לא מעטים.

שולמית אלוני הבינה, שאדם פוליטי תופס עמדה לא כדי להשלים עם המציאות ולחפש את המאחד, לעתים קרובות יש צורך אמיתי דווקא להדגיש את המפריד, על ידי הצבעה על מציאות אפשרית אחרת.

את זה לא כל-כך אהבו אצל אלוני, אני - כן. אני חשבת, ועודני חושב, שתפקידו של מדינאי, של איש חזון, של איש רוח, לא לקדש את הקיים, בשום פנים ואופן, אלא לראות גם בו מומנט היסטורי חולף, וכבר להשקיע בחלופה.

שולמית אלוני בנויה מחומר של מהפכן אמיתי; שעיקר תוכן חייו הוא העשייה המהפכנית, גם אם היא מלווה בספק רב, באי-ודאות, ובאי-הבנה של הסובבים ועתים גם של השותפים. מהפכן אמיתי לא

יחי

מיכאל גרובמן: שמיים שחורים, הדפס משי
ראה עמ' 12 ומעמ' 16

גיליון זה מופיע בסיוע הגף לתעסוקה של המשרד לקליטת העלייה.

שירה וסיפורת

5	אברהם סוצקבר: שירים; מיידיש: יעקב בסר
8	סיטאקאנט מאהפאטרה: איך תדעי, ציפור יקרה? מאנגלית: עודד פלד
7	רחל פורמן אלבו: שירים
12	מיכאל גרובמן: שיר; מרוסית: מאיה בז'דנו
15	צביקה שטרנפלד: שירים
16	גלידנה זינגר: שירים; מרוסית: שמואל שתל
19	איריס ברגר: שירים; פרסום ראשון
18	לב ברינסקי: שירים; מיידיש: יעקב בסר
20	ולדימיר טאראסוב: שירים; מרוסית: יעקב בסר
22	יאנוש פילינסקי: שירים; מהונגרית: דוד טרבאי
24	יורי אפטר: בטעות; נובלה; מרוסית: שמואל שתל
36	גיס קרן: ליצן אמיתי; סיפור; מרוסית: פטר קריקסונוב
42	אורי קלאטיס: המיקרניה; סיפור; מרוסית: אורי קלאטיס ותמי כץ
44	חוסטו חורחה פדרון: שירים; מספרדית; עודד סברדליק

ביקורת ספרים

9	אריאלה בהלול-דימנר על "צוואר העצב" ליהודית פז
9	ראובן דותן על "אהבת הדרקון" לרחל חלפי
10	יעל ישראל על "משחק הממלכות" לקלארה סרני
11	רות לאופר על "אלה אזכרה על מות ועל מוות"
12	יהודית כפרי על "לפנות בוקר" להדרה לור

מדורים קבועים

2	לפי שעה: יעקב בסר
4	המלצות
6	תגובות: שולה קשת; יהודית כפרי
7	רות לבנית; דרור אלימלך
10	חצי פינה: רוני סומק
13	מקבץ אירופי: ורה קוריץ-שפיר
14	מוסיקה: גדי להב - בין הביטלס לפופ הבריטי
14	שמואל שתל - מחווה לג'ון קייג'י

לכבוד ת"ד 16452, ת"א 61163
הנני מבקש להיות מנוי על "עתון 77"
לשנת 1996/1995
שם ומשפחה _____
כתובת _____
טלפון _____
מצורפת בזה המחאה על סך 140 ש"ח עבור 11
גליונות, כולל משלוח _____
חתימה _____ תאריך _____

שנה י"ט • גליון 192 • מבחן השנו"ו • ינואר 1996 • 16 ש"ח

Literary Monthly

Editor: Jacob Besser
Managing Editorial Board:
Shimon Ballas, Sasson Somekh
Roni Somek, Arie Sivan, Zsvi
Atzmon, Oded Peled
Vice Editor: Amit Israeli-Gilad
Management and Graphic Design:
Michael Besser

המו"ל: אגודת סופרים ואמנים לקידום הספרות והתרבות בישראל - עמותת כסיוע: משרד האמנויות, המועצה לתרבות ולאמנות. עיריית ת"א-יפו - האגף לאמנויות. המערכת והמנהלה: טל': 5619879, 5618271, ת"ד 16452 ת"א המערכת אינה עונה בכתב על פניות כותבים ואינה מחזירה כתבי יד אלא אם צורפה אליהם מעטפה מבוילת. חומר יש לשלוח רק בדואר רגיל, כשהוא מודפס ברווח כפול על צד אחד של הנייר. פגישות עם העורך רצוי לתאם מראש. גרפיקה ממוחשבת: דפוס מופת-רוזמרין בע"מ לחות: אורניב

77 עתון

ירחון לספרות ולתרבות

העורך: יעקב בסר
חברי המערכת: שמעון בלס, ששון סומך, אריה סיון, רוני סומק, צבי עצמון, עודד פלד
עורכת משנה: עמית ישראל-גלעד
ניהול ועיצוב: מיכאל בסר
ניקוד: שמואל רגולנט
יחסי ציבור: רותי סבט
מועצת המערכת: יצחק אורבוך-אורפז, גילה בלס, יוסי הדר, נתן זך, א.ב. יהושע, רוני סומק, צבי עצמון, עודד רבין, ש. גיורא שוהם, אנטון שמאס, אריה סיון, עודד פלד

אברהם סוצקבר

מיידיש: יעקב בסר

קצות האצבעות

... פעם אחת, בליל-הרף,
כאשר טמנתי אצבעותי הקרות
בכיס פרותי,
חשו קצות-האצבעות במשייחי -
יונת גן-עזן רכה
בשובה יונים שבכיס.

היתה זו פסת ניר ולא יותר, שקדם לכן
בחדרי, שבצלילת הגג
הזנתי ברוך
מלים הומות.

ומשום שהיה לי קשה להפריד מזה,
ומשום שלא רציתי להטקיר בצפרני חתולי האדמוני,
את פסת הניר לקחתי עמי לפגישת-שמחה
בחוגי, שמה מתנפצות מראות שחורות של עננים.

אבל קצות-אצבעותי
השתכרו אז מן הרך הזה. אחרת לא
היתה גלכדת בתוך כיסי
גשמתו של העולם.

וקצות-אצבעותי ישבעו לבטח:
מין רך כזה הם לא חשו בשום מקום,
אפילו לא כשהסירו את הכסות של עב אביב
מלבה של האהובה.

אבל היום, לאחר שאבדתי, או אולי כיס מישהו
מתוך כיסי את עולמי -
הם שוב השתכרו מן הרך,
קצות האצבעות שלי.

הרך של מוצארט הצעיר, של סטראדיוואריוס?
הרך העדין של הורד, מוגן בקוצי-הקנאה?

הם, בתוך כיסי נגעו היום בזכרון-העדנה.

אידה פינק: רישומים לקורות
חיים: מפולנית: דוד ויינפלד;
הוצאת עם עובד-ספריה לעם;
1995; 147 עמ'
פולין, מלחמת העולם השנייה.
סיפורים קצרים וחסכוניים,
הנוגעים בדיוקנות בנשמתם של
יהודים, בסיטואציות בלתי
אפשריות של גירוש, רדיפה
והשפלה. אידה פינק נוגעת באהבת
החיים הנותרת בהם, למרות
שלטונם של "הזמן החדש" ו"אזור
ההתעללות", בתוך השפה החדשה,
המושגים החדשים של העידן הנאצי.

אריאלה בהלול-דימנד: נוצה אחר
נוצה קדח האור; ספרי עתון 77
בשיתוף עם הוצאת תג; 1996; 80
עמ'
שלוש דמויות אשה שזן אחת - --
האם ---היולדת חיים ---האהבת-
והבת. (גב העטיפה)
ספר ראשון לאריאלה בהלול
דימנד:
"אחר כך אני הולכת אל מקומי/
בקצה המיטה/ אני מוצאת את
אשה/ מתרחמת אל תוך ירכה/
שני אשה אני לוחשת"

אסתר אייזן: עד ציפת גוף
וגרעין; ספרי עתון 77 בשיתוף
עם הוצאת תג; 1996; 103 עמ'
קובץ המשך ל"בית בכיכר הלחם";
מעמיק את נושאי העבר--גם עולם
האסוציאציות התרבותיות מתרחב-
"חשבון נפש אישי ודורי-- (גב
העטיפה).
"גם אני אחתוך שרוולים/ בטי-
שירט פלאגל - של ונוס.
אנית בצד/ את כאב הרפאים/
מפתח מחשוף יראה יופיך."

המשך בעמ' 47 ←

נטליה גינצבורג: מיקלה שלי;
מאיטלקית: מירון רפפורט;
הספריה החדשה; הוצאת הקיבוץ
המאוחד; 1995; 183 עמ'
רומן מאוחר של נטליה גינצבורג.
מיקלה הוא צעיר איטלקי שברח
לאנגליה; רובו של הרומן מבוסס
על מכתבים בין מיקלה לדמויות
האחרות - חבר, אם, אשה.
המכתבים משקפים מרחק, ניכור,
ניסיון לקשר, תוך האחזות
בפרטים, שלא ניתן לקיימו "אך גם
אי אפשר לנתקו."

איטאלו קאלווינו: קוסמוקומיקס;
מאיטלקית: ענת שפיצן; הוצאת
עקד/גוונים; 1995; 159 עמ'
"היקום כמהתלה קוסמית".
סיפורים כמו מיתולוגיים, מזוויות
ראיה שונות ומשונות, הטומנים
בחובם ביקורת על המציאות
העכשווית. משעשע.

מחמוד דרויש - ניזאר קבאני:
פואמות; מערבית: שמואל
רגולנט; הוצאת ע.י.ן - בשיתוף
עם עיתון 77; 1996; 83 עמ'
תרגומים מיצירות שני משוררים
חשובים בשירה הערבית המודרנית.
קינה על ביירות - "אל ביירות
הנשית...באהבה", של המשורר
הסורי הידוע - גיזאר קבאני
והפואמות של מחמוד דרויש -
"אחר עשר כוכבים" ו"החורף
הארוך של ריתא".

גבריאל מוקד: וריאציות; הוצאת
הקיבוץ המאוחד; 1996; 141 עמ'
מבחר מורחב של הוריאציות,
שראו אור בשתי גירסאות קודמות.
טקסטים פילוסופיים וספרותיים -
המעמידים דמויות, שהן דיוקנים,
"מיני משלים, או אלגוריות, אלא
אם כן תאמר שהן קטעי
אוטוביוגרפיה, אלא אם כן תאמר
שהן פואמות בפרוזה". (יורם
ברונבוסקי - מגב העטיפה)

מלים שנאמרו

"אתה את דמי שלי לא תשטף בדם"
 מין אמירה כזאת
 לפני אתמול, לפני שלשום, לפני תמול-שלשום שלשום שלשום
 ליד שלחן בבית קפה,
 לא מרפה ממני, בעקשנות זה מלוני.
 "אתה את דמי שלי לא תשטף בדם"
 איש נשף אל תוך אדם אחר.

ודי לה לאמירה הזאת,
 כדי שקרון מלא ספר לא ימתיק
 את הטה ההוא,
 אלא יהפך אותו למר עד אימות.
 ודי בכך שאבן בלתי צפויה תכהה
 את המראה של היום
 ושתנפץ אותה.

המלים המבטאות נשארות מצירות בקלל
 כמו החרטומים בתוך הסרקופגים.
 וגם קים הקורא הלא מכר עבור
 אלה הזגזגים.

לזכר התולתי הסיאמית

הסיאמית שלי פרצה אל אהובה
 ואולי אל בעלה שלה,
 כמו מבית סהר בוער.
 וזה קרה כל-כך מהר ופתאומית,
 שברכתי לא יכלה להשיגה.

מי לא פרגן את הנאתה? חשוביה,
 מי יכול היה להבינם?
 זה הנוטל חיים לבש בעוד מועד
 את גלגלי הגמי
 ובותרה תולתי ברחוב בלתי חוזרת.
 זה הנוטל חיים אפלו את ידיו לא נטל במים.
 הוא הכין בעוד מועד
 אשם ברחובות העיר, חסר הרחמים,
 וחתולתי נשארה בלי חיים
 רק בעינים פקוחות, מהפנטות.

ואז אני הלבשתיה לקראת הערב בכתנת משי
 וחתלתי אותה באותה אדמה כמו את כלם,
 אז בא במרוצה אהובה, ואולי בעלה, אל כפת העפר
 ואז ראיתי לראשונה תתול אלמן.

שיר שירהשירימי

אהבתי האחרונה היא עיר. ושמה:
 אהבתי האחרונה.

היא נעשית יותר ויותר צעירה לעת זקנה,
 יפה יותר, שלי יותר,
 נשימתה - שירהשירימית פחות.
 אני רוצה להעמיק באמונה: היא אהבת אותי.

בחריציה כמו בחריצים שלי הומות
 אותן היונים.

זכנית
 אהבתי האחרונה. לזהטות
 נפגשות השפתים בחשך.

האברים של שנינו
 מצטמחים להם. והגשם יכסה אותנו בכנפים שלו,
 ותעלה דרך השרשים מתוך החשך
 קשת בשמים...

על מבוכות מדומות ועל מבוכות אמיתיות

ספרי "המחלת הנפשית - על ראשית הרומן הקבוצי" (הקיבוץ המאוחד, 1995), גרם, כך מסתבר, ליהודית כפרי למבוכות מסוימות: "באופן די מביך, מכריזה כותרת המשנה שהובלטה מתוך הביקורת, "הספר אומר בעצם דבר והיפוכו". אבל, אוי לאותה מבוכה, לא בספר טמונה האשמה אלא כנראה בכישוריה של המבקרת בתחום האוריינות. לא אתווכח עם הטיעון של כפרי בנושא ההזמנה החברתית, כאילו יצירת הספרות שנוצרו מתוך החברה הקיבוצית בשנות הארבעים? נוצרת בתוך חלל ריק (טיעון שהכותבת עצמה אינה עומדת מאחוריו, כפי שעולה מכיוון מאמרה). כל כותב זכאי לאמץ לעצמו הנחות מוקדמות כל זמן שהוא מכריז עליהן באופן גלוי. מסקנות המחקר שלי, המבוססות על קריאה של עשרות מאמרים בכתבי העת הקיבוציים, מלמדות שהזמנה חברתית היתה גם היתה, שתוכנית המתאר הראויה ליצירה הספרותית בקיבוץ, היתה ידועה ומפורסמת עוד לפני שנכתבה המלה הראשונה ברומן הקיבוצי הראשון, ושהיתה גם צנוורה "מטעם", שלא כולם יכלו לעמוד בה בגבורה, מסכת התייעוד שעליה מבוססים דברי מצויה בחלק הראשון של הספר, העוסק בציפיות קהילת הקוראים הקיבוצית, והיא כוללת, כאמור, עשרות מאמרים, כולל ציטוטים בלשון הכותבים עצמם, הן של הוגי דעות ואנשי ספר שעליה תנועת העבודה בכלל והן של אנשים "מבפנים", כולל סופרים חברי קיבוץ, שהיו בעצמם מושפעים כמו גם משפיעים על התהליך שבו נוצרה התרבות הספרותית הקיבוצית. הטענה המופיעה בראשית סקירתה של כפרי, כאילו ביססתי את טיעוני רק על שני מאמרים (של ברנר ושל א.ד. גורדון), אינה מעידה על קריאה אחראית, כפי שעולה כביכול, מן הפתיח של כפרי ("קראתי את הספר מתחילתו ועד סופו", אבל, המשך מביך עוד יותר. בהמשך המאמר טוענת כפרי שהספר מוכיח, כביכול, דבר והיפוכו, כי היוצרים מצאו דרכים כדי להתגבר על הצנורות ועל ההזמנה החברתית ולכתוב גם כתיבה אופוזיציונית... והתייזבו עוד עיקרו של כל הספר. אחר השאלות המורכבות, שעמדו לפני כחוקרת, קשורה בעצם יכולתו של יוצר המתייך לחברה מהפכנית לקיים את האוטונומיה שלו, תוך שהוא מעורב בלכילו בעשייה חברתית סוחפת, המחייבת את אימוץ כל יכולותיו וכשרונו. מהי מידת החירות, שהותיר לו כתב הייעוד שלו כסופר בתוך חברה אידיאולוגית טוטאלית, ששליטתה התפרסה על כל

האם הסופרים הושפעו מתכתיב?

בפתח הדברים ברצוני להתנצל בפני שולה קשת אם פגעתי בה בדברי. זו בשום אופן לא היתה כוונתי, ואני חוזרת ומדגישה את שכתבתי ברשימתי על ספרה, שלדעתי והו ספר מעניין ואף חשוב. להלן אפנה אלייך ישירות: אני התייחסתי אך ורק לעניין מסוים בספרך שלגביו אנו כנראה חלוקות בדעותינו; והושטתי שדברי אף לא הובנו כראוי. אילו קראת את רשימתי בתשומת-לב, לא היית כותבת שטענתי כי ספרך "מוכיח כביכול

דבר והיפוכו - שהכותבים מצאו דרכים להתגבר על הצנורות ועל ההזמנה החברתית ולכתוב גם כתיבה אופוזיציונית". לא טענתי זאת, ואני חושבת כך. את הצגת משוואה לפיה "היוצרים הראשונים מתוך החברה הקיבוצית ניסו להיענות גם להזמנה הסוציאלית שהופנתה אליהם, וגם לשמור על מידה מסוימת של אוטונומיה". יצאת כנראה מהנחה שהשפעת התייעוד החברתית היא מן המפורסמות ואינה צריכה ראייה, והתכנסות בחשיפת העובדה שהסופרים בכל זאת הצליחו לשמור גם על אוטונומיה ניכרת בכתיבתם; עובדה נכונה בלי ספק. לעומת זה נדמה לי שלא הוכחת מתוך הטקסט את הקביעות הפוזרות לאורך הספר כולו לפיהן בכל זאת "מרבית הטקסטים העמידו עצמם באופן ישיר לשיירותה של פונקציה חברתית"; ודווקא חלק זה של המשוואה הוא שעורר אותי להגיב על ספרך. השתכנעתי שהסופרים כתבו באופן אוטונומי; לא השתכנעתי שבד בבד הם הושפעו מהתכתיב החברתי וכתבו על פיו. לא השתכנעתי בזה הן מפני שאין הוכחות לכך בספר (למעט הדוגמה הבעייתית של ביסטרצ'קו), הן משום שנסיוני כיצרת בקיבוץ הוא שונה, והן משום שהקביעה הנ"ל כוללת הנחה מובלעת לפיה היצירה הספרותית אכן מושפעת במידה יתרה מההזמנה החברתית, ונכתבת לא מעט על פיה. הנחה זו מחטיאה לדעתי את עצם מהותו של תהליך היצירה. עם זאת, הבל שהתפוצץ אל דלת אפח פתוחה שלי. למה לך לכתוב שלדעתי "יצירת הספרות נכתבת בתוך חלל ריק", כשברשימתי המונחת לפניך כתוב: "קיימות כמובן שפע דרכי עקיפין

שבהן משפיעה הסביבה החברתית והאידיאות שלה (וכן הסביבה הספרותית והמורשת הספרותית) על כתיבתו של הסופר. אפילו הסופר התנ"כי לפני 3000 שנה לא כתב בחלל ריק". נראה לי שההבדל העיקרי באופן ראייתנו את תהליך היצירה הוא, שאת חושבת כי לפחות בתנאים מסוימים היצירה הספרותית מושפעת ישירות מההזמנה החברתית ונענית לה במידה לא מבוטלת (בצד שמירה על מידה של אוטונומיה), ואילו אני סבורה שההזמנה החברתית הישירה אינה משפיעה על היצירה הספרותית הראויה לשם זה, וההשפעות החיצוניות הקיימות בלי ספק על הסופר ועל תהליך היצירה, הן עקיפות ורבה יותר ולא ישירות. דוגמה להבדל זה בתפיסת תהליך היצירה אפשר להביא מסיפורו המקסים של ביאליק "לממשלת המרש". ביאליק מתאר בו את עצמו בתחילת התחברותו של שיר. מקצב השיר עדיין אינו ברור לו, ומתחברים לו הרוזים בשני משקלים שונים. בינתיים מופיעה ברחוב תזמורת צבאית שמנגנת מרשים עליו. הרחוב כולו נכבש לקצב המרש, והמשורר מהרהר לעצמו בהתנשאות שההמון הוא עדר, ושהעצמיות הגמורה שאינה נכנעת ואינה בטלה באלף, היא זו של המשוררים. לאחר מכן הוא חוזר לשולחנו ומתחר כהרף עין את השיר כולו, שבראשיתו התייגע בו כל כך. ואולם לתמהונו הגמור, כשהוא בודק את הכתוב מתברר לו כי אין בו זכר לשני המשקלים שבהם החל לכתוב, אלא כולו כתוב... בקצב המרש.

לכאורה הוכחה ניצחת להשפעת התכתיב החיצוני על היצירה. אף כל נטעה; ראשית, מנצח התזמורת לא תבע מהמשורר לכתוב את שירו בקצב המרש, ואילו עשה כן קשה מאוד להניח שהמשורר היה נכנע לתכתיב. שנית, המשורר מצדו שמע וידע כמובן שבחזן יש תזמורת שמנגנת מרש, אבל לא רק שלא ידע שהדבר ישפיע על תהליך יצירתו, אלא היה אף סבור שעליו מכל בני אנוש לא ישפיע הדבר, בעוד שלמעשה ההשפעה היתה מכרעת. אם נתעלם מהתו הסאטירי של הסיפור - בהשפעה חיצונית עקיפה מסוג זה על תהליך היצירה אני ביסודו של דבר, ובהסתייגויות מסוימות, מכירה כמובן. ואילו בהשפעה חברתית ישירה שמנסחת ישירות לסופר (בעשרות מאמרים) את הדרוש לה, והוא נענה לה, איני מאמינה. ספרך לדעתי לא הוכיח את קיומה של השפעה כזו על היצירה הספרותית, אפילו לא בחברה הקיבוצית בעלת האידיאולוגיה הטוטאלית של שנות ה-20 ה-50. תביעה ונסיונות צנוורה אכן היו, אבל הסופרים כתבו, כפי שנוכחתי כה פת בספרך, לא על פי נסיונות תכתיב אלה, אלא כשם שהורה להם לבס.

יהודית כפרי

ד"ר שולה קשת

בגבעתיב

מאזן ביניים - מלים ומעשים

רבה אחר מאמציה ויעילותה של המשטרה, החושפת מעגל אחר מעגל. אך אנו, מה נעשה? מה תעשה חברה רגילה, דמוקרטית, החוזרת עתה אל הפרווה של החיים?

ברור לי, על כל פנים, מה אנחנו לא צריכים לעשות. אכן, נימנע מהאשמה גורפת, מציד מכשפות; אבל מותר לנו לשאול כמה שאלות מאוד פרוואיות: למשל - מדוע חייב משלם המיסים הישראלי לשלם בעד שימור אחוזת הקבר של ברוך גולדשטיין? מדוע חייב הוא לזון ולפרנס את הלועגים לו, את מהרסיו? העולם שלנו, המודרני, החומרני, הקשוח והרועש, אולי איננו הטוב בעולמות. אך כל עוד הוא עולם חופשי, דמוקרטי - מותר לו להגן על עצמו, על ערכיו, על חירויותיו.

רות לבנית

גרורה אמריקאית

ליעקב בסר שלום רב!

בהמשך לשיחתנו הטלפונית, מצורפת הידיעה "במעריב" על סגירת סניף הספרייה האמריקאית בת"א. ברצוני לציין כי המרכז היווה מקור חשוב לסופרים משוררים, אמנים-פלסטיים, אנשי תקשורת וכו'. אני אישית נהייתי משרותי המקום למעלה מעשר שנים; אוסף המקום כולל בין היתר: ספרי השירה של כל חשובי השירה האמריקאית במאה ה-20, ספרי ביקורת שירה ופרווה, ביוגרפיות, כתבי-עת, ספרים על מוסיקה חדישה וג'אז, אמנות פלסטית, וידיאו, קולנוע וכו'.

לאור חשיבותו העצומה של המקום לסופרים ואמנים מכל הסוגים והיותה של ת"א המרכז התרבותי של המדינה, חשוב מאוד להיאבק על פתיחתו מחדש של המקום. לדעתי חשוב לכתוב לכל הגורמים, כולל הנשיא קלינטון, ומשרד החינוך והאמנויות בארץ.

הזמן הקצר שעבר מאז ההחלטה לסגור את המקום, מאפשר לדעתי לפעול ולשנות את ההחלטה.

לא ייתכן שבתוך "סל-סיוע" אמריקאי אדיד לישראל - (ככלכלי וצבאי וכו'), לא ייצא פרומיל של פרומיל של פרומיל שיועבר לתקצב את המשך קיום הספרייה ומרכזי-התרבות בתל-אביב. לא ייתכן שנהפוך למדינת "כלכלה-חופשית", "כלכלת-שווק" ושאר מונחי הקפיטליזם, מבלי לשמר ולפתח מוסדות ומרכזי תרבות בסיסיים. סגירת מרכז התרבות האמריקאי והספרייה, הופכת אותנו לגרורה אמריקאית מהסוג הפרימיטיבי והכוחני ביותר, ללא התרבות וההישגים של אותה "אמריקה" ממנה יש לנו עדיין הרבה מאוד מה ללמוד.

בברכה ובכבוד רב

ד"ר דרור אלימלך

אנו עומדים בימים שלאחר יום השלושים לדצח יצחק רבין ז"ל. תקופה מוררה היא לנו. לאט לאט אנו חוזרים לפרווה של החיים. באותו חודש היה קשה לנו להתרכז. ספרים לא קראנו, לבידור לא נכספנו, דבקנו בטלוויזיה ובעתון. המומים היינו מול פני הרצח, נפעמים מול גילויי האבל, הנרות, הילדים בכיור; משתאים עמדנו לפני החיווין המופלא כאשר גדולי עולם, משמונים אומה ולשון, באו לכבד את זכרו. השפה העברית, שאולי עניה היא בביטויים טכנולוגיים, אינה הסרה מלים שמתארות מצבי-נפש לא רגילים. אפשר לומר שאיתם ימים, עם כל הצער והאבל, היו ימים נוראיים-הוד.

עכשיו חזרנו לפרווה של החיים, ומשתדלים לסכם לעצמנו גם את התהליכים המחשבתיים. דומה כי שני גלים התנגשו מול עינינו: גל של האשמה גורפת, וגל נגדי הדוחה את האשמות. הגל המאשים היה מופנה נגד כל הימין, על מפלגותיו ומנהיגיו, נגד השיבות והרבנים, נגד אוניברסיטה מכובדת מאוד. לעומת זאת, בגל הנגדי, דובר על ציד מכשפות, על החשש שניהפך למדינת משטרה שדי בה בהלצה פוליטית כדי להושיב אדם במאסר.

הגל הראשון, זו האשמה הגורפת, אכן נסוג. גם לאה רבין, בפגישה השנייה שליר הקבר, לחצה את ידו של בנימין נתניהו אשר בפגישה הראשונה סירבה ללחוץ. הגל השני, זה המבקש להתנער מכל אשמה של השפעה ואחריות, לא דעך עדיין. אולם, כל הממשיכים בקו זה מסרבים לראות כי אם אכן נראה את הרוצחים כמי שפעלו בלי שום השראה דתית ובלי שום השפעה אידיאולוגית, הלא היה עלינו לדמותם לאותם "שולפים" שאנו רואים לעייפה בכל סרטי הטלוויזיה, שפשוט אוהבים את זה - והלא אנו יודעים בלבנו שאין זה כך. יש משהו באקלים חיינו אשר איפשר את צמיחתם של "העשבים השוטים".

אז אזהרה ראשון, כך אני חושבת, היה מעשהו של ברוך גולדשטיין. הטלוויזיה והרדיו, ואחריהם כל הדוברים הרשמיים, דיברו על "הסבב" במערת המכפלה. מעולם, בארץ הזאת, לא השתמשנו בביטוי זה, "סבב", אלא אם כן אנחנו, היהודים, היינו הקורבנות. כל סלידתו של הציבור שלנו ממעשהו של ברוך גולדשטיין באה לידי ביטוי במלה הקצרה הזאת.

ואולם, כאן נפער הקרע. לא כולם דיברו על טבח. נמצאו לו תומכים לגולדשטיין, מעבר למצופה. כיתות בית-ספר עמדו דום לזכרו, רבנים ספדו לו. ראש הממשלה שלנו, יצחק רבין ז"ל, היה הראשון שהביע זעזוע מהיקף התמיכה הזאת. הוא לא ידע בשעה ההיא, וגם אנו לא ידענו, כי מאותה תבורה של חובשי גרביים שחורות על פניהם, מאותו טקס בבית הקברות בו הם נשבעו אמונים לזכרו של ברוך גולדשטיין, מוליכה הדרך לרציחתו.

עומדים אנו בימים שלאחר השלושים למותו של יצחק רבין, זכרו שללום. יש בנו הרגשה כי לא עת דברים היא עתה; עת לעשות מעשים. אנו עוקבים בהערכה

רחל פורמן אלבו

בוהה כמו צלם צלב קורסת בתוכי זועקת את חלום הלילה כערפד גוסס מובל אל פיו של הזמיר ועצם היותה בתוך תמונת הלב המשתקפת אני חושקת בדרכים שלא היו ולא יסללו רק אור ראשון וחשכה מחלטת נמוגים מתוך תשוקה עזה והזיות להגביר את קצב פעימות הלב.

אבנים רצדו על גופי בחצר הנטושה "בחזרה למוסד". "אבל אבא שליחה באמת לא התבונתי" בתוך המקלט הפתם המצינית בחשכת הנפש עטפתי ראשי בשדיה של אמא ובכיתי.

זרקי את חבל הקריעה מרחם הצואר רבצי על זו הדרך שלולית של דם ירק מלע מחוללת חבקי אותי במשי העלים ותנשמי אליך את מותי.

לא... אל תרוצי אחרי יש דלת ראשית והיא פונה לרח' גאולה אמרתי רק את האמת באמת... אבל הפכת אותי את יודעת למה? פניה האדימו ומוט ארך הלם בי בלשוננו בלשוני הארבה.

לא דלת לא פתח יציאה היו אותה שעה רק ללמד לומר כפי שרק ילדה קטנה חופרת ובונה קולצת צמות של שכחה גיני המטפלת צפה ועולה.

וחדר פנחש העוגב על הדם והצית בה קטטה הלוטמת זכרון אפל מוכיח מכריח מעצים אל אפל המראה אל באר המעשה אל מעגל כניעה של בראשית מדבר ורוע פגרי נעוריה ורוח סרטנית מפזרת בה רצועות הקזה.

סיטאקאנט מאהפאטרה

מאנגלית: עודד פלד

איך תדעי, ציפור יקרה?

אני אעמד כאן, נוטע רגלי באדמה
עד היום האחרון, השעה המכרעת, כי
אולי תשובי, שדודה, הו צפור,
יום אחד בשעת ערב תורת.
מישהו מספר לי, מנחם, שוב
ושוב, שאת תחזרי,
קול מזור מספר.

אין התקהלות עלים עכשו, יקרה,
לא קן, לא רעשי קנזן עכשו,
ואני מאשים את עצמי בלב ריק רקום לתפארת
של ענפים שרופים - כהים חדים - דקים חזקים,
בשפה שקטה וטעונה של מלים.

רחוק יותר ויותר מן השמש,
בחשך עופנים, יורד בעררן
לעמק נעלם, מפלס דרך
בעצב חם ועפר שחור,
סופג את מלוא הים, יבשה, וחם,
אני מעצב עלה ראשון, יחיד, זועף
בבדידותו.

מה את יודעת, צפור יקרה, אודות
ספור צערי העתיק, מה ידוע לך
על העסקאות החשאיות של גורלי?
ממלכתך פרושה על פני שמש וכוכבים
חצר ארמונה משתרעת מענן לענן מרחק,
עליוות האור היא שפתן המגבהת של
עיניך.

קריאת המרחק היא הכמיהה הנסתרת
של כנפיה, שיר התנועה האינסופית
הוא ההזמנה החרישית של עצמותיה.

גם אני מזהה, הו צפור, את אל-השמש
בעינים עצומות בחזקה במדיטציה עורת;
את מזמוריו אני קורא, בשפתם הדלה
של עלים מצהבים, הנושרים כעת ללא הרף;
גם אני משתחוה בתוך קהל המאמינים
של חלומות ירקים-לחים, חסרי נשימה;
וברגע ההמום, חסר הענפים,
חסר העלונה, בשלב ההתקדשות האחרון
שלי, בשעת חסד של צער אחרון.

שירך חסר עכשו, וחסרים
העלים, הנצנים, פרחים ופרות,
תוגת הפריחה, יסורי ההפתחות,
צער הקמילה והנשירה.
עכשו קנה איננו שם, ולא צוחות קולניות
של אפרוחים משתובבים. צפור יקרה,
מה את יודעת על הקול
הרועד מבצע לענפים משננים, שרופים יבשים;
מה את יודעת על צורת השיר
הטהורה הנגלית על גבי
העור היבש, הצמוק, אודות
חלום פזור-נפש כתכלת שמים הרועד בתלל
עד בוא גלי עננים קודרים מתפזרים ברקיע
בנסיון שלות-רסן להמטיר גשם?

גם אני יודע, צפור יקרה, כיצד
חלומות מסתימים תמיד בחלומות,
וחלום הוא שם נרדף לצמא -
זה הנוער באפלה החונקת,
כמו שמש, עד בוא הנקר.

צפור יקרה, איני יודע אם
תשובי או לא,
אך כאן אשאר
כתוגה אינסופית, במדיטציה דמומה.
רגלי נטועות באדמה, לעולמי
עולמים, עד היום האחרון, השעה המכרעת,
אולי תשובי, כמו
אביב נעלם, לא צפוי, מזמרת
את שירך, יום אחד,
בשעה כלשהי, לא צפויה.
אותו זמן יפרח בעיניך
הפרח הפתוח-למחצה, שפניו לחלום;
ובמעופה המהיר, הישיר, תכלה
תקותי האחרונה, רקמת דמיונות עגנה.

מתוך הקובץ "מות קרישנה ושירים אחרים", המופיע בימים אלה

סיטאקאנט מאהפאטרה - נמנה עם בכירי המשוררים בהודו. נולד
ב-1937 באזור החוף של חבל אוריסה. פרסם עשרה קבצי שירה
בשפה האורית. מאהפאטרה זכה בפרסים ספרותיים רבים, ושיריו
תורגמו לאנגלית, צרפתית, גרמנית, דנית, שוודית ורומנית. הוא
משמש מנכ"ל משרד התרבות ההודי.

יהודית פז: צוואר העצב; הוצאת ספרי "עיתון 77";

1995; 64 עמ'

המהירות, הריקוד וההתגלשות המוסיקלית שאינה עוצרת הם המאפיינים העיקריים את ספר שיריה הראשון של יהודית פז, "צוואר העצב". במעטה שלם ונקי ממהמורות סגנוניות נוצרים סיפורים אישיים, יחידניים בתוך השיר. "הציידים שלי" זמיר בעמירה / הם ישינים אורבים ומוכנים / פוף פוף ליריה... עמ' 68. הסיפור הנוצר גולש ללא מעצורים תחביריים. הדוברת אינה אונסת את סיפורה אל תוך השילוב התחבירי הנכון אלא נותנת לסיפור האינטימי שהיא יוצרת להכתוב את הסגנון השירי. בהרבה שירים סדר המלים במשפט אינו האופייני למשפט הנכון, חסרות מלים משלימות או נקודות המציניות סיום משפטים. זה מתאים ונכון לסיטואציה השירית ולמקצב הפנימי של השיר "ואל תגע בי אהבה / לא יכולה לצאת שדה / מכתם גאווה" (עמ' 31).

השורות עמוסות במטאפורות וציורים אישיים ביותר. "תראה אותה אומרת / כל שנה שמה אבן טועים אחרת על / הלב שלך חוט קטוע, קו מועד להקרע". הציורים והתמונות נלקחים מעולם הטבע. הדוברת כמו "מטפלת" בכל מה שנוצר על האדמה בצומח ובחי באופן אישי ונטול מהמורות, עד כי כל אותם גורמי הטבע הופכים בשירה למרכיבים ספרותיים ומשתלבים בסיטואציה השירית באופן המושלם והנקי.

"עכשיו חשך יושב עלי בצפיפות / מחניק בי תמימות צפורית / ... וזרועת גרעין ורפודה ענן" (עמ' 10).

השילוב של ציורים מיוחדים ואישיים, אך הנוצרים בעזרת מרכיבים מעולם הטבע המוכר, יוצרים את ההרמוניה והמיוזג המאפשרים קריאה גם בשירים המצויירים ביד מאור אישית ובעולם דימויים השיך רק לה, למשוררת. עובדה זאת גם מפחיתה את הבלבול העלול להיווצר עקב סגנון הכתיבה הפוסט ולא נעזר בתחביר המקובל.

שפת שירים מעודנת - הייתי קוראת למשיכות המלים אל תוך ההווה האישית שלה. יהודית פז אינה עוצרת לרגע. אומרת ואומרת וממלאת את כל תווי הגוף. מקצות הראש ועד לכל נקודה שבו, שנפגעת האמירה שיר.

דחוסים השירים מאוד. ולמרות שרובם אינם כתובים דווקא בגוף ראשון, הם כל כך ראשוניים, כל כך נקיים מהתחנות מילולית. הסיפור עצמו בתוך השיר עצמו. תשומת הלב התחבירית המקובלת אינה העיקר. פסיחות, שברי משפטים, משחק של ידוע ולא ידוע "ומן נובעת אל שנה / עוד לא פקוה לראות מראות / מלוטשים מדי עושים חורים שחורים" (עמ' 12).

משיכת המלים יוצאת הדופן בשירים האלה באה לידי ביטוי בעיקר בציורים המאוד מאוד מדויקים ומיוחדים. "עכשיו היא מגדילה היסוס / מפתח אין שליטה... הקור החום סודקים זכוכיותה / את שפיותה" (עמ' 16). יהודית פז מלקטת את כל תומרי כתיבתה מהעולם הפיזי, מאברי הגוף, וחלקי האדמה ומכניסה לתוכם את נשמת אפה להפוך אותם לציור אשה אישי, אבל בהחלט לא מנותק. דווקא בגלל האינטימיות הרבה שבספר ו"משיכות המכחול" הדקות והמיוחדות לעולם כתיבתה, את השירים האלה צריך לקרוא, ולא עליהם. הניתוח הספרותי עלול להחמיץ את האושר שבדיוק הציורי. העומס ו"מהירות" הכתיבה כביכול מחייבים לקרוא את כל השורות, לינוק מין ההתחלה, לספוג בהדרגה את הטעם המיוחד המאפיין את שיריה של יהודית פז.

אריאלה בהלול-דימנד

לגעת בחושך לגעת באור

רחל חלפי: אהבת הדרקון; הוצאת הקיבוץ המאוחד; 1995

בספרה החמישי של רחל חלפי, "אהבת הדרקון", ממשיכה המשוררת בדרכה השירית, לפתח לטפח ואף להתמודד עם המוטיבים השיריים אשר מלווים אותה, כבר למן ספרה הראשון: "שירים תת ימים ואחרים". תודעתה או זרימת תודעתה של חלפי נעה כמטוטלת בין חוויות הנעות סביב חשכת התודעה מבוכיה ולבטיה, לבין חוויות הקשורות במישורין בריאליה העוטפת אותה, במעין מצור והיא אינה אלא נדהפת להדוף אותה מעליה באמצעות השיר.

כעיקרון, החושך או החשכה אותה עוטה המשוררת מתפרץ באמצעות השירים לכלל מילוליות, השופכת אור גדול על מציאות חיים פנימית,

רב-רובדית ועמוקה. כל שיר בספר מהווה שלמות פיזולית שירית לעצמו, וניתן להרגיש בכל שיר את אותו מתח טעון וטוען לשאיפה לשלמות, הנוגעת בעצם עצביהם של גרמי תודעת המשוורת; אלו האפופים לא פעם מסתורין הנוגע במיסטי ובאמוני-דתי; זאת, מבלי לאבד פרופורציות, תוך כדי ראייה בעלת פרספקטיבה רחבה ביותר עם נגיעות הומוריסטיות לעיתים, המרככות את חומרת שירתה המגובשת והיחודית של רחל חלפי.

הנגיעה בחיים עצמם היא אמביוולנטית מאוד, כמו מרפרפת, נוגעת וגם לא נוגעת. אולם נגיעה זו היא גם האור הרב המופז משירתה של רחל חלפי בכל חמשת ספרי השירה שלה; "שום דבר לא ישווה אל מול עצם החיים / השיר בורח ונבו בין רגליו..." ובהמשך: "והכתיבה - / ריצה עזימת אל חלום - / חופש / של חיה / נטרפת" (מתוך השיר: "שום דבר לא").

ככלל, מרבה המשוררת בספרה הנוכחי לעסוק בעצם הפעולה השירית או מעשה היצירה - הכתיבה, והרי זו בעצם ההתעסקות בתודעה שמן האופל, או אופל הריק, שמתוכו מתפרצות ועולות המלים. אצל רחל חלפי מורגשת מלאכת הסיתות הכמו פיסולי של השיר, וכאמור, המתח האצור בכל שיר ושיר כמעט אינו מרפה מן הקורא, הלמד ממנו גם על תודעת עצמו.

בפעולת הכתיבה של רחל חלפי עומד יסוד קתרטי מובהק והוא זה הגורם או מביא לזיכוכו של השיר, שהוא, לתפישתי, האור הרב הנובע מתוך תהומות החושך של הנפש.

דוגמה הבאה לייצג את השירים היותר חזויתיים של המשוררת אקה מן השיר היפה והמגשש אחר קרבה לחיים אלו: "רגע במראה הפנימית: / פתאים ראיתי ישישה אחת / שפעם הכרתי / רציתי לגשת לומר לה שלום / אבל החזירה שבי / אמרה לי: עובי, בלאו הכי היא לא תזכור. עובי..." ובסיום: "משהו מתבהם בי / כל-כך / על נקלה / הזעם הפנימי / מתפית מצפון, לא רק לגבי עצם אמנותו השואפת לשלמות ואורגניות פנימית, אלא גם לגבי עולם החוץ תודעתי, המציאותי, הסובב אותה.

יחסי גומלין אני-עולם קשים מנשוא עולים במרבית השירים החזויתיים של רחל חלפי - מעין התאכזרות עצמית שאינה יודעת פשרות. כך לגבי העיסוק בעצם התודעה. גם בשירים העוסקים בנככים אלו של תודעתו רדפת התופעות ההכרתיות והתת-הכרתיות של המשורר, מרבה רחל חלפי להתאכזר במודע אל עצמה וללכוד לא פעם אמיתות תודעה ושלמויות תודעיות מנוסחות תוך הפקרת עצמה אל הבלום, הסתום והרע שבה. זאת כמוגן, מבלי לפגוע בצד האסתטי של השיר ובאופן ההבעה האופיינית לה, מבלי לסטות מן "הקווים האדומים" אותם הציבה לעצמה למן תחילת פירסום שירתה.

חוקים בלתי כתובים אלה אינם נאמרים מפורשות, אולם רחל חלפי נוקטת כלפי עצמה יד קשה ביותר בעיבוד תומרי יצירתה החזויתיים והתודעתיים כאחד. ושוב, יש לציין כאן כי התאכזרות זו, המגלמת למעשה חושך גדול ואולת יד עד כדי שיתוק, מביאה לבסוף לידי אותה הארה שירית; כזו המתומצתת בנכתב, בנאסף, בנדלה ובנכסף של רחל חלפי, השמה ומניחה את אצבעה לאו דווקא אל הנקודות "היפות" לכאורה של חיה הפנימיים; אור זה נשאב ונלקח ממקורות עמוקים הרבה יותר, ולכן האור הגנוז בשיריה הוא רב, ומציף אותנו בגווניו וגווני גווניו, כעין איזו קשת רחבת היקף בעולם מעונן ואפל.

"צוללת צוללת אל תהיי לי כזאת / עזובה אל תהיי לי כזאת כבדה / תשמעי זה לא אסון / את אמנם ירדת ירידה / את שהיית צהובה ותמודה / אבל אולי תתחילי לעכל את העובדה / גם כאן אפשר להתקיים עד שהתמצן יגמר וזה לא יהיה כל-כך מהר..." ובסיום: "צוללת בחיך תפסיקי / להיות כזאת! או מה אם את תקועה שם / אבודה?" (בלוז צוללת)

וזה דוגמה לשיר אלגורי, אשר שולט בו דימוי הצוללת האבודה ממעמקי הים. השיר נכתב אמנם בסוף צאת מגחך והומוריסטי או אפילו באירוניה עצמית, אך הוא בעצם שיר המגדיר היטב את הפואטיקה המניעה את שירתה של רחל חלפי. מאיזה עומק אבוד לכאורה היא דולה את הפנינים או את היופי המוחץ עד כאב. היפה עד כאב אינו מרפה ממנה, גם מהותו האפלה וגם בקרינת תאורה עזה אף נועזת הבוקעת משירתה של רחל חלפי אשר רבות בה ההסתכנות וחוסר הפשרנות. השירים המכוננים בספרה הנוכחי של רחל חלפי - "אהבת הדרקון", הם שירי אור, שירי נחמה אמיתיים ונוגעים ללב בעומקם וברבגוניות שלהם.

לסיכום, אומר רק כי מתוך האופל, התהום והחושך יצא כאן אור גדול בעל עוצמה קוסמית גלובאלית ומורכבת, היכולה לדבר אל כל אדם חושב, באשר הוא אדם.

רחל חלפי: אהבת הדרקון

כל מה שאינה יודעת על אבא ואמא

קלארה סרני: משחק הממלכות; הספרייה החדשה; הוצאת הקיבוץ המאוחד 1995; 308 עמ'

"משחק הממלכות", הוא מעדן מלכים ספרותי. הרומן שראה אור לפני שנתיים באיטליה, עוסק בכני משפחת סרני, משפחת האצולה היהודית, שבנה האמצעי, אצול, היה ממיסדי קיבוץ "גבעת ברנר" ודמות בעלת חשיבות מכרעת ביישוב העברי של העליה השלישית. אחיו, מימו, היה מנהיגה הבלתי מעורער של המפלגה הקומוניסטית האיטלקית, והוא גם אביה של קלארה סרני, מחברת הרומן. סרני בחרה לספר את סיפור משפחתה בדרך שונה מהמקובל. ראשית, היא מקדישה חלק ניכר מהרומן דווקא לפיאור ילדותם של הוריה ודודיה. לראית הילדות שלה הם מהיפים שנכתבו בספרות; הם מרגשים ומצחיקים, ותופסים את הדיפעימיות של עולם הילדות בדרך מקורית ומדויקת. סרני צולחת את ימי ילדותם של אצול, מימו ואנריקו, אחיהם הבכור שמת בדמי ימיו, ברומא המלוכנית של ראשית המאה. אנריקו, אצול ומימו, היו ילדים מחוננים, משופעים בדמיון ובאינטליגנציה חריפה, וכבר בילדותם, בעידוד הוריהם והסביבה התומכת, ניהלו משחק שאפתני אותו כינו: "משחק הממלכות". לממלכה שלהם היה נשיא (אנריקו, הבכור), סגנים (אצול ומימו), בנק, עיתון, ואפילו שטרות כסף, שלא תמיד העניקו לאחים ולאחריהם מושג מציאותי במיוחד על ניהול העולם, הנכסים והפיננסים, אבל בהחלט נטעו בהם חלומות, מאווים, ובעיקר ביטחון ביעודם כמצביאים וביכולת המנהיגות שלהם. למעשה, העניק להם המשחק מושגים משונים למדי על העולם: "עדה הררה בדבר, אמרה לעצמה: 'מה שטרות? אלא סתם סמרטוטי נייר... נייר תמורת נייר. כדאי שאבקש הלוואה'. הנהלת בנק הממלכות התכנסה, דנה בעניין, שקלה: ההלוואה אושרה בפרוטוקול. עדה המשיכה לקנות ולקנות, כל העת מאותה שלוה פנימית שמדובר בסך הכול בנייר ולא בזהב. וכך למדה עדה את כללי היסוד של הממון: כי בסופו של דבר אין הבדל ממשי בין קניה של צעק או של ספינה, של רובה או מדינה" (עמ' 75). הייתכן, גם, שמושגים מעוותים כאלה צומחים מנהיגים? מכל מקום, המשחק גבל בתחרות פרועה למדי בין האחים, וחרג מתפקידו המצומצם כמשחק תמים וכפורקן רגשי. האחים, שטופים בתאוות הגמול, הפכו אותו לחלק מכריע בחייהם. אין פלא שתהליך חניכה מקורי ומחייב כליך, הצמיח שלישיה כה תחרותית שחולמת על מהפכות, מתכננת לעמוד בראשן, ובבוא היום גם תגשים את חלומותיה:

רומנים, ומעדיפה על פניהם את כל מה שנחשב עד לא מומן לפרטי, לתפל ולשולי. והתפל והשולי הזה, הוא בין השאר גם חיי הנשים. עד מהרה מסתבר, שאף שמדובר בסאגה העוסקת באחים העשויים ללא אחת לבית סרני, זוהי בעצם סאגה על האמהות והבנות לבית סרני, ובו בוחנת המחברת את המורשת הנשית המובילה אותה עד אמה וסבתה. תכליתו של כל הספר הזה - המסע הזה, היא בחיפושה של המחברת אחר אמה האבודה. עם הנשים היא גם פותחת את הספר:

תחילה אלפונסה, אמם הקשוחה והשמרנית של האחים סרני, ואחריה שתי הקסניות, סבתה ואמה של המחברת, שהן למעשה הגיבורות האמיתיות של הספר. האחת קסניה סבתה, גיורת רוסייה שנישאה למהפכן יהודי, היה חיים קשים של מהגרת באיטליה, ומסיימת את חייה בקיבוץ בישראל; השנייה היא קסניווקה, או בשמה המחתרת, לולטה, אמה של המחברת. בצעירותה היא מורדת באמה, בקסניה הרוסיה, וסולדת ממהפכנותה ומהחיים הדלים שהכתיבה מעורבותה הפוליטית, אך כבגרותה היא תחזור באופן מדויק על מסלול חייה של אמה: גם היא תהפוך למהפכנית, תינשא למהפכן, ותחיה חיים קשים ודלים. ובכל זאת ממשכיות שתי נשים אלו להתכחש זו לזו עד אחרית ימיהן. המחברת מנסה למצוא בכוחות עצמה את הקשר שלה אל הירושה הנשית הסבוכה והמיסורת הזו, אף שאמה מתה עליה בילדותה; אותה היא מחפשת, ואותה היא גם תמצא בשיטוט הזהיר שהיא עורכת במשעולי עולמה-ספרה. "משחק הממלכות", הוא מלאכת פרוזה עשירה, ארוגה בדייקנות ובכשרון רב. הקריאה בו מענגת ומאלפת. ראוי גם לציון תרגומו המשובח של מירון רפפורט.

יעל ישראל

רוני סומק חצי פונה ויויאן אדן מאנגלית: אשר רייך ויויאן אדן

אריות, כבשים, צבועים כולם

ירושלים היא מלח בלי אכל. שנים ולילות אנו מתנחלים אליה. אריות, כבשים, צבועים, כלם עדר רב עולה ללקק את גבישיה עד שי זרקור פתאמי מקפיא את כלנו פעורי עינים תוך פדי פעלה.

ירושלים בת 3000 ויויאן אדן, בשירה, מפסלת אותה במלח. אל המלח הזה נשלפת לשונם של האריות, הכבשים, הצבועים וזרקור פתאומי מקפיא את הרגע, עם הלשון בחוץ. הרגע הזה הוא קו התפר בין הג'ונגל המטאפורי לג'ונגל הממשי. האריות הם אולי משער האריות, הכבשים מחוץ אחרית הימים והצבועים מהשחור של הלילה. כל העדר הזה נטרף בקלפי השיר היפה הזה, בקלפי השיר שהתחיל בפנס כיס ונגמר בפרוץ קטור. בכל מקרה, מהאור הזה אפשר להדליק 3000 נרות יום הולדת.

המלה והנחמה

אלה אזכרה על מות ועל מוות;
אסופת שירים; עורכים: אריה
בן גוריון, בנימין יוגב; הקיבוץ
המאוחד; 1995; 268 עמ'

"אלה אזכרה ואשפכה עלי נפשי"
אומר משורר תהילים מ"ב, ואף כי
ספק מתוך ההקשר בפרק, כי על מתיו
הוא מדבר בשורה פיוטית זו, אימצו
להם העורכים את שתי מלותיה
הראשונות לשם הקובץ "על מות ועל
מוות", ואשר בו כפי שמובהר
בהקדמה, נבחרו בקפידה שירים על
המוות מתוך מבחר גדול ועשיר של

העוסקים במוות, שיריהם של א.צ.ג.
ואלתרמן ושלונסקי ואברהם חלפי
וגלבוץ וולדה וון, מובאים גם שיריהם
של משוררים צעירים יותר. בין אלה,
ראוי להזכיר את שירו החזק, החכם
והכאוב של יצחק לאור "עיניים":
"אדם רואה עולם בשתי עיניו
ובעיני/אמו, אביו, אחיו ובעיני
נשיו/וחבריו, תלמידיו. כשמת אדם,
/כבות שתי עיניים. מת עוד/אדם,
/כבות עוד שתי עיניים/ולפעמים
נשאר אדם רואה/עולם רק בעיניו
שלו ואין בהן/כבר אור דיו לראות
עולם/חושך. לא דם" (עמ' 57).
חלקו השני של הספר המוקדש
ל"נופלים" הוא הצפוי ו"הקלאסי"
מחלקי הספר. מובאים בו, כמעט בסדר

שירים מפוקחים יותר שבהם לא "טוב למות" אפילו לא "בעד ארצנו"

משוררי ישראל". (עמ' 6).
אין ספק, כי המלה הנאמרת
והנכתבת, ואולי במיוחד בשירה, היא
אחת מתשובותיו הנחמתיים הקטנות של
האדם בעומדו מול הגדול מכל -
הסוף; סופם של יקיריו וסופו הצפוי
שלו עצמו. מבחינה זו, נענו העורכים
וההוצאה לצורך, שללא ספק קיים
בכל חברה אנושית, ואפשר במיוחד
בחברה הישראלית, בהוציאם
אנתולוגיה המוקדשת כולה לאובדן,
הסופי מכולם, של יקירים.

בהקדמה לאסופה הטענה הזאת, נאמר
בין השאר: "השירים מיועדים לקריאה
בהלוויה, באזכרה, לחבורות וזכרון,
לקריאה מתבודדת של אדם עם עצמו,
למורה בבית הספר כנושא לימודי".
נראה לי שהכוונה הדידקטית הזאת,
שנימה של הצטדקות (או שמה
התנשאות?) עולה מתוכה, ממש
מיותרת; שהרי מי שימצא דרכו אל
הספר המיוחד הזה, היטב ידע מדוע,
ומי שלא - לא ההכוונה הזאת תביאו.
ועוד נאמר בהקדמה, שהשירים
שכאמור "נבחרו בקפידה" מוינו
לשלושה מדורים: 'הוויית המוות',
'לנופלים במלחמות', 'למתים מזקנה
וממחלה'. גם חלוקה מבהירה זו נראית
לי מיותרת. כמעט צינית, כי
מבחינתו של הקורא, וקרוב לוודאי
גם מבחינתו של כותב השיר היא
חסרת משמעות; שהרי כדברי אברהם
בן יצחק בשירו "בוודדים אומרים"
המופיע במדור "הווייה": "בשבוע
דרכים נתפלג ובאחד אנו שכים" (עמ'
16): והקדיש, המובא בעמ' 13 גם
בתרגומו העברי, הרי נאמר הן על
ה"נופלים" והן על "שאר" המתים.

הספר הנפתח בציטט הבראשית "כי
עפר אתה ואל עפר תשוב" והעובר
מיד אל קהלת "לכל זמן... ועת למות"
(עמ' 9), מביא מבחר מרשים של
שירים על המוות ועל השכול, החל
מקינת דוד, דרך דברי חז"ל ושירת
ימי הביניים ועד שירת ימינו,
שמהווה את חלקו הארי.
במדור "הווייה" בצד השירים
המוכרים, הקלאסיים אפשר לומר,

לעצמו. מופיעים גם שירים של
משוררים פחות מוכרים דוגמת שירה
הקשה והחזק של יוכבד בן דור "גם
המלאכים אינם מבינים" (עמ' 198).
ככל אנתולוגיה, גם זו שלפנינו
משקפת את טעמם ושיקוליהם של
עורכיה. כצפוי, אישית, לא תמיד
הסכמתי עם בחירותיהם. אבל כשדנים
באנתולוגיה ועוד כמו זו, למי בכלל
יש זכות לדון את חברו. בסך הכול
נראה לי שהעורכים עשו עבודה קשה
(רנשית וספרותית) כמעט שלמה
(מבחינת הייצוג), ומעל לכל -
חשובה, חשובה; חשובה; ■

רות לאופר

איריס ברגר

על פֶּדל
מגִּבְרִיה תְּאוּצָה.
בִּיעַר יֵשׁ
חַיּוֹת רְעוֹת
וְצִרְלֵי שָׁפֵן עָנָג.

אֲנִי עוֹצְמֵת אֶת עֵינַי,
כְּדִי לֹא לְרְאוֹת אֶת הַחֹשֶׁךְ.

קָרוֹב לַחַצוֹת,
פְּלִבְתֵי שׁוֹמֵעֵת אֶת הָאֵיל בְּסִבְךָ
הַשִּׁחִיִּים.

הָרוּחַ מְרַעֶשֶׂה צְמָרוֹת,
מִסְפָּרֵת אֶת סִפּוֹר הַעֲקֵדָה.

יֹסֵף
בְּכַתְנֵת הַמְּשֻׁעִים.
יָרֵד מֵהַפְּסִים,
אוֹמֵר שׁוֹה "פֶּסֶה".
תּוֹלֵה בֵּי עֵינָיִם
שֶׁל פְּרֵה רְזוּה.
אֲנִי מִתִּירָה
אֶת יָדָיו,
הוּא רִץ לַחֶפֶשׁ
חַמְנִיּוֹת כַּחֲלוֹת,
כְּמוֹ אֵלֶּה
שָׂרָאָה
עַל הַפִּירִים.

חרמוני "הוא אמר לי": "ביקש לגמור
אמר שהוא נואש חושש מפני המחויבים
מפני ההשפלה" (עמ' 172), המסתיים
בשורות הכל-כך כאובות ואמיתיות
"רק מפני שלא יכולתי עוד לאסוף
את הרעד הנורא סביב פיו המתעוות/
ולרפא יותר את כל החתכים
שבעיניו". (שם).

רוב השירים במדור הזה הם משל
משוררים מוכרים היטב כביאליק,
אלתרמן, שלונסקי, גולדברג, זלדה,
עמיחי, גלבוץ, וך ואחרים. שירים
קשים ונפלאים שקיבוצם יחד אינו
מפחית כהוא זה מעוצמתו של כל שיר

הַלְכֵתִי
קִילוֹמֵטֵר מֵיָם.
צִעְדֵי זְרָמֵו
וְהַתְחַבְּרוּ לַנְּחָל.
בְּעֵקְבוֹתֵי שְׁחוֹ
דְּגִיִּם שְׁקוּפִים,
וּבְתוֹכֵם דְּגִיִּם
בְּתוֹךְ דְּגִיִּם
שְׁחוֹ לְעֵבֶר פֶּה
נִפְתַּח וְנִסְגַּר
בְּמַרְחָק קְבוּעַ.

בְּשֻׁעָה שְׁגוֹזְמִים אֶת הָעֵצִים,
רֵיחַ הַפְּרִיחָה חֹזֵק מִתְמִיד.

אֲנַחְנוּ מְקַפְּלִים בְּתוֹךְ אֲקוֹרְדֵיאוֹן
כְּמוֹ
פְּרָחִים מִיִּבְשִׁים בְּתוֹךְ סִפְרֵ.

צִרְלֵי
רוֹכֵב עַל אוֹפִּיִּים.
אֲזַנְיוֹ
מִתְנוֹפְפוֹת פְּרוֹת.
צִרְלֵי
מִזֵּו אֶת הָאֵף
וְנִדְרָה.
הוּא רוֹכֵב
בְּתוֹךְ הַיַּעַר.
כֶּף רִגְלֵ עֵדִינָה

איריס ברגר בת 26, עוסקת באמנות, לומדת צילום במדרשה הפתוחה לאמנות.

פרסום ראשון

לילה של דיאלוגים מדומים

הדרה לור: לפנות בוקר; הוצאת עם עובד; 1995

קראתי את ספרה של הדרה לור מתוך היענות עמוקה. דיבר אלי הריתמוס שלו, הצער שלו; דיברו אלי מראות הילדות שכל כך דומים למראות ילדתי וגם כל כך אחרים, כי הזמן הוא אותו זמן, הארץ אותה ארץ של או, ורק הנוף שבסיפור הוא בעיקר של חיפה והכרמל, ואילו שלי הוא של השרון המישורי.

מבלי לנסות להקיף כל מה שיש בספר הזה, אכיר שתי תופעות הקשורות זו בזו, שמאוד משכו את שימת לבי. המבנה הכללי של הספר הוא של הליכה הלך ושוב מרגע של הווה מוגדר מאוד - לילה יחיד, אל העבר - בעיקר זה של הילדות, אף כי לא רק. את הלילה עוברת אליה, גיבורת הסיפור, בלוויית נהג מונית מזדמן שמסיע אותה, והופך להיות חבר'לשיחה. במרוצת לילה זה, היא נפגשת עם מספר מצומצם של אנשים אחרים. בתיאור הילדות היא גם כן באה במגע עם מספר אנשים; בני משפחה, קרובים וידידיהם שהגיעו אחרי השואה, ילדים מרחובה.

לכאורה מאפשר מבנה זה קיום של הרבה דיאלוגים מגוונים בין גיבורת הסיפור לבין האנשים האחרים המקיפים את חייה. ויש אכן הרבה דיאלוגים בספר. אבל אלה דיאלוגים ממין מיוחד, שבמידה די מכרעת קובעים את כל אוירתו של הסיפור.

בחלק אל מבוטל של הדיאלוגים, האנשים אינם מדברים ממש זה עם זה, אלא זה בצד זה, במין דיאלוגי-מדומה, שהוא לאמיתו של דבר שני מונולוגים שלעיתים לא נוצר כמעט קשר של ממש ביניהם. להלן כמה דוגמאות שנבחרו באקראי: "בתחושת כאב, כאילו הולך ואובד כאן משהו, תלשתי כמה פרחי דלפיניום סגורים. 'חבל' שמעתי את קולו של אבא, 'נקטוף אותם מלמטה.' לא ידעתי שאתה כאן" אמרתי. "מקלטת את הורדים" אמר כפי שהיה אומר לפעמים, ומעולם לא שאלתי אותו מה זה "עמ' 16-17). האב מגיב על מעשיה של הילדה שתולשת את הפרחים ומנסה להירות לה כיצד נכון לקטוף. בתשובתה אין היא מתייחסת כלל לדבריו, ובמקום זה אומרת משהו שמבטא את הפתעתה על הימצאו שם. הוא מצידו, כן מתייחס בתשובתו לדבריה ומסביר לה מה מעשיו שם בשעה זו; אבל, אף כי הוא משתמש במלה בלתי מובנת לה, היא אינה שואלת, לא אז ולא אחר-כך, למשמעות המלה. לא בתחילת השיחה ולא עכשיו, אין היא מגיבה ישירות על דבריו; ונוצרת הרגשה של איזשהו ניתוק.

בעמ' 28-29, מספרת אליה לצביקה, ידד בעלה ושלה, על הלחץ שמופעל עליה מצד אחותה, למכור את דירת ילדותם. עניין זה הוא טריגר עיקרי לכאב הקשה המונה ביסוד הסיפור כולו. צביקה אינו עונה, ולא רק שאין הוא עונה ונוצר מין דיאלוג

"בואי, אני אגיד לך משהו, הרי יכולת להישאר בחתונה עם צביקה, עם כל מי שהיה שם" וכו'. אחרי זה אירמה שואלת: "מה את עושה מפני שאת באמת רוצה?" "תשמעי, אירמה, 'עברתי אצלך, עוד מעט אני הולכת.' 'לאן?' היא שאלה. 'אם תחכי לי עם תה אולי אני גם אחזור', השבתי." (עמ' 58, 60).

אירמה שאינה אדם זר אלא ידידת נפש, שואלת, ואליה עונה מהרהורי לבה, משהו שאין לו שום קשר ישיר לשאלה, ובוודאי אינו תשובה לה. כך היא עושה גם בדוגמה הקודמת. ובאחרת אירמה עושה אותו הדבר - מגיבה שלא ממין העניין. ואלה אינן דוגמאות יוצאות-דופן. כל כמה דפים ולעיתים פעמים אחדות בעמוד אחד, ניתן למצוא דיאלוגים מנותקים כאלה, שיוצרים הרגשה של חוסר יכולת לקשר אמיתי, בדידות גדולה מאוד, סגורה, וצער גדול. בהקשר זה אפשר היה להרחיב הרבה את הריכוז על יחסה של אליה לאביה, נושא שהוא ציר מרכזי של הסיפור. מקוצר המצע אסתפק בהערות ספורות.

האב מוצג כבר בראשית הסיפור; ומתחיל להתגלות, באופן די משלה, אופי הקשר של אליה עם אביה: "אביב, היה מבשר, כאילו לא ידעתי לפי הפרחים שבגבעות והשמש... והיה מונה בששון קל... את הפעולות הרבות שעומדות לפניו [בגינה]. לא הקשבתי לו. זה היה כמו נקישות שעון הקיר, קול מקולות הבית" (עמ' 12). ובאותו עמוד: "כמין עיקר אמונה: בחצר שלו הוא יעשה הכל בעצמו... ובכל זאת בשנים הראשונות היה מבקש ממני לבוא אתו... לא

באתי, והוא לא שאל אותי מדוע". וזה נמשך ככה. כי הקטעים האלה עוררו כאב פיזי כמעט. איני חושבת שקרה אפילו פעם אחת ויחידה בכל ימי ילדותי שאבא דיבר אלי ואני לא הקשבתי. שהוא ביקש ממני דבר-מה ואני לא נענית. שרצה שאהיה אתו ולא הייתי. וחשבתי בהתחלה שאולי אליה לא אוהבת את אביה. אבל לאט לאט, נפתחת לעינינו, בהמשך הסיפור, תמונה של יחסים בין הבת והאב, מורכבים הרבה יותר מסתם אוהבת-לא-אוהבת. בעמ' 45 היא מתארת את אביה שוכב חולה מאוד. לבקשתו היא מביאה לו מים "וכשאני מביאה לו הוא תופס אותי ביד, מביא את היד אליו, שארגיש את הפנים שלו, או שהוא ירגיש את היד שלי, אני מנסה למשוך אותה... אבא, אני קוראת, והעיניים שלו עצומות. אני מביטה בו, והפנים שלו - אני לא רוצה לראות אותן. אבא, אני שוב קוראת, שיעיר את הפנים שלו, והוא אומר כן. כן הוא אומר בקול שאני לא רוצה לשמוע". והו קטע כל כך עמוס: היוקקות האב לבתו, רתיעתה ממנו; חרדתה לנוכח מצבו, לנוכח פניו וקולו שהשתנו ושבכל זאת כנראה יקרים לה כל כך. בהמשך יוקדשו לאב, לירידתו הגופנית והנפשית וליחסיה אתו, פרקים שלמים. ובסוף הסיפור יוצאים בהרגשה של איזו אהבה עמוקה, לא חד-משמעית, שמכחישה את עצמה, חסרת מוצא, נעדרת כמעט אפשרות של מגע; סגורה בתוך עצמה. ואף על פי כן משמשת מוטיב מרכזי של הסיפור ושל החיים.

יהודית כפרי

מיכאל גרובמן

מרוסית: מאיה בז'רנו

הַלִּילָה שִׁמְעֵתִי בְּאֲזֵנֵי גֶשֶׁם שׁוֹטֵף
וְהוּא כְּלוֹ קוֹיִם נִצְּכִים וּמְמַעְכִּים
שִׁיךְ הִיָּה לִפְלִיזוֹן וְלִסְפֵּרָה
וְהוּא הֵרִיחַ מַעְלִים, מְרַחֲבִים וְעֶצֶב.

שִׁכְבְּתִי וְחִלּוּמוֹת בְּאֵטִיוֹת
נִכְנְסוּ לְתוֹכִי בְּעֵד גּוֹפֵי הַנֶּעַ וּמִשְׁתַּהֶה
כְּשִׁמְעֵלִי רַחֲפוֹ צִלְלֵיּוֹת מַלְיָם
רְוִיּוֹת בְּחֶשֶׁךְ הַמַּחְלָט שֶׁל חוֹשְׁנוֹת זָרָה.

וְכִדּוֹר הָאָרֶץ רַךְ מִנְפֵחַ וְנוֹשֵׁף
בְּדוֹמָה לְאוֹמֵן שִׁדְדֵי אֱלוֹהֵיּוֹת, וְהוּא חוֹלָה.
וְשָׁמַיִם גִּטְפוּ אֵט אֵט מַעַל לְמִשׁוֹטֵי
וּבְרֵאִיתִי הַמְקַפֵּת כָּל רְאִיתִי,
עֵקֶבְתִּי מִן־קַעֲצֵת הַבְּאָר
אַחַר תְּנוּעָתָן שֶׁל אֵלוֹ גִּפְשׁוֹת
דְּרָךְ אֶפְלַת הַשָּׁמַיִם.

מיכאל גרובמן צייר ומשורר, נולד במוסקבה, 1939. השתייך לקבוצת "האוונגרד הרוסי השני". עלה לארץ ב-1971. ב-1975, ייסד את קבוצת האמנים "לווייתן".

שתיקה רועמת

מאז הצלחתו הראשונה של תומאס מאן, הרומן "בית בודנברוק", שפורסם ב־1901, כאשר מאן היה בן עשרים ושש, דרך "הר הקסמים", "יוסף ואחיו" ו"התואה הקדוש", זיכרו ספריו במעמד כמעט אלוהי בעולם הספרות.

התיעוד הרב הקיים על אודותיו הרתיע את הביוגרפים הפוטנציאליים. מאן היה דמות ידועה בעולם כולו. הגיבור של המשטר הנאצי, גלותו מרצון בארה"ב, הביקורת שמתה לאחר המלחמה על הטירוף הנאטי־קומוניסטי דווחו בהרחבה. בנוסף, הוא הותיר 13,000 מכתבים ותשעה כרכים של יומנים, שהפכו את מלאכת הביוגרפיה לבלתי אפשרית. ספרו של דונאלד פראטר (הכולל כרבע מיליון מילים) הוא רק אקורד פתיחה, המתרכז בחיי היומיום של הסופר מבלי לגעת בעושר היצירה. ובכל זאת, הוא יכול להיות מדריך שימושי מאוד, בהדגימת את טכניקת ה"מונטאז'ו" של מאן שהפכה את המציאות סביבו ליצירה ספרותית.

פראטר אינו מחבב את תומאס מאן האיש. הוא מתאר אותו כאנוכי וכרודף מתרות. מאן, שנישא לקאטיה, בת לאחת המשפחות האמידות והמבילות במינכן, נהנה מספינות ומלונות פאר; בכל מקום שהתיישב בו, דאג לבנות בתים נאים ובהר לעצמו את החדר הטוב ביותר. ניתן לומר שהסופר ניהל אורה חיים הדומה לזה של איש עסקים ולא של אמן. אולם מאן עצמו מעולם לא הכחיש זאת. "עושר הוא דבר טוב באמת, תאמרו אשר תאמרו", אמר, והעיד על עצמו כמוקדם ממנו. יתרה מזאת, הבזו לתענוגות העולם, נהג לומר, מקטין את האדם והופך אותו למר נפש. באחד מספריו אף טען שהאהבה "הבורגנית" לעולם החומרי, היא ההופכת איש ספרות למשורר.

הביוגרף מתעכב גם על אישיותו הקרה של מאן, על אהבתו העצמית והיהירות, שהכתירו את יחסיו עם אנשים. אולם "קריירתו" היא גם זו שעמדה לו בפני הנאצים. מלכתחילה, ראה בנאצים אורגיה רגשית ותהילה, התבהמות הדרוש, כתנאי קבלה, להשאיר את התבונה בחוץ. אנשים חסרי היגיון, מיסטיקאים, והמאמינים בצלב הקרס היו בעיניו אנשים שהפסיקו להשתמש בשכלם ובתבונתם. העמידות בפני רגשות היתה חיונית גם ליצירתו של מאן והכתיבה את האירוניה המבריקה, המאפיינת את כתיבתו.

על-פי פראטר, המפתח לקרירותו של האיש תומאס מאן, (שהיא שם נרדף לתבונתו), נמצא בתומוסקטואליות שלו. במשך חייו, מגיל בית הספר ועד גיל שבעים וחמש התאהב בשורה של בחורים יפים ואף תיעד את ערגתו ביומניו, ששוחזרו לפרסום רק עשרים שנה לאחר מותו. אהבתו היתה תמיד מתוסכלת, מכיוון שעצם

הרעיון של מימוש אהבתו לגבר דחה אותו. "להתגעגע עד מוות לאהבה, ולבוז לכל אחד שאיבד אותך", זו התחושה שאיתה נאלץ להשלים כבר בגיל צעיר. השלמה כואבת זו הולידה, ללא ספק, קרירות היצונית והתמסרות להנאות חומריות, אולם גם את המלנכוליה המלווה את שבחי הנאות העולם.

עבור מאן הכתיבה היתה מאבק יומיומי ומתמשך על פני שישים שנה. לדעתו, הסופר הוא האדם שהכתיבה באה לו בקושי רב יותר משאר האנשים. וההתמודדות של היוצר תבעה מחיר גבוה, ממשפחתו ומעצמו. ספרו של פראטר מאיר נקודה זו ומוכיח לנו עד כמה העולם התרבותי חייב להם, לסופרים. ■

DONALD PRATER: THOMAS MANN - A LIFE. OUP

הפליאה על אליס

איך קרה שמרצה למתמטיקה ויקטוריאני ומסויג, אשר סיפר סיפור תוך כדי שיט בספינה ביום קיץ, בחברת ילדות קטנות, כתב יצירה אשר שינתה את תרבותנו, אשר תורגמה לכל השפות המדוברות והפכה לספר המצוטט ביותר בעולם המערבי לצד התנ"ך ושקספיר? איזה כוחות פעלו באותו אחר הצהריים הקייצי, שאפשרו בעצם, עשיית היסטוריה? מורטון כהן, הביוגרף, שלדברי מבקר ה"סנדיי טיימס", עשה עבודה מצוינת הן בהיקפה והן בפרטיה, מאמין שסיפורה של אליס הוא קריאת תיגר על התרבות הוויקטוריאנית ומאהה על ילדותו הבלתי מאושרת של לואיס קארול; דמותה של אליס אינה אלא הוא עצמו. לדעת הביוגרף, אהבתו של הסופר לילדות קטנות היא תוצאה של חינוכו הנוקשה.

לדברי המבקר, לכל זה אין אחיזה הן ביומניו של קארול והן ביצירותיו. קארול, שנולד ב־1832, היה בנו של כומר מבריק ושל אשה משכילה שלה רחש הערצה רבה. אין עדות כלשהי לחילוקי דעות בינו ובין אביו, ואילו אליס אינה יכולה להידמות בשום אופן לבן. הדמות ששימשה השראה לסופר היא אליס לידל בת האחת עשרה, בתו של דיקאן הקולג' שבו עבד קארול, ושעבורה המציא את הסיפור, ביום קיץ ב־1862. למרבית המזל, עמדה על כך הילדה שסיפורה ייכתב, כי, סביר להניח, שהוא היה נעלם כמו סיפורים פנטסטיים אחרים שהיה נוהג לספר לילדים. מכיוון שהסיפורים נועדו לילדים, הם הביעו לגלוג על מבוגרים, אולם אין בהם מאהה על החברה הוויקטוריאנית. בגיל עשרים וארבע, היה קארול כבר מרצה למתמטיקה, ובאותה אוניברסיטה נשאר עד ליום מותו. במשך ארבעים ושלוש שנה ניהל חיים אפורים של מרצה.

אליס לידל, 1865, צילם: לואיס קרול

התחום היחיד שבו חרג קארול מתחומי המוסכמות החברתיות, הוא אהבתו לילדות קטנות. הוא העריך לקראת סוף חייו, שהיו לו בין מאתיים לשלוש מאות ידידות כאלו. הוא רשם את ימי ההולדת שלהן, אסף צעצועים ומשחקים בכדי לשעשען בחדרו בקולג' ולקח אותן לחופשות. כבר בשנת 1856, הוא התחיל לצלמן, וקשה שלא לראות עד כמה התמונות סוגסטיביות.

אולם קארול עמד תמיד על טוהר מניעיו. מצפונו הותיר אותו "צודק בעיני אלוהים", ומול הטוהר הילדותי, הוא חש "רגש של קדושה". הפגישות עם הילדות נעשו בהסכמת ההורים, וכל אותות החיבה שהרעיף עליהן היו משוללות ארוטיקה. עדויות חלק מההורים ומהילדות מוכחות בספר, ואין בהן רמז למעשים חריגים. לטענותיו של מורטון כהן בכל הקשור לטעייתו של קארול, אין שום ביסוס לא בכתיבים ולא ביומנים, והן נובעות, לדברי המבקר, מדעות קדומות, שרבים בימינו יכלו להיות שותפים להן. ■

LEWIS CARROL - A BIOGRAPHY. MORTON-COHEN MACMILLAN

כוכבות אני אוהב אתכן!

כוכבי הקולנוע אינם מתים. הסרטים והטלוויזיה מנצחים את נעוריהם ואת חיובם הבהוק. אולם התמונות הנוצצות של החיים בווידיאו אינן מאפשרות הצצה לתוך האמת שמאחורי חיים אלה, והביוגרפיות המתפרסמות מגבירות את התסכול הנובע מהפער בין האדם והתדמית. הביוגרף ז'אן פרנסואה ז'וסלאן כתב

סיפור רגיש, נועז ואינטליגנטי על אחת השחקניות האגדיות של תקופתנו: סימון סניורה. אין הוא עוסק בפערים שבין האדם והדמות, בין המציאות והפיקציה, בין חברה שאיתה הוא מקיים קשר ידידות בן עשר שנים, עשר שנות חייה האחרונות, בתקופה שבה פרסמה את שני ספריה: "הנוסטלגיה כבר אינה מה שהיתה", ו"שלוש וולודיה". ז'וסלאן אינו שופט את עמדותיה הפוליטיות ואף אינו מנסה להצדיק את התמכרותה לטיפה המרה. עבורו, אין היא אשה רגילה. היא שחקנית וסופרת, שאינה חיה כעקרת בית מן השורה, ואינה בורחת מתוצאות ההצלחה. הוא משרטט דיוקן של שחקנית האוהבת את מקצועה, אשה שידעה מה תהיינה תוצאות עמדותיה הציבוריות והפוליטיות וסופרת שידעה, שאין היצירה דומה למשחקי במה. סימון סניורה, אשה אינטליגנטית, תובענית בעבודה, מוכשרת ודייקנית, קיבלה בהשלמה את הזקנה ואת ההתפוררות הפיזית הנלווית אליה והמשיכה לשחק את המשחק. היא היתה דמות מיליטנטית שהאמינה באידיאולוגיות והתפכחה מאשליות, שהתמודדה עם הכתיבה ועם המוות.

ההימור של ז'וסלאן הצליח. הידידות הכנה שהיתה בינו ובין השחקנית אפשרו לסופר בעל המבט האוהב להצליח במשימה עדינה זו. ■

SIMONE - DEUX OUTROIS CHOSES QUE JE SAIS D'ELLE. JEAN-FRANCOIS JOSSELIN. GRASSET.

ורה קורין שפיר

בעקבות ארבעת המופלאים

הביטלס, הפופ הבריטי של ימינו ומה שביניהם מד כמה שנים, מתעורר בעולם רגש רדום - אותם געגועים לביטלס, ארבעת המופלאים שכבשו את העולם אי שם בשנות השישים. בסוף 1994 יצא האלבום "LIVE IN THE BBC" ובו הומרים מהתקופה המוקדמת של הלהקה, שטרם ראו אור. כעת החל פרויקט גנדיווי, שמתיימר להכיל את כל החומר של ההרכב במספר דיסקים, שיצאו לאור בהפרשים של שנה זה מזה. הראשון שבהם, "ANTHOLOGY 1", יצא בנובמבר האחרון. לדיסק הזה, בעל הנופך הנוסטלגי, התווספה הוצאה מחודשת של כל שירי הולט אנדרגראונד, מהלהקות החשובות של העשור ההוא, וכן אלבום חדש של הרולינג סטונס. הזיית הסיקסטיו כל-כך אימתנית בימים אלו, שלא אתפלא לקרוא בעיתון על שובו של הצבא האמריקאי לסינגון.

הביטלס תרמו, כנראה יותר מכל הרכב אחר, למוסיקה המודרנית. אולם גם הטילו צל לא מבוטל על המוסיקה הבריטית. ההצלחה ההיסטרית שלהם, חלומה הרטוב של כל להקה בריטית, מאפילה כמעט על כל מה שבא אחריהם, וקשה להימנע מהשוואות. הביטלס הובילו את בריטניה לצמרת המוסיקה העולמית, וכשהתפרקו ב-1970 שלטו שם הבריטים ביד רמה. הסטונס, קווין, דיוויד בואי ואחרים היו מהשמות הדומיננטיים של אותם ימים, וגם הרמזים המרכזיים של עשור ה-70 באו מבריטניה - הרוק המתקדם (פינק פלויד, קינג קרימזון) והפאנק בסוף העשור (הסקס פיסטולס והקלאש). שנות השמונים היוו את התפנית. הבמה המרכזית נכבשה על-ידי אמריקאים ובריטים עסקן בשלהם. ההרכבים הבולטים באי הבריטי הגיעו בתקופה זו דווקא מהשוליים - להקות שהפיקו אלבומים בחברות תקליטים קטנות ועצמאיות. מכאן גם המקור לשמו של הורס הוה - "אינדי" (מהמלה INDEPENDENT). הלהקות המובילות היו הסמיטס והקור. כמו כן התפתחו בבריטניה סצינות מקומיות בערי הממלכה, כשהחשבה ביניהן היא מנצ'סטר שהנפיקה הרכבים משמעותיים כמו THE CHARLATANS, HAPPY MONDAYS ו"THE STONE ROSES". נסיונות בריטיים בכיוון הרוק נתקלו, בייחוד מסוף שנות השמונים, במעטפת הדיסטורשן הדקה שבאה מארה"ב. הגראנז' מסיאטל והזרם האלטרנטיבי מהחוף המזרחי הביאו לשליטה אמריקאית ברורה בתחום. הלהקות החשובות בתחום - SONIC YOUTH, SMASHING PEARL JAM ו"NIRVANA (עד התאבדותו של סולנה קורט קוביין) - כולן אמריקאיות. האווירה הנוסטלגית ששוטפת אותנו

אואיס - "WHERE WERE YOU WHILE WE WERE GETTING HIGH?" - האם זה מה שנשאל את עצמנו כשנביט לאחור על שנות התשעים, כפי שבני התקופה היא מסתכלים על הסיקסטיו ושירים את "LUCY IN THE

SKY" רק הזמן יגיד אם אואיס יובילו את הבריטיפופ למחוזות חדשים או יהיו עוד חוליה בשרשרת הארוכה של נסיונות ללכת בעקבות ארבעת המופלאים.

גדי להב

קליטים ורק מאוחר יותר הגיעו ליצירות המופת שלהם כמו "מועדון הלבבות השבורים של סרג'נט פפר" והאלבום הלבן. השאלה היא - האם אואיס יכולה ללכת באותה הדרך. ל"מלודי מייקר", שבווען המוסיקה

ההרכבים - OASIS ו"BLUR. אלו ההרכבים הפופולריים והמשמעותיים ביותר ואין זה צריך להפתיע שהזיקה שלהם לביטלס אף חזקה יותר. שניהם השתמשו באלמנטים ביטלסיים וכמו השימוש ברביעיית מיתרים קלאסית בחלק מהשירים) ואפילו התסרוקות מזכירות במשהו את החבריה מליברפול.

בכל הקשר לתחרות ביניהן (והיא אכן קיימת), נראה כי יזה של אואיס על העליונה. אואיס הוציאה לא מזמן את אלבומה השני, שכמו הראשון חתך היישר לצמרת המכירות. בין האלבומים שוחרר הסינגל "WHATEVER" שגם כן גרר היסטריה. בנובמבר האחרון הופיעה הלהקה באלם EARL'S COURT המפורסם בלונדון, ומילאה אותו שני ערבים ברציפות, יחד 40,000 צופים - שיא שאליו לא הגיעה אף להקה בעבר. אואיס מזכירים לא במעט את הביטלס, אותם הם כמונים מעריצים. הם לקחו מהם את האלמנטים החיוניים - המלודיות הברורות יצוקות על ההרמוניה באופן הקרוב לשלמות, מה שגורם לשירים לשבת טוב. גם הסולן, ליאם גאלאגר, מזכיר בקולו את לנזן הצעיר. יחד עם זאת, השכיחה אואיס להשתמש בצליל מעודכן, שמתבטא במיוחד בסאונד גיטרות בעל נפח גדול יותר, וכך הם נמנעים מלהישמע מיושנים.

האלבום החדש, "WHAT'S THE MORNING GLORY?" (הכוונה אינה תהילת בוקר אלא, מה לעשות, זיקפת בוקר), מקשיח אף מעט יותר את הגיטרות ועבודת המיתרים. הוא משובץ בשירים כמו "WONDERWALL" ו"ROLL WITH IT". שגורמים לך למתוח את מיתרי הכול יחד עם גאלאגר באופן בלתי רצוני ומודקים ישירות לתאי הזיכרון ארוכי הטווח. בין לבין נמצא שאר החומר, שאמנם פחות בולט, אולם עשוי מעיסה אחידה שגורמת לאלבום, כיחידה שלמה, לרוץ על המערכת ללא הפרעה ובהנאה מרובה. אואיס נטלו את היסודות שגרמו להצלחת הביטלס והלבישו אותם בחזות עדכנית. הלחנים המקוריים והסאונד המגובש גורמים לכך שאינם נשמעים כשאלים ממקור אחר.

הביטלס החלו כלהקה של הימנוני פופ פתאום מקבלים 12 הטונים משמעות של חשיבה מוסיקלית-תריסרית; התריסר הוא סמל 12 ירחי השנה, 12 שבטי ישראל, 12 אבני החושן והוא מתחלק יותר מכל מספר קטן מ-24, ל-2, ל-3, ל-4, ל-6. לו היו לנו 12 אצבעות בתי ידנו, היתה השיטה

ג'והן קייג' - פטריות - בודהיזם

מחווה לג'והן קייג' (1912-1992)

העשרונית בחשבון הופכת לשישה התריסרית, על כל מעלותיה. ב-12 אצבעות היה גם קל יותר לנגן פסנתר ולכל קליד, גם לבן וגם שחור היתה מיועדת אצבע; 7 הלבנים ו-5 השחורים שבנמה מהווים כידוע את 12 הטונים, השלבים בסולמו של שיינברג.

בשנת 1944 יצר קייג' את "הלילה המסוכן". המוסיקה ללהקות מחול הלידה עיסוק מתמיד במקצבים, בכלי הקשה, והפכה את הפסנתר לתזמורת כלי-הקשה, כשברגים, חתיכות גומי, פיסות ספוג, קני-סוף, מותקנים בין המיתרים. לו המיתרים לתליית כבסים, המתוחים על גג ביתי, היו מיתרי פסנתר, היה הגג כלי-נגינה עצום ואטבי-הכביסה היו משמשים בו כמו ב"פסנתר-הממותקן". בלילה המסוכן, מופיעים שישה פרקים של סוויטה, וכל פרק יש לו צבע תזמורת שונה, של הפסנתר הממותקן, בפרק החמישי של התפרצויות ורשתיות, המשלימות את הליכי הגירושין של קייג' ואשתו; אלה תקריות הלילה המסוכן ביותר. בפרק השישי והאחרון, נפרד קייג' מאשתו ומן הפסנתר גם יחד. פיטורים. מרקה-הפטריות הנפלא הגיע מתחתית הצלחה למרום ההצלחה. כל זה היה בשנת 1937.

בשנת 1950, הופיעו "שלוש מלודיות". קייג' דורש מן הכנר לנגן בפשטות, בלי ריגושים רומנטיים או פוסט-רומנטיים, בקלילות מספקת של כובד-ראש, בנגיעות קצרות ועדינות, צלחה עטיו המיתר והנפש. מוטב לנגן

אפשר בתוך התהווה ובוהו של קולות הטבע, לעצב את האנטי-מלודיות של המוסיקה ואת הקצב המופרע של האמנות. אם יש לרשימתי זאת מקום במדור מוסיקלי כלשהו, הרי זה בגלל מצמוץ הטעם הטוב של מרק-הפטריות. אחרי התווה ובוהו הנפלא הזה של פטריות ובוהיזם, כמה טוב היה לשמוע את דומיית "4.33" של ג'והן קייג' ולהעתיק שורות מן התוכנית של קבוצת "מוסיקה גובה" בקונצרט מס' 1, בעונת הקונצרטים 92/93, "מחוזה לג'והן קייג'". גם רשימתי זאת הגיעה כאן לנקודה, שאין אחריה מלים.

שמואל שחל

הוא הטיל מטבעות או קוביות, מפני ש"מטרינו היא לאשר ולחזק את החיים, לעצם החיים שאנו חיים בתוך הכאוס". 12 טקסטים שונים של דייוויד ת'ורו (הפילוסוף הנטורליסט האמריקאי) מוקראים ברומנית, בתוך קולות גשם ורוח ורעמים. ברק מאיר נגטיבים של סרט שחור. ליצירה של אנדרלמוסיה מוחלטת ובלתי מובנת, קרא קייג': "הרצאה על מזג האוויר" (1975). יצירה זאת הוזמנה על-ידי רשות השידור הקנדי לציון 200 שנות ארצות-הברית. וקנדה היתה, בשעתה, המושבה הבריטית ששימשה בסיס-ההתקפה נגד שחרור ארה"ב. פעם חשבו שציפורי-השיר יודעות להלחין שירים ולגליהים יש קצב מוסיקלי. "ג'והן קייג' מדגים איך

ובעקבות תורה זו, הוא תופס את השפעת המלים וההברות הקטועות על קול האדם. בשנת 1960 כותב קייג' "סולו לקול מס' 2", בו משתמשת הזמרת בשלושה צלילים בלבד. צלילים אלה מוקפים בים של טקסטים קטועים, בשש שפות (ביניהן גם העברית). בעזרת קולאז' אסוציאטיבי של משפטים, שפות שבורות והברות קטועות, נשבר קולה של הזמרת. מתחנות-הזיכרון של קטעי אופרה, לידר גרמניים, שירים אמריקאיים והברות סתומות, מגיעים אל התחנה האחרונה, בה שורה או שרה השתיקה. בתקופת חייו האחרונה, עסק קייג' במולטימדיה, בעשייה משותפת ב"הפנינג" תיאטרוני-מוסיקלי, בהתאם לתורת ה"אי-צינג" הסינית.

בטונים עיליים, דמויי שריקה-חרושיית ובפיציקטי קצביים, יוצרי אווירה; אפשר גם לעבור מריקוד קצבי לרוחניות מדיטטיבית המרוקת אט-אט. ודאי שזאת מוסיקה סלונית. קייג' מכריח את נגניו להקשיב למוסיקה של רהיטי הסלון ולשמוע אחרת את המוסיקה של חיי היומיום. אפשר, וגם צריך להקיש בידיים ובאגרופים על הכלים שבסלון שהם בהשג'יד. מקצבים יבשים עוברים חרישית בידיו של קייג' אל השקט המוחלט, זאת הרממה הקצובה ב"4 הדקות, 33 השניות, שכבשה אותי. ג'והן קייג' אינו מסתפק ב"קול דממה דקה" של אליהו או ב"קול-דממה" של איוב, הוא פונה אל זן-בורהיזם

צביקה שטרנפלד

רודה מספרת

רודה רוזה:

רוֹמֵק הַשְּׁכֵן הַגּוֹי,
אֶפְלוּ עִם הַתְּרַנְגּוֹלוֹת
דְּבַר אִיִּדִישׁ.
כְּשֶׁשָׁבְנוּ אַחֲרֵי הַמִּלְחָמָה
שֶׁפָּשַׁח חֲלוּדָה בְּגֵרוֹנוֹ -
לְטַשׁ שׁוֹב אֶת הַיְהוּדִית שֶׁבִפּיו.

זכרון ראשון על ריבובסקי

אור ירד.
מהדר
החשך הטשטש
למבוכה,
משתעל ירחים -
צלחות שריבובסקי
כחל העיץ
הטיח באשתו,
זכרון המחנות
ועינו האחרת
שלשם שעשוע
נעקרה מתוך ארבתה

השחרור

הַשְּׁחָרוֹר הַמְּשִׁיחַ לְדַהַר עַל כְּפַתוּרִים,
מִתְכַרְבֵּל בְּבָגְדִים שֶׁנְּבוּזוּ מִן הַמַּחְסוֹן,
מִשְׁתַּכֵּר מֵעֲצָמוֹ וּמֵהַצְּבָעִים,
אוֹרוֹ רַכְבוֹת לְפוֹלִין.
בְּאוֹ חֵילִים רוֹסִיִּים,
הוֹתִירוּ אֶת הַנְּעוּרוֹת
כְּתַנְתָּן לְעוֹרָן.
גְּדִיבִים הָיוּ,
לִכֹּן, כְּתַחֲלִיף מִשְׁעֵשֶׁע,
בְּאוֹתוֹ לְאַנּוֹס גְּרַמְנִיּוֹת בְּקֶרֶן הַסְּמוּךְ.
הִרְבֵּה רוֹסִים הָיוּ
בְּשִׁבִיל אִמָּא וּבֵת,
אֲבָל הֵיטָה מִלְחָמָה
וְהַחֲפֵשׁ הַתְּגַלְגֵּל בְּכַבְדוֹת עַל הַפְּסִים.

ובמחנה הסמוך אנסו הרוסים
גם את המשחררות.
סוף יפה
היה זה,
מפני שבחדרים הסמוכים
נותרו בתולות
תכניות גרמניות
לפוצץ את המקום
על יושבותיו.

במטבח

רֹדָה רוֹזָה בְּמִטְבַּח.
עוֹגוֹת מִמְתִּיקוֹת אֶת הָעָרֵב.
הַשִּׁיחָה מִיָּדָה אוֹתָנוּ
בְּזִמְן וּבְמִרְחָב,
מְצַנִּיחָה בֵּין עֲגִילִים
שֶׁתִּלְתָּה עַל אוֹנִיָּה
(בְּרִית מִיָּלָה לְנֶכֶד זָכָר
רֵאשׁוֹן הַיּוֹם);
Wassertruben, Oberaltstadt
שְׁמוֹת לְמִקְוֹמוֹת זְעִירִים,
כְּמוֹ תִּינוֹק אֶלְכַסְנֶדֶר.
לְפִנֵּי-כֵן
שׁוֹכְנַת סוֹסְנוֹבִיץ,
עַרְשׁ הָאֲנוּשׁוֹת,
אֲבִי, סָבִי,
וְאֲבִי סָבִי.

ספר זכרונות

ספר זכרונות התקין לה אביה,
הוא סבי,
בכריכת עץ מעדנת.
את האהבה הזאת לא מחקו
אפלו המים מתחת למכונת התפירה
שהיו חמים ורעים,
אך לא יכלו לספר המצפון,
ולא מלחמה שלמה
בסודטים.

מתוך "פרקי החונות של באך", העומר לראות אור בהוצאת ספרית פועלים

ספרות עזרה

גלי-דנה זינגר

מרוסית: שמואל שתל

מודעות פרסומת (רישומים פיזיולוגיים)

שוב התיפח הנער
הילדות מסתכלות במראה, מודדות לפנים את המות
כמו עגיל של דבדבן כפול,
בלי כל רטט, כה, כמו בטפת לכה
מבחינים בין מבחרי צבעי-מים, סמק פנים, שפתים ולב. אל הקץ הההכרחי
ואל זר הפרחים
יש להתכונן בעוד זמן,
מפני שהכרזות מות מאהבה להן תבשרנה,
מפני שאהבתן היום, לראשונה תמות על האקרן
יחד עם ויזיאן לי. והנה הן, מסתכלות במראה
מפתות את המות. עוצמות העיניים ולתוך המראה מבעד לריסים
להציץ מנסות. הכרזות מכרזות. אפים
העבר נופל, ביפיו שקוע בבין.
החזה - זה אפרסק מצלחת,
לא הבשיל ובכל-זאת מתליע.
הנחש מציר בשחור וכאלו ירקרק פתולים הוא.
החזה - זה ארמון מפאר של המות
פנינים, טיוח, סיוד!
והנה מחכות הן מלבד אל המות, שיגדל עוד אצלן
החזה,
ומוטב שיגדל עוד יותר, שיהיה בו מקום להסתיר העיניים וגם החיוך.
העין - זה דגיגון של דיו, ששם על הערף
פוגש בדגיגון כמוהו,
מות - זה כה, מה-שהוא.

המכתב השלישי

מתוך "ארבעה מכתבים מתוך אל אותה"

כבר מזמן איני כותבת דבר חוץ למכתבים אליה לאמא לאחי מאריק לגליב וללילי עם ארינסון וגם לפנהוניצ'ים ברדנשבילי וביום גמחר מדי פעם לחבר לא ידוע או המחשבות שלי במעגל ינועו או ש במעגל ינועו גם לאבי לא מזמן שלחתי מכתב אפלו שנים ואחד מהם עם סרט מזהב כמו חגור ללא מתח הוא יאבד את שניהם אחד בעבודה אחד במעיל ואני עוד אולי אספיק לכתוב הדרכה "בשביל הכותבים מכתב בשפה שכבר מתה" עם הקדשה לפרוג או להוציא לאור אגרון ללא פגם "לכותבים מכתב בעגה שאבד דקדוקה" אך אבי יאבד את השנים גם אני כבר מזמן לא כותבת דבר חוץ למכתבים משום תקפיד נא לכתוב בראש כל שורה ראה תבין בבקשה יודע אתה תן מבט נסה בהתאם לתנועת היד נשארים בפנים העפרונות מכל מלה אחת שתים או שלוש הברות עם עצור לא נשמע עם אות כמו גורם של דיאלוג ביני לבין עצמי על נושא לנו לשנינו לא מעניין ולא ידוע כששנינו מתכוננים מעבר למחיר איהשתתפות להסתיר ולגלות משמה את כל האשמה בסוג מסים של גלאוקומה או קלוף שכבות של מחנק מחלון ומרשתת חלון עטופי אדי קטרון כמו עורון

להיות מוגנים מעין הרע מתחת ללוח לוחט של אבן שומרון נתפוש את גיקון שימצא לו שכון בבנק הפועלים או דיסקונט משדים ורוחות פרצים תמיד מחוץ לחק ההתפתבות אתך ז.א. חד-סטרית תמיד בדומה למלך ג'ורג' הרחוב עם הדרקון או בכלל בדומה לאחת מידיעות העתון שלא הופיע בדומה לאותה מיגרנה שמלים יחליפוה או עשית שיר שנורא אותו לגמור היות ש מזמן חוץ ממכתבים איני כותבת דבר ולכן זה נמשך בתואי לא-נגמר בעקבות שועלים הנה נחרז לי עד כאן יפה ואלים נצרבתי במחשבות שלא הבשילו עד פלות במריבה בה ההאשמה מתחמקת והתרוצים תלויים ועומדים באוירה נקרשת חונקת בה כל כף תעמוד כמו בדין אין פלא כי חנק מחסר-אור עובר לכל ארץ השיר.

גלי-דנה זינגר - משוררת ומתרגמת. נולדה בברנה"מ, 1962. הוציאה ארבעה ספרי שירה. עורכת כתב-עת ספרותי.

לב ברנסקי

מיידיש: יעקב בסר

גועל סתוי, אהבה

אַנשים משפּעים נחים על אַדני פּסי הרכבת, וילדים טבועים
בנהר צפים כמו בלונים, ועל ענפי העצים
תלויות צפרים ונרקבות: היא לא אוהבת אותי.

אנו יושבים בגן, בין פרחי הכוכבית הריחניים, מלהגים שטיות וצוחקים
צחוק לטאות מעוכות, שחומקות בגלישה משפתותינו.
ומתמזגות עם העשב הדשן.

רבנו של עולם, אתה הרי רואה את האשה, דבר אליה
החדר אל לבה אהבה, כפי שהחדרת אי פעם
בבטנה של שרה הקשישה את בנה בכורה...
אין כבר לטאות מקום לנשירה, העשב
מכרסם את מכנסי עד גבה הברכים, ואני חש שבזוית
הפה תלויה לי עוד אחת, ראשה כלפי מטה, צופה מסביב.

אך, מדם פדמם...

ברחובות

רצים, מקפצים, חתולים חרוכים, ובתוך העשן
נופלים אנשים מעלפים, ושוכבים, ולא רוצים לקום,
ולהבות זעירות של הסתו מתישבות להם על האף.

טוטם-ענבר

מה אנחנו יודעים על דרך אמונתם באלהים -
של הקנגורים והנמלים?

מה אנחנו יודעים על הגזענות הפראית
בקרב הזאבים בערבות השלג?

על הנצול החריף בחלומי הורד של פלטון -
ברייך הדמים של הדבורים.

הנחש נייא-נייא נוהג על פי דרוין: מביא לעולם
אחד עשר גורי-חיות חדים, יפים כמו זהב - לוכד וכולע אותם.

אירן מפציצה את בצרה הפנטסטית - עירק
הורגת במקום שפרברי בצרה - תשעים אלף אירנים.

ולסבטלנה עוד ילד - מוטב שתדעו - ממי, ממלך?
והיא שוב התגברה על האינסטינקט הנשי, הנצחי שלה.

ארסמוס מוטרדאם מתפרץ פנימה עם החפּש שלו
אל תוך אחרית הימים

ורץ על פני הגשרים, וגורר בשערות כאלו לותר
הטפּש הזה, היה בבה.

מה יודעים צבאות במרומים איך אוהב אותם
ארסמוס ולותר על פני האדמה, קנגורים בשנתם
וסבטה, הנמלה שלי
(גם אם היא זעירה לצדי - אבל אתה אינני לבדי)
אצלי במטבח, לשם היא תזחל היום, אם ירצה השם,
אל תוך צנצנת דבש
ותהפוך לטוטם-ענבר...

ואת מי עובד ולמי
משתחוה רחוק במעמקי הימים
הלוייתן הכחל?

פיג'רס

הורי הולכים ומזדקנים יותר ויותר,
 ושמש חיי - סבטלנה - לא אוהבת אותי,
 וה"סקילב" משגר, יש להניח, אל תוך הקוסמוס
 טיל אחר טיל.

כל האסונות בעולם באים, כף אני חושב, משום ש
 המין האנושי מתחלק לשני חלקים: לאלה שחיים,
 ולאֵלה שרק אתמול או לפני מאות שנים
 כבר מתו.

החיים נושמים כל אחד לפי יכולתו, מתרבים ועמלים - והמתים
 עומדים מסביב האפק של כדור הארץ ונותנים עצות
 על יסוד טלפטי, או פשוט מתוך שנה.

ולא פעם אני חולם על פיג'רס, פרדס תפוזים,
 ועל ספסל יושבים שם בשקט שתי דמיות מאהבות -
 הוא, גבר בר עב־בשר, והיא, רק עור ועצמות וחורים.

כל האסונות על פני כדור הארץ באים, כף אני חושב, משום
 שבזמנים מסימים, ליד גזעי עצים מסימים, ובארצות מסימות
 יש יותר צללים, מאשר גברים ונשים -
 ותועות סביב סביב

נשמות פראיות, אבודות, בודדות, ואולי להפך
 הודות לקדמה ולרמת החיים העולה
 מתגלים יצורים בעלי אברים גברים ונשיים,
 ובעבורם כבר לא נותרה אף לא נשמה אחת בעולם.

וה"סקילב", סבטלנה, וה"מיר", וגם ה"אפולון" קורעים
 לגורים, פנראה,

את העולמות השכנים
 ככה, שלהורים שלי
 לא נותר מקום ללכת לשם, כשללכת יגיע ומגם.

לב ברינסקי נולד ב-1939, בבסרביה. פרסם לראשונה משיריו, ברוסית, ב-1953. פרסם לראשונה, בידיש, ב-1982.
 במשך שנים, עסק בתרגומי שירה, לפרנסתו.

ספרו בידיש הופיע בהוצאת "סאוועטיש היימלאנד" - "סובייצקי פיסאטל".

בארץ מ-1992. ב-1993 השתתף בפסטיבל בינלאומי בירושלים. שיריו בעברית ראו אור בכמות ספרותיות שונות, בתרגומו של יעקב בסר.

ולדימיר טאראסוב

מרוסית: יעקב בסר

תחושת הכתם

הלהבה של דפק רשימות אלה חומקת
באיזו כונה תחלה,
נשימות -
שלי

■
רחצנו את נשמותינו בעדנה
ברטט
כל דבדבנון חדש העברנו מפה לפה
עם הלשון דחפנו קצת
שלא ישמט

■
בגן הפסלים שקיפות
הילל
קצרנצח...

■
ורק הזיסטה שלהם
קפאה באויר

■
ועוד אחד
מקרקעית הלב

■
אבק פלדה על מכלול-הנוצות
לגעת בהן בלהב האש...

■
בכוכים -
מקור המבצר:
פריצופים מפטמים כבדי נשימה
צלוחיות מפטפוטות בשחור
המקציף הנצחי של מלים מסבנות
כפת הפחד

■
עמק השתלות ורעיונות בראשית הערמים...
בשאיבה מהרוח

■
מלה -
היא נגיפה

■
"ממולדתלמולדת"

■
(...)

■
ראיתי בהק עצמודים
זהר האמירות

■
תולעת בגלגלת האגוז מכרסמת ומכרסמת שלחן בהתמדה

■
טקסט עד היום הזה, כאן, באיזה מקום סמוך

■
!NB
עין מתגרה
מקלפת צבע מהקירות

■
צורת ההליכה האוזלת של הזכרון

זֶהְבִּית

- אִמְרִי, אֲהוּבָה, מָה אוֹכֵל אוֹתָהּ?

.....
- זֶה שְׁלִי

■ אֲנִי בִישוּתָה נִגְעַתִּי...

■ וַיִּזְכּוּר אֶת אֲבִן הַפְּנִים
הוּא לֹא אָבָה לְשׁוֹעַ! מִכָּאֵב

■ - וְלִטּוֹף הַמְּלִים?
- וְחִכּוּךָ נֶפֶשׁ בְּנֶפֶשׁ?

■ צֵל מְרַצֵּד בְּרִיצַת קוֹי מִתְאַר
בְּעֲמוּת עִם חַיּוֹת הָעֲנָנִים -
טְלִילוֹת, יְלָדוֹת

■ כַּמָּה לָאֵט מְעוֹרַת הָאֵשׁ -
אֲנַחְנוּ רַק הַבְּחִירָה שֶׁל מְרֵאָה הַמּוֹת

■ בְּשֵׁם חַיּוּךָ שֶׁל שְׁתִּיקָה

■ אִוֵּר מְשַׁחֵז

■ וַיֵּשׁ תִּפְרָר עַל הַרְקִיעַ -
וּבְעֵינָיו גִּרְגֵר אֲבָקִי

ולדימיר טראסוב עלה לישראל מבריה"מ בגיל 19, 1974. הוציא שני ספרי שירה ברוסית. ספר שלישי בהכנה. אחד מעורכיו של כתב העת הספרותי "סלמנדרה" בשנים 9-1987.

■ קֵל לָנוּ יוֹתֵר - הַאִוֵּר וְרִטְקֵלִי!

■ הַאִוְקִינּוֹס הַמְּעוֹר הַתְּלוּי, שֶׁל הָעֵבִי הַכּוֹכְבִי חָסֵר הַבִּינָה
נוֹאבָה
הַפְּכָתִי שְׁמוּעָה

■ גְּלִקְסִיָּה
זָאב גּוֹרִים אֲהוּב בִּיְדֵי הַיֶּלֶד
יָרַד לְחַיֵּי אֶסְטֵרְל*
יָרַד לְחַיֵּי אֶסְטֵרְל*

■ מָה תְּבִינּוּ מִכְתַּבַּת אֲוֵהָרָה -
כָּאֵן כְּשׁוֹף -
מָה תַעֲשׂוּ?
תַּפְתָּחוּ בְּגַעִיָּה?
זוֹ תְּבוּנָה שֶׁל
אֲשֶׁר מְלַחֵם
כְּאֲשֶׁר הַשֶּׁמֶשׁ הַמְּטִירָה אֲשִׁכּוֹלוֹת
שֶׁל מְרֵאוֹת מְזוּהִים עַל יְדֵי בְּחִישוֹת בְּחֶפֶז שֶׁלוֹ
הַיִּפִּי - הוּא הַחֲקוּי שֶׁל הַמְּשַׁמְעוֹת

■ אֲדָמָה,
שְׁאֲתָה לֹא רֵאִיתִי,
חֶלֶת יְדִבֵּשׁ
מִנְפָּה

■ אֲאִסּוֹף

■ כְּאֲבָק שֶׁנִּסְפַּג בְּנֶפֶשׁ פְּגוּעָה חֲפָצָה
לְהִיּוֹת פְּצוּעַת אֲהָבָה -
אֲנִי נִגּוּעָה...

* גופו הרוחני של אדם, מוסג בסיסי במיסטיקה מודרנית

יאנוש פילינסקי

מהונגרית: דוד טרבאי

פיוט

אֵין הָאָרֶץ אָרֶץ.
אֵין הַמִּסְפָּר מִסְפָּר.
אֵין הָאוֹת אוֹת.
אֵין הַמִּשְׁפָּט מִשְׁפָּט.

אֱלֹהִים הוּא אֱלֹהִים.
פָּרַח הוּא פָּרַח.
גְּדוּל הוּא גְּדוּל.
חֶרֶף הוּא חֶרֶף.
מְקוֹם מִתְמוּסָס בְּגִבּוֹלוֹת
אֵין צְלִילוֹת הוּא
מַחְנֶה רְכוּז בֵּין גְּדֻרוֹתָיו.

וכל השאר - רחמי שמיים

הַפֶּתַח וְהַחֲלוֹם
הָיוּ לְאֲבִי וְלְאֵמִי.
הַמְסֻדָּרוֹן וְהַגּוֹף הַנִּפְתָּח
כַּנְגֵד עֵינַי.

כֶּה חֵייתִי, וְכִיצַד אֲמוֹת?
אִיזוֹ חֶרֶבֶן יַעֲלֶה בְּגוֹרְלִי?

הָאָרֶץ תִּבְגּוֹד בִּי, תַּחֲבֹקֵנִי.
וְכֹל הַשָּׂאֵר - רַחֲמֵי שָׁמַיִם.

נצח

הַמִּסְרָק מִתּ בַּשְּׁעָרָה,
וְאַף לְטִיפְתֵי גַעְצָרָה.
אֲנִי מוֹצִיא מִיַּד הַמִּסְרָק.
הַכֹּל נִגְמַר. יוֹשְׁבֵי יַד בֵּיד.

קשר

אִיזוֹ דוּמְיָה, כְּשֶׁאֵת פֹּה. אִיזוֹ
דוּמִית גְּהִינוֹם.
אֵת יוֹשֶׁבֶת, וְאֲנִי יוֹשֵׁב.
אֵת מַפְסִידָה, וְאֲנִי מַפְסִיד.

מאסר עולם

הַמָּטָה לְשִׁנְיָנו.
הַכְּרִית לֹא.

22 לדצמבר, 1970

כְּלָבִי רַחוּב, מְדַמְמִים בַּמָּטָה.
אֲנַחְנוּ נִפְלְאִים.
אֲחֵרֵי כֵן רַק בְּטֻלָּנִים
וּבְנֵי אֲלֻמוֹת.

דואט

הַרִימִי, כִּמוֹ שָׂאוֹ הַרְמַת,
וְהִכִּי, כִּמוֹ שָׂאוֹ הַכִּית.

מכות

עֲכָשִׁיו זֶה נִסְבֵּל.
עֲכָשִׁיו אֲנִי חוֹשֵׁב עַל מִשְׁהוֹ אַחֵר.
עֲכָשִׁיו אֵין כְּלוּם.
עֲכָשִׁיו אֲנִי - הַנְּנִי.
עֲכָשִׁיו יֵשׁ הַכֹּל.
עֲכָשִׁיו זֶה בְּלַתִּי נִסְבֵּל.
וְעֲכָשִׁיו, עֲכָשִׁיו וְלִבִּדִי,
פֹּה וְעֲכָשִׁיו, לְבַד סוֹפִית,
רַק אֵת וְאֲנִי.

פורטרט עצמי, 1974

מוקדש לאנדרה אילש -

חֲלַצְתִּי, כְּמוֹ שֶׁל רוֹצֵחַ הַמוֹנִים,
לִבְּן וּמְגֵהֵץ הַיֵּטֵב.
אֶךְ רֵאשִׁי, כְּמוֹ שֶׁל יֶלְדוֹן,
שׁוֹתֵק, וּבְאֵ-בִימִים.

רביעיה

וּוִיִּם רְדוּמִים בְּחֹלּוֹת הַקֶּרֶחַ.
לִילּוֹת שְׁטוּפִים בְּבִדְיוֹת פְּלֶקֶטִים.
שִׁכְחָת לִכְבוֹת אֶת הָאוֹר בְּמַסְדְּרוֹן.
הַיּוֹם שׁוֹפְכִים אֶת דְּמִי.

Infinitivus

עוֹד אֶפְשֵׁר לִפְתּוֹחַ.
וּאֶפְשֵׁר לִסְגּוֹר.
עוֹד אֶפְשֵׁר לִתְלוֹת.
וּאֶפְשֵׁר לִנְתֵק.
עוֹד אֶפְשֵׁר לִלְדַת.
וּאֶפְשֵׁר לַחְפוֹר.

אותיות, שורות

מוֹת שְׁלוֹה הִיָּה גְמוּלוֹ
שֶׁל כָּל הוֹבֵר, הַנוֹטֵל עִטּוֹ בְּלִיל
וְקוֹרֵעַ מֵעַל נִירוֹתָיו.

שעת תום

בְּעֵצְמִי אֶעֱמֹד אוֹלִי בְּאֶמְצֵעַ.
אוֹלִי זֶה עָרֵב עִכְשָׁיו. אוֹלִי דְּמִדּוּמִים.
דְּבַר אֶחָד בְּטוֹחַ: מֵאַחֵר כֶּבֶר.

פאסיון פוסטומוס

בְּסוּפוֹ שֶׁל דְּבַר רַק הַפְּרֵעַת לְכֻלָּם.
רַעַשׂ הוֹוִים מְנַעֲלֶיהָ כְּבִדֵי הַבֵּץ,
פְּעִימוֹת צְעָדֶיהָ כָּל יוֹם סָבִיב חֲצוֹת,
כְּשִׁתְּזוֹרֶת - רַק הַרְגוּ,
לְבִסּוֹף רַק הוּא נוֹתֵר מִמֶּה.

פיוט-לא-פיוט

יאנוש פילינסקי (Pilinszky János) הוא אחד המשוררים המרכזיים בשירה ההונגרית, שלאחר מלחמת העולם השנייה. נולד ב־1921, וכבר בגיל 17 התחיל לפרסם את שיריו הראשונים. בימי המלחמה היה במחנה ריכוז, תקופה שהשפיעה רבות על השקפותיו וכתביו. לקראת שנות השבעים, לאחר שתיקה ממושכת, שנכפתה עליו מטעם השלטונות, גיבש את סגנונו ופרסם את הקובץ "לוע הרהגועש". שפתו הפיוטית עברה תהליך של התפשטות, תמציתיות. בשירים הקצרים שכתב בתקופה זו הריכוז הרעיוני והסימבוליקה שלו על הצורות המקובלות ויצרו שירה חופשית, מיוחדת במינה. עילמו פסימי, שאוף הזיות אפוקליפטיות. את הפתרון לתחושת המציאות הקשה, מצא בדת (הנוצרית). מאבזורים זנוחים וטריוויאליים ביותר בנה מערכת סימבולית לפאסיון של הזרה, ריקנות, ניהיליזם, מהם רק "טיפת החום", כדבריו, משמשת דרך מוצא. פילינסקי עבד במערכות הוצאות ספרים וכתבי עת שונים, בהם פרסם מאמרים, ביקורות בתחום החברה, הקולנוע, התיאטרון, וכמובן שירים. זכה לפרסים משמעותיים, למרות הקשיים שהועמדו בפניו. הגיע מספר פעמים למערב אירופה, שהה בפאריז - ומכאן היכרותו עם זרמים מודרניים באמנות המערב, שנתנו את סימניהם בשירתו. פילינסקי מת בשנת 1982. שירתו מתורגמת לכמה שפות, אך רק עכשיו ניתנת לקהל הישראלי האפשרות להכירו. את מרבית שיריו תרגמתי בשנה האחרונה; השירים המתפרסמים כאן רואים אור בפעם הראשונה.

ט. ד.

דוד טרבאי - נולד ב־1977 בכודפשט, עלה לישראל ב־1991; תלמיד לקומפוזיציה בביה"ס ע"ש תלמה ילין. תרגמו לשרים של דוד אבידן מתפרסמים בכתבי"עת בהונגריה.

אוֹלָם עוֹד אֵין כְּבֶר
בוֹעֵט הַיֵּית,

כְּתִיָּה הַמוֹבֵלֶת לְנִסּוּי,
וְצוּעֵדֶת, צוּעֵדֶת בְּאוֹר.

אלכוהול

מֵעֵלָה אֲנוֹכִי אֶת הַבֵּלֶת־אֶפְשֵׁרִי,
וּבֵית עוֹמֵד עָלָי, וְשִׁיחַ בּוֹדֵד,
חִיָּה אֶלְמָת, אֶלְמָת, וּמְכַנֵּס
אֶחָד בְּשִׁקִּיעַת עֶרְפָּלִים.

במעוז

יורי אפטר

מרוסית: שמואל שתל

צפופי-אנשים.
 ייתכן, כי יסודות קו קולקטיבי זה, הונחו בחינוך האימהי: בגידול התינוק בלי אבא; אמו של לוסיק שמרה בקפדנות על בנה, מעצם ילדותו, מהשפעת העולם החיצוני ולא מסרה אותו לא לפעוטון, לא לגן, וכאשר לוסיק הביע את רצונו לא לבקר בבית הספר, היא תמכה בו בזה, סחבה אותו לרופאים והשיגה מהם אישורים, המשחררים את הנער מעיסוקים, מסיבת הבריאות. לוסיק, עם כל זה, גמר בית-ספר ואי-אפשר לאמר איכשהו, בקושי: ילד יהודי הוא ילד יהודי, הוא שולט בראש קל-תפיסה ובכוח-התמדה.

אך האישור שניתן ללוסיק היה שימושי; יותר מזה, היה לו שכל בהיר ומעוז, שאפשר, גם לא באמצעות ספרי-לימוד משעממים, להשיג את הכול במחשבתו הוא, והיה מביא בזה את אמו, למצב מובן של התפעלות - למשל את חוק שימור האנרגיה (וכמו-כן כוח המשיכה הכל-עולמי, חוק הכלים-השלובים, וכדומה), הוא ניסח בכוחות עצמו ולא נזקק לעזרה נוספת מבחוץ.
 ניחן באינטואיציה מפליאה לגילו, הוא היה מגלה את תגליותיו הקטנות כבדרך אגב, מבלי להוסיף להן את אותה חשיבות עולמית שראתה בהן באותו זמן שאר האנושות. המדע כשלעצמו לא עניין את לוסיק.

את שירו הראשון הוא כתב באנגלית כשהיה בן ארבע עשרה:

אני מאמין שהארץ עגולה,
 אני יודע שהארץ עגולה,
 אני חי בהרמוניה
 עם העולם הסובב אותי,
 כי בין מה שאני יודע
 ובין זה שאני מאמין בו
 אין שום פער (1)

בשטח היצירה השירית, לוסיק לא הזדקק אף פעם לשפה הרוסית בחשבו, שהיא לא בעלת-קיבול מספיק, לבטא בה ערכים פילוסופיים, נותני משמעות לחיים; כי יותר מאשר היה משורר, הוא היה, בכל-זאת, פילוסוף, כפי שחשב את עצמו והציג את עצמו בשעת-היכרות. "פילוסוף לוסיק גורביץ'" - היה אומר במקרים המתאימים.

כמו כל פילוסוף, הוא הסתפק במראה הנשקף מחלון הדירה והעצים בגינה העירונית. אך בחודש יולי שנת 1959 הוא רץ מביתו עם מחברת שירים שחיבר בעצמו, וחבילת לבנים להחלפה - כדי להתקבל למכון לספרות. התגנב בלי כרטיס לחשמלית המוסקבאית, ובכלל הוא היה כזה.

בתחנה של מוסקבה פגשו את לוסיק שני שוטרים. "איך אתה מביא את אמא להתרגזות כזאת?" הם שאלו בלי טינה. אחר-כך הם הובילו אותו למשטרה שליד התחנה, וציוו לחכות.
 אמא הגיעה בדיוק ברכבת הבאה, עם שלוש מזוודות ושתי חבילות; "התקשרתי בטלפון עם לודה לוסיצ'אנסקאיה - נגור אצלה, עד שתישג למבחנים".

ם כל העידון של אוצר-הרוח, לוסיק גורביץ' בן החמישים ושתיים לא לבש גרביים מעודו. כן, ובכלל לא נתן שום חשיבות למראהו החיצוני. לבוש היה תמיד באותו מעילון בזי משובץ, באותה כתונתונת אפורה-בהירה, שקופה מרוב כביסה אבל

מכופתרת בקפידה על כל כתוריה, במכנס השחור והקצת-קצר ובנעליים הגדולות, חומות, על הרגל היחפה, תוצרת איטליה, שאמו נתנה לו מתנה, לפני עשרים שנה, ממש לפני נסיעתם מפלך נובומוסקובסק, למקום מגורים קבוע במדינת ישראל. בגובה של מטר חמישים ושבעה סנטימטר (שווה בשווה, היה מציין בעונג - עם קאנט) במשקל של חמישים קילוגרם בלי בגדים ועל קיבה ריקה, היתה קומתו של לוסיק פרופורציונית, לא בולטת, תחת לבושו הצנוע. חלק גופו היחיד (הגלוי למבטו של זר) שייצג את האצילות הלא-המונית של עולמו הפנימי של בעליו היה הראש: תסרוקת שחורה מופנית לאחור ולמעלה בלי נצנוץ של שערת שיבה, אף-של-ינשר אדיר ועיניים עגולות לגמרי של תכלת-שקופה. שפם חציי-עגול וזקנן מחודד, היו משקל שכנגד לבלורית הגאה. שפתיים דקות, שיניים מרווחות, בריאות - משביעות רצון וכן, מה עוד? הוא הרכיב משקפי מצבט.

בכלל, זה היה אדם קטן שידע להסתפק בקטנות. כשהגיע לישראל, התישב עם אמו באחת מסימטאות תל אביב ליד שפת הים (כל חי - אומר לוסיק קיוויתי לחיות ליד הים, אך מקודם, אתם יודעים, משום מה, לא הצלחת), בדירה מרווחת בת חמישה חדרים, בקומה הראשונה של בית קטן, צהוב מרופש בן שלוש קומות. דייריו שהשתייכו לשכבת אנשים ששלטו ביכולת של הסתפקות במועט, לא חשבו אפילו על שיפוץ קוסמטי של מקום קליטתם, חיו פשוט כמו שחיה משפחה בחדר, החזירו לחיים את העיקרון הרוסי של "הקומונאלקות", שמקרבות ומאחדות את השכנים, אף כי בכל הבית ידעו לדבר רוסית רק לוסיק ואמו - שאר הדיירים היו יוצאי תימן ומרוקו ואחר-כך בא גם אנגלי אחד, ג'ינג'י בעל לסת עליונה בולטת קדימה, בחור שהתעסק לא-ידוע במה, כמו, דרך אגב, גם שכני-הבית האחרים, כולל לוסיק; אך על לוסיק - דיבור מיוחד, מפני שהיה גם אדם מיוחד; לא רק מבפנים אלא גם מבחוץ; תביט על כזה ותבין מיד: כזה הוא - לא כמו כולם.

יותר מכל דבר אחר, אהב לוסיק להתבונן. שעות על גבי שעות יכול היה לשבת על ספסל, בגן-העירוני הקטן, המרכזי של נובומוסקובסק, ולהסתכל בעצים הצהובים סתוויים, או הירוקים-בהירים, האביביים או הקיציים. בחורף היה מתעסק בבית, בעניין האהוב עליו, בישיבה צמודה לחלון. בחוץ היה קר ואמו אסרה עליו לשבת שם, מתוך חשש, שמא יצטנן הבן, ויחטוף דלקת-ריאות, מפני שכך אמנם גם קרה פעם, ואחר-כך בעצם גם קיבל תוקף האיסור של אמא, ולוסיק זכה בברונכיטי כרונית. הלהיטות אחר ההתבוננות בצורת החיים, הוכתבה על ידי מיוחדות האופי של גיבורנו, שלא הרגיש את עצמו יותר מדי בנוח, במקומות

(1) התרגום מאנגלית לרוסית נעשה על ידי י. בקר - אלמנך לספרות "שמות" מס' 7 שנת 1975. הפקולטה לתרבות סלאווית, אוניברסיטת קמברידג', ארה"ב.

אך אני לא יכול לדון אותו בזה:
הלא כל ישות חיה
ממלאת את מה, שהוטל עליה,
מבצעת כך, כפי
שתוכנן מלמעלה (2)

- אתה תמיד כותב שירים באנגלית? - שאל את לוסיק, חצי שעה אחרי הניצחון השירי, אדם מבוגר בעל עיניים כחולות עייפות, מושיט ספלון קפה לבן-שיחו, ולוגם בעצמו בגמיעות קטנות ללא קול מתוך הספלון האחר.
- כן, מצא חן בעיניך?
- מצא חן, אף כי באנגלית שליטתי רחוקה עדיין משלמות. יודע - גרמנית. אנגלית - רק לומד. מקודם היתה הגרמנית השפה מניחת-היסוד, עכשיו גרמניה בובה, אמריקה היא המתחרה

הראשית. כך, צריך, כמובן, בשקט, להתמחות אחרת - עבודה כזאת, אתה מבין הלא.
האיש המבוגר והעיף עורר אצל לוסיק אהדה גלויה; לפילוסוף הצעיר היה נעים שהתעניינו ביצירתו, דיברו איתו מתוך כבוד, למרות ההבדל בשנים ובמעמד החברתי. הלא, מי היה לוסיק גורביץ'? עלם לא-ידוע מן הפרובינציה; האיש שממולו, היה לו פרצוף קפדן ושולט בשיחה לבבית, נסיון חיים עשיר וזכויות קרביות בפני המולדת, - בעלי-השכלה ובכל זאת לא התבייש למלא את החסר בידיעותיו, גם לרווח על כך מעומק לבו, לבן-שיחה לא מוכר כמעט בכלל (כלומר ללוסיק), מה שהעיד לדעתו של לוסיק על איכויות-אופי חיוביות, יוצאות מהכלל.
ראה נא, ליאוניד לבוביץ' - המשיך האלוף משנה ניקולאיב, - הייתי רוצה לדבר עכשיו לא על ההישגים האמנותיים של יצירתך - ואלה, אפילו לפי דעתי הבלתי-מנוסה, ללא ספק גבוהים - אך לשירתנו כיום, חשובה יותר השפעת שיריך על הקהל, איך לומר, במובן האידיאולוגי. אינך קשור לזה ישירות, לכן אינך יכול לתאר לעצמך, עד כמה לא יציבה היא התודעה של אזרחינו. אנשים צעירים שהשקפת עולמם לא עוצבה עדיין, יכולים לפרש את שפת חוצלארץ כנטיה לכרוע ברך בפני המערב, וזה הלא מסוכן מאוד, אני מדבר אליך כיווד-דבר, אנו הלא נמצאים בסביבה אויבת למדי, ו- תאמין לי, לא עובר חודש מבלי שתתגלה במחוז זה או אחר בריחה של אינפורמציה חשובה למערב. רשת הריגול צ.ר.מ. המותקנת במדינתנו, אבוי, בהצלחה רבה, ואנו נאלצים לפעמים, יותר מאשר הכרחי, אך זה המיוחד בפעילותנו; אתה, כאיש סובייטי נאמן, צריך להבין זאת, לכן גם הזמנתי אותך אלי, כדי להתרות

הראשון היה בחיבור. לוסיק בחר בנושא חופשי, שמלות הכותרת שלו היו של דאנקו, "מה אעשה למען האנשים?". הוא הציע בפירוט ביצירתו, תוכניות משל עצמו לעתיד, שמטרתן החשובה ביותר היתה עריכת לקסיקון רב-כרכים לשירה בשפה האנגלית, על נושאים מניחיה-היסוד של עבודות קאנט, ברקלי ויום, וגם של גדולי הפילוסופים האחרים, של כל הזמנים והעמים. לחיבור, לא היתה הצלחה גדולה בקרב חברי הוועדה המקבלת, וללוסיק לא ניתן לגשת למבטחים הנוספים. - אתה צריך להתקבל לפקולטה לפילוסופיה, ולא ליהייה לשירה - יעצו לו באדיבות.
לוסיק קיבל את ברכת-דרך כמוצדקת; בלי ספק היא החניפה להרגשתו העצמית ומאותו זמן הוא התחיל לכנות את עצמו בזמן-הכרויות, הפילוסוף לוסיק גורביץ'.

למחרת היום, יצאו האמא עם בנה לטיול בכירה, כדי לצבור, ככל שאפשר יותר התרשמויות מהעיר הזאת, שבצדק נחשבה להיות מרכז-העולם. בכיכר גדולה על-יד אנדרטה גבוהה נוצרה התקהלות. אף פעם לא ראו משהו דומה לזה. (אם לא לחשוב על טורי המפגינים של מאי ושל נובמבר, שבתוכן רצה להיטמע כל תושב הגון של נובומוסקובסק, אך בהפגנות הכול היה מאורגן בזוויות ישרות, וכן, בעיגול וברור ספונטני) לוסיק ואמו ניגשו קרוב יותר, ובדרך, ניסו לפתור את החידה, מהו התאריך שאותו חוגגים היום בני-מוסקבה.

התאריך התברר בסך-הכול כציון מפגש יחיד-במינו לשירה. אנשים צעירים כלשהם, התחלפו במועדים חוזרים, קראו שירים (כנראה משל עצמם, החליט לוסיק, מאחר שהיו לטעמו פרימיטיביים למדי) והאחרים שמעו אותם בעניין, וחיכו לתורם הם. עיקר הפלפל התבטא לא בעצם השורות המחורזות-למחצה, אלא בהתלהבות שבה נשאו אותן המחברים. להט זה יצר אווירה מפליאה באמת, חופשית מאוד ומשחררת; כל הנוכחים נדמה, היו מאוחדים בשייכות-מסוימת-חשאית, למשהו שלא ניתן לביטוי, רגש של אחווה כללית, שנמסר ללוסיק, ואיכשהו, מבלי ששם-לב לכך, הוא גילה פתאום את עצמו עומד במרכז, במקום בו עמד קורא השירה הקודם, בחור נועז, עבשפתיים, בכובע-מצחיה משובץ שחור-לבן.

המבטא האנגלי הנקי של לוסיק עשה על הנאספים, צריך לאמר, רושם עז ביותר. לפי עדות רואי-דבר, החליף הקהל בהתחלה מבטים מתוחים, אטיאט נרגע, ובמשך חמש עשרה דקות ודאי, שמע את המוסיקה של מלים לועזיות, עצר נשימה, כביכול קרב עוד יותר להשגת אותו סוד שנזכר כבר למעלה. כאשר לוסיק סיים את הופעתו, הכיכר מלאה תשואות סוערות, צעקות "בראבו!" "הדרון!" ו"עוד!". ההצלחה היתה שלמה ומוחלטת, אף אחד מהקודמים, הקוראים דוברי-רוסית, לא יכול היה להשיג לעצמו משהו בדומה לזה. קהל השומעים שברובו המכריע לא הבין מלה אנגלית, צד בקולו של המדקלם הקטן, משהו ממשי עבור עצמו, אשר גרם להתרגשות משונה, ונדמה קרא לאן-שהוא, אל משהו, שלא יושג ובו-בזמן, מעורר געגועים, לא-מובן, וקורא לאסוציאציות שיריות נפלאות וגם לאלוזיות מפתיעות ושוטפות, של משהו לא-בנמצא באיכות פוליטית.

כל ישות חיה
(וכל ישות-חיה)
את מה שהוטל עליה,
ממלאת
מבצעת כך, כפי
שתוכנן מלמעלה:

השמש מקרינה אנרגיה
הגשם מספיג רטיבות
אדם סובל, אם רע לו
ואינו סובל אם-טוב.
לפעמים יכול הוא אפילו לבגוד
ולהרוג
ולפעמים - ולא לפעמים אלא לכל האורך
וכסדר

(2) תרגום של י. בקר - "נשיקת איאודה" - סונט

שאתה כותב, זה כבר לא סתם פילוסופיה, אלא פוליטיקה! אתה מכנה את החוק על היחידות והקרב על הניגודים לימוד, בשעה שזה במפורש חוק, וחוק אובייקטיבי. יתר על כן, אתה משווה אותו לעפר ואפר, מה שבשביל אדם חושב, כשלעצמו, כבר לא יסולח. לבסוף, מהו הדבר בעיניך כשאתה מדבר על התפוררות לעפר ואפר של המאטריה החנוטה? זה הלא אפילו לא איזה רמו רחוק - זה ממש אנטי-סובייטיות!

- מה כאן אנטי-סובייטי? - התפלא לוסיק בכנות - רציני רק... - יקירי, אני מצפצף על זה, שרק רציני. תסלח לי, אני מתלהב ואומר אולי מלים מחוצפות, אך זה, רק מפני שאתה כל כך סימפטי בעיניי, ואני רואה בך כשרון יוצא-דופן. אך אסור לגשת בקלות-דעת כזאת לעניינים כל כך רציניים. אתה הלא - נגיד בלא-יודעין ובכל זאת - עובד החזית האידיאולוגית. אתה צריך - ממש מחויב! לדעת, כי חשוב לא זה שאתה רוצה, אלא מה שהתקבל אצלך. והתקבלה מאטריה מתה וחנוטה, כלומר גופו של המנהיג הדגול, ולאדימיר איליץ' לנין.

- לא יכול להיות! - ענה לוסיק ההמום - איך שייך לכאן לנין? - ועוד איך? הביני. ואם לעבור בפרוטרוט על חיבוריך האחרים, אפשר בכל מקום לגלות פלילים דומים, אתה מביין? הנה למשל: "... וכל חוסר-פעולה, יבורך" - זאת הסתלקות של מלחמת המהפכה באויב-המעמד או "... אי-אמונה - אינה מוכחת / ואמונה אינה דורשת הוכחות. / אך אמונה בשום-דבר, זאת אי-אמונה נוראה יותר מאי-אמונה סתם / לא מתחפשת כאמונה / אפילו לא בשום-דבר..." (4) הטפה טיפוסית לדת עומדת בניסיון כזה, במסורת פורמליסטית בלבד. דו-משמעויות כאלה - מאוד מאוד מסוכנות - יש אצלך הרבה מאוד, הרבה עד אין-לסלות. אתה צריך להודות לאלוהים - אם הוא, כמוכן, קיים - שענייך נמצא בביקורת שלי. אני - אל לך להטיל ספק, לא אתן לו מהלכים, אך גם אתה צריך לעזור לי. אני מאוד מבקש: אל תקרא יותר לאיש את שיריך, לכתוב - כתוב, אך בשביל עצמך. תשלח אלי, אם תחשוב לאפשרי. נמשיך גם בעתיד להיפגש איתך, לדון, לשוחח. את המתברת הזאת אל תחפש, אני משאיר אותה אצלי: כך יהיה שקט יותר ומלא תקווה יותר. אל תכשיל אותי, אני מתחנן. חשוב, כתוב, אך - בשקט, לא להזדקק, לא להתבלט. מבטיח?

- מבטיח! - ענה לוסיק בכנות ובמבוכה-נפשית גדולה, נפרד מן האלוף משנה.

כשיצא לרחוב, טלפן לאמו ואמר, שהכול כפי שהניח מראש, עבר בשלום, ואחר-כך הוסיף שהוא רוצה לתעות קצת ברחובות מוסקבה, להנות מבירת הסתיו. שעתיים התהלך ברחובות ובשדרות מלאי-החיים, ועצר שוב, התברר לבסוף, בכיכר מאיאקובסקי. בפעם הזאת, המרחב סביב האנדרטה-למשורר-הגדול היה די ריק מאנשים, אם לא להחשיב עשרים, שלושים, לכל היותר, עוברי-אורח נפרדים, מקריים. לוסיק התבונן סביבו, ניגש אל מרגלות הכן, השתעל, ומבלי שפנה אל מישהו במפגיע, התחיל לקרוא שירים. הסקרנים יצרו די מהר חצי מעגל, אך ייחוד כזה כמו בפעם האחרונה לא היה. אחדים שמעו כמה רגעים מלים לא מובנות בשפה זרה, ובמשיכת-כתפיים של מבוכה, הלכו. אחרים עקבו בעליונות גלויה - מובן מאליה: אפילו במרכז מוסקבה לא מזדמן תכופות, תמהוני כזה. ה"פיאסקו" היה סופי וללא-חזרה - לוסיק ציפה לכל דבר, אך לא לזה. הוא הפסיק את הדקלום, חתך ממש באמצע השורה, מתוך "נושאים על יהדות בעלת כוונות רצויות" (5) וצעד מהר משם והלאה, מוכן להיבלע באדמה מתוך בושה. הוא אפילו התכוונן לממש את כוונותיו, אך בכניסה לתוך המטרו (במרתף התת-קרקעי) זעקו אליו בקול.

- היי, מוזיק! - הצעקה הופנתה באופן ברור אל לוסיק, ובאה מאחד האנשים הצעירים, שזה עכשיו שמחו לקריאת השירים שלו בכיכר. בסך הכול הם היו שלושה אנשים עליונים.

- היי מוזיק! - אמר האמצעי שביניהם והתקרב אל הפילוסוף, נצמד אליו, דחק אותו קלות הצידה מהכניסה לתחתית. ריח של

כפני תוצאות הרות-אסון, אשר יכולות לנבוע כפועל-יוצא מקריאת חיבוריך בפומבי. זה בכלל לא כלום, אני מבטיח לך. הצלחה אצל עוברים ושבים מקריים - הצלחה מקרית.

אתה צריך לקבל ייעוץ אצל המומחים לדבר. למשוררים, בלשנים, פילוסופים - אתה הלא, כפי שנדמה לי יותר פילוסוף מאשר משורר, למה נראתה לך כל הפומביות הזאת, הבעת דעה עמוקה של חוויות פרטיות, אינטימיות; פילוסופיה היא חוכמת-החיים, ואתה - מתוך אי-ידיעה, אני מבין, אך אי-ידיעה הלא אינה משחררת מאחריות, מתוך אי-ידיעה, אתה חודר לפוליטיקה, ראה איך עלוב מתקבל הכול, כאילו בלתי-מוזיק, אך לאמיתו-של-דבר-לא נאה, מוטב שתשמע לעצתו של וקן: עזוב את זה ואת השירים אתה יכול להפקיד בידי, לי יש הרבה חברים יודעי ספרות, פילוסופים, מתרגמים, אני אבקש אותם להעריך, זאת תהיה אנליזה רצינית, מוסמכת, אני אצלצל אליך אחר-כך, אתה תבוא אלינו מחדש, תשוחח איתם בעצמך, אם תרצה...

לוסיק היה נרגש מהאיש שגילם את השלטון; הוא ראה בסרגיי אלכסנדרוביץ' ניקולאיב איש מדינה אחראי ואינטלקטואל אמיתי, ואם להפקיד בידי מישהו את גורלו שלו, אז בידי מי, אם לא בידי, המבין-הכול ודק הרגש, ששיבה הלבנה את צדעיו, גבר, אלוף משנה, המשפיע תשומת-לב טובה, אבהית, (לוסיק הלא, לא הכיר מעודו את אביו) בעל העיניים הכחולות העייפות? לוסיק רצה לדבר איתו עוד ועוד על העצים הקיציים והחורפיים של גובו מוסקובסקי, על אמו, על שירה ומהות החיים ועל - מי יודע על מה עוד, אך לא נעים היה לו לאבד על עצמו את זמנו הלילי של האיש החכם הזה, והוא הסתפק בזה שהוציא מן התיק שלו את מחברת שיריו, מסר אותה לידי של סרגיי אלכסנדרוביץ', ונפרד ממנו בחום, כי לא יכול, כפי שנראה לו, להביע עד הסוף את רגשי התודה שמילאו את לבו הקטן והחם.

בדרך חזרה לגובומוסקובסק הוא סיפר באריכות ובהתלהבות לאמו המרוגשת ומודאגת (שהובילו אל ליודה ליסיצ'נסקה, כאשר לקחו את לוסיק, ציוו להכות ולא להתרגש), על פגישתו זו. זה אדם נפלא, מצוין - הוא אמר - סופסוף, גם לפושקין היה צנזור, הצאר עצמו, בכבודו ובגופו.

את ההזמנה לבקר בבירה מחדש, קיבל לוסיק כבר בחודש אוקטובר. את ההזמנה מסרו ביד וביקשו התימה. אמא רצתה להתנגד, כמקובל אצל נשים רוסיות פשוטות, אך הבן, בגורליות פילוסופית תמה, נטע בה בינה. "לא קרה שום דבר נורא. סרגיי אלכסנדרוביץ' הלא הבטיח כי ימסור את כתב-היד למומחים. כנראה, תשובתם מוכנה, הנה הוא קורא לי והזמנה, אני מניח, היא פרופורמה - ככה מקובל אצלם" - הוא אמר, מדד לאמו עשרים וחמש טיפות וואלו-קורדין, שהפיג את מרידותן במים.

אמא לא קוננה, אך ארזה את המזוודות בבכיות בסתר ובהתייפחויות. סרגיי אלכסנדרוביץ' כמו אז, היה מקשיב ונחמד. גם הפעם זהרו בתכלת עיניו, אך נראו עוד יותר עייפות מאשר בפגישה הקודמת. היתה כבר שעה שלישית לשיחה, אך מגע ומשא של שיחה זאת יכול היה להיקרא כך, רק בתנאי. בעיקרון, דיבר האלוף-משנה. לוסיק שמע ומדי-פעם היה מעיר את תשובותיו. הוא באמת הבין שאפשר להסתדר גם בלעדית, כי לטעון לבן-השיחה לגופו של דבר, לא יכול היה.

הנה, אתה ליאוניד לבורביץ' כותב:

את המאטריה המתפוררת לעפר ואפר, אפשר לחנוט ולשמר, אבל, היא לא תשיג לעצמה איכות חדשה, כי תישא, בתוך עצמה עפר ואפר מיוחד ללא סתירה כמו הלימוד הדיאלקטי על היחידות והקרב של הניגודים (3)

אתה פילוסוף, אני מבין, אך גם אתה אינך יכול שלא להבין, שמה

(4) תרגומי ניקולאיב. המובאה הראשונה - מתוך השיר "לא הטבע סובל ריקנות, אלא האדם" השניה - מתוך רקויאם 'תנועה בראונובית'.

(5) לא קיים תרגום לשפה הרוסית. טקסט היצירה אבד - הערה המתבר

(3) קטע מתוך הפואמה "פטום מורגנה - בתרגום של ס. ניקולאיב, "עתון המהגרים הרוסים" שנת 1981/23 בנובמבר, פאריס.

אי-רצון להתקשר למשטרה, שתגרור אחריה את נקמתם המיובטחת של הפורעים. כולם אמרו שהצעיר נפל מהמדרגות, כשנתקל בכניסה הראשית. צריך לאמר לזכות בני גובמוסקובסק, כי אף-אחד מהם לא האמין בהמצאה המחוכמת הזאת, ובעיר - באופן טבעי, בחוג צר למדי - התהלכו עוד זמן-רב השערות אמיצות ומגוונות למדי.

כעבור שמונה חדשים, מצבו של לוסיק השתפר לגמרי, אם לא להתייחס למיגרנות שבעקבות כך תקפו אותו לעתים די-מזומנות, ואובדן חלקי של הראיה; מעכשיו, הנפגע החל להרכיב משקפיים בעלי-עדשות עבות.

שינוי מהותי חל גם באופיו של לוסיק. בנפשו החל מקנן רגש הפחד שאינו מוסיף כבוד לא לגבר ולא לפילוסוף. מעתה, היה יוצא לרחוב רק עם אמו ורק בבקרים. לעתים, ביום, אחר הצהריים, היה מסתגר בדירה וכמעט כל חצי-שעה היה בודק את יעילות המנעולים. הוא היה נרעד כאשר שמע צעדים בחדר המדרגות, והיה ממש קופא מפחד כשנשמע צלצל בדלת. אף פעם לא פתח בעצמו, לשום-אדם ובשום-פנים - ואמא החזיקה אצלה תמיד את המפתחות. כמו מקודם אהב לוסיק להסתכל בטבע שמחוץ לחלון, אלא שעכשיו היה הטבע מביא הרהורים בעלי איכות פסימית: בצוהב הסתווי הוא ראה את הזיקנה התשושה והחולנית, בענפים החורפיים הקפואים - סופנות המוות ללא חלוף של כל היקום, האביב והקיץ הירוקים לעומתם, היו משיבים מחשבות על האשליה הפנימית ותרמית-המוות, אשר מעוררים לזמן-מה את החיים - כדי להנות אחר כך יותר מנצחונן חסר-הרחמים, שאין ממנו מוצא.

בקיצור, לוסיק חשב על הבעיות העיקריות של הקיום האנושי - יחסי הגומלין בין החיים והמוות - ולעתים קרובות רצה הוא עצמו לעבור ביתר קלות ומהר ככל האפשר לתחומי עולמות אחרים. בוודאי, הוא ביטא יותר טוב מכל, את תחושתו העצמית באלגיה הנוראה "בוקר":

אלכוהול נדף מהבחור ולוסיק נרתע ממנו, שלא מרצונו.
- מה רצונך? - שאל, כי לא מצא מלים תואמות יותר, במצב הנתון.

- "רצונך", שמימי השלטון הקודם, הביאה על הזר עליונות יתר. רצוננו להגיד לך כמה דברים חמודים, - התחייך הבחור באופן די-מגעיל, ודחף עוד יותר בחוזקה את לוסיק הצידה. - כבר מספיק בקול, אתה קורא את החרוזים, אך אני לא מבין באיזה שפה - יהודית, אולי?

- אנגלית, - הפטיר הפילוסוף ושיהק; נחרד פתאום.
- אכן, אמר החוליגן, - וברוסית אינך יכול, כנראה? או אולי מגעיל אותך? ואולי אתה מרגל איזשהו - אמריקאי, למשל?
- אני...

- תיכף נברר את זה. הי בחורים, קחו אותו. נוביל אותו למחלקה, שם תספר נבלה זאת לרב-סרן, כל מה שהיא יודעת.
- אתה מן המשטרה? - ניחש לוסיק ובו בזמן שמח; אם שלושה אלה - שומרי-הסדר, אין מה לפחד. המשטרה שלי שומרת עלי, שם יתברר הכול; במקרה הרע הוא יבקש אותם לטלפן לסרגיי אלכסנדרוביץ', והוא ודאי יסדר הכול.

- ידידים - ענה הבחור, ולשם הוכחה, הוציא מכיסו סרט בצבע אדום וכתובת מתאימה - דרך-אגב, לוסיק לא יכול היה לברר לעצמו לא את הצבע ולא את הכתובת; בחוץ, החשיך כבר, והוא לא חשב לנכון להתעקש על בדיקה מפורטת.
- הלכנו, - אמר הידיד, - אך אל יעלה בדעתך לברוח בדרך. עם אחד כמוך, דיבורנו קצר.

- מה איתך, זה אפילו לא עולה על דעתי - ניסה לוסיק לחייך, כדי להוכיח לחברים לדרך את טוהר כוונותיו.
- כעבור רבע-שעה אולי, הם עצרו ליד מין שער או משהו בדומה לזה, במלים אחרות, חריץ בצד השער.
- הגה - הורה הראשי, והמשמר יחד עם העצור נכנסו פנימה. לוסיק החל מחדש לדאוג.

- והיכן היא... המשטרה? - הוא שאל, וקולו כמו תמיד, ואצל כולם במקרים כאלה, בגד בו ורעד.
- נסתדר בלעדיה, - הפגין הבחור עכשיו עוד פעם את חיוכו החלקי, - איתך גם כך הכול ברור. מי שז"ד הוא ז"ד, היטלר השמיד מעט מכס, חבל שלא את כולם.

החוליגן, שבכלל לא היה שייך לידידים, דיבר בשקט, בלי שנואה. ואחר כך היכה באגרוף מכאיב, ישר בפנים. הפילוסוף הקטן נפל, לא כל-כך מכוח-המכה כמו מפחד; רגליו לא נשאו אותו, הוא לא חשב להתנגד ורצה רק שהכול ייגמר מה שיותר מהר. היכו בו, השוכב, ברגליהם, ומהר מאוד אבדה הכרתו של לוסיק. הוא התעורר רק אז, כאשר ההוצאה לפועל הסתיימה, וכל זה, רק אחרי שהשודדים חשבו לנכון להשיב לו את רוחו.

לוסיק הבחין שארנקו ודרכונו בידי ראש הכנופיה. שטר של שלושה רובלים - תכולת הארנק - לקח ההוא לעצמו, אחר דפדף באישור הזוהות ואמר:

- חבל שאינך בן-מוסקבה. אך אין דבר, אשיג אותך גם בכפר שלך. פעם חודש אלמד אותך את השפה הרוסית. אם תתאונן במשטרה - אתלוש בכלל את לשונך. הבנת?

השאלה, בכל בהירותה, נשאלה מסיבות רטרוריות גרידא, מפני שהמענים לא חיכו לתשובתו של הקורבן ונעלמו מהר בחושך. כן, הקורבן עם כל זה לא יכול היה לענות להם אפילו שום דבר מפורש; כאב חד קרע את הגוף לגזרים, היה רצון לצעוק, אך לא נראתה אפשרות - הפה היה סתום, מוגף בגרביו של לוסיק עצמו.

מאז, לא גרב עוד גרביים לוסיק, בחייו.
האמא חזרה לנובומוסקובסק עם בנה החבול והתמסרה במלוא-כוחה לרפוי של הנפגע. היא הצליחה למצוא מקום ללוסיק בבית-החולים העירוני, המרכזי (אחר, דרך-אגב, לא היה בנובומוסקובסק), תחת פיקוח המומחים המקומיים הטובים ביותר.

את הסיבות האמיתיות של האסון החליטו לא לגלות לאיש, מתוך

במרחבים הקוסמיים הרחוקים
 הזמן אינו קיים
 שם בעצם לא קיים כלום
 מחוץ לקוסמוס עצמו.
 ואני - אדם קטן -
 חי ככל האפשר חיים מגוונים:
 עושה תנועות בנות הרבה מדרגות
 המקרבות אותי אל אותו עולם מקוה
 עד אשר אתמוג לבסוף
 עם אותם מרחבים קוסמיים רחוקים
 שלא קיימים בהם לא זמנים ולא
 משהו אחר
 מאשר הקוסמוס עצמו
 כך הלילה, אחוז הפחד,
 צמא לקרן שמש ראשונה כדי להתמיסס בה אף לא לאורך זמן,
 כדי לחדול להתקיים לפחות בזמן,
 שממנו אין לאן להימלט (6)

צעקו במעורב הנכנסים, אך ענתה להם הדממה שהגיעה לפתע פתאום.
 אמא התחילה לדפוק בדלת, בן-מוסקבה עמד בצד, נראה נבוך ממהפך כזה של ההתרחשויות. אחר-כך נשמעה יללה מפלחת של לוסיק שהפיקה צליל לא-של-בן-אדם. כאשר, בעזרת האורח, הדלת נפרצה, גילו הרצים פנימה את לוסיק שוכב על הרצפה ובשורה אחת איתו, הסכין הפיני עם ידיתו המגולפת. לוסיק הרים את ראשו, התיישב.
 הוא קהה, - אמר לא אכפתית, ודחה ברגלו הצידה את כלי הנשק. צעצוע ילדים, כך גם חשבת. עכשיו תוכלו לעשות איתי כל אשר ברצונכם ו - התעלף.
 סרגיי אלכסנדרוביץ' עצוב, נד בראשו ארוכות כשהקשיב לסיפור מחלתו של לוסיק, שאמו, ללא-יכולת לעצור יותר כוח, ובחפשה עזרת אדם בעל-השפעה, סיפרה לו. הוא הרגיע, כפי יכולתו, את האשה הסובלת, אך ניכר היה שגם הוא סובל. אחר כך - הוא פתח בפעילות סוערת: את לוסיק הביאו למוסקבה ומאורות הפסיכיאטריה הסובייטית השגיחו עליו במלוא האחריות ההכרחית. "שום דבר רציני - גם אמרו, אחרי התייעצות, לאמא - אך בנך זקוק בהכרח לקורס ריפוי, שאחריו - מנוחה, מנוחה ועוד פעם מנוחה."
 מרגע זה נראו ענייני לוסיק עולים על דרך ההסתבה. הוא נמצא בביתן בצבע תכלת, בודד, בחדר גדול ומרווח, בו שתי מיטות, האחת מיועדת באופן לגמרי-טבעי, עבורו, השניה - עבור אמו, שבכל שבוע בימי הפגרה היתה באה לבקר את בנה - בייחוד שהפנסיון, בו היה לוסיק מבריא, נמצא יחסית לא-רחוק, בחצי-הדרך בין מוסקבה לגובומוסקובסק, בתוקת כפר-הבראה, שלא צוין במפות גיאוגרפיות בקנה מדה גדול.
 הכפר היה מוקף גדר בטון גבוהה ועל השערים היה תלוי שלט כתובת מדויקת: "משק העזרה מס' 17. כניסת שירות".
 פעם בשנה, מותר היה ללוסיק לבקר את בית-המשפחה, ואמא היתה לוקחת אותו לעשרה ימים. אך בבית היה מתחיל להתעצבן מחדש, ואחרי שני ביקורים - הנסיעות האלה הופסקו. ב"משק העזרה" לוסיק הרגיש את עצמו הרבה יותר שקט. לפעמים היה מבקר אצלו סרגיי אלכסנדרוביץ', הם היו זוכרים בצחוק את המקרה-הביש עם הסכין הפיני והיו משוחחים בעניינים המעסיקים את שניהם - ספרות (בביתן התכלת היתה ספריה לתפארת), אמנות, פילוסופיה, חיים. לא נכנסו לשיחות על המוות. סרגיי אלכסנדרוביץ' בזמן ההוא כבר שלט בשלמות בשפה האנגלית וביקש מלוסיק למסור לו לקריאה את יצירותיו החדשות. ההוא התרצה בשמחה. האלוף משנה, תוך פקפוקים רבים, הראה ללוסיק את תרגומו הוא של שיריו לרוסית, ותשומת-לב זאת ועצם היצירה ריגשו את הפילוסוף עד עומק נשמתו. לאמיתו של דבר, התרגומים לא מצאו חן בעיניו - הם היו מגושמים מהמקור, מסרו את המחשבות ואת המיוחדות הסגנונית שלהם בקירוב יחסי; אך שום אי שביעות רצון אישית, אפילו פקפוק כלשהו, הוא לא גילה למתרגם, כי הכיר לו פשוט תודה על עבודתו וחלוקת כבוד לכשרון שלו; מצד שני, אישורו של המשורר על עבודתו הצנועה של סרגיי אלכסנדרוביץ' גרמה לו הנאה רבה, זה המשורר שניצל על ידו מאבדון פיזי וגם גופני, ואשר בעתיד - איך יודעים? איך יודעים? - יכול להתגלות כגאוות השירה הפילוסופית העכשווית. גורלות הספרות האמנות והמדע לא היו חסרי-ערך בעיני סרגיי אלכסנדרוביץ' - במובן זה הוא הופיע כתומך וכליברל מובהק.
 מחוץ ללוסיק, חיו בביתן עוד שבעה אנשים: שתי גברות, אחת חווה עתידות והשניה היתה מומחית בשטח הריפוי בדרך השמעת השבעות ונוסחאות מאגיות אחרות; וחמישה גברים - שני פסיקאים (תיאורטיקאי של הקרנת רנטגן לא-רדיו-אקטיבית, ויוצר פצצה של גופרית-מימן), היסטוריון לינגוויסט (חוקר כתיב-יד עתיקים של העם "סיגבו", שחי במישור הרי-ההימאליה הגבוהים והושמד באלף הרביעי לפני הספירה מהתפוצצות מכשיר מעופף, בינפלאנטארי), קומפוזיטור (עיבד שיטה של רישום מוזיקה בעזרת סימנים -

את חייו וזיהה לוסיק ללא ספק, עם הלילה, ובלילה הוא פחד ושנא אותם. הוא היה מהרהר ברצינות, טוב-יותר: לזרוק את עצמו מן החלון או לתלות את עצמו, אך גובה הקומה השלישית בה התגוררו, לא יכול היה להבטיח במאה-אחוז מוצא מוצלח של נקיטת האמצעי, בדומה לתקררות נמוכות ומחסור בחבל מתאים - במקרה של תליה. חוץ מזה - זה היה איום. הוא יכול היה, כמובן, לעבור לגג הבית בן תשע הקומות, הנמצא ממול, ולקפוץ משם; להשיג בדי-עמל את החבל ההכרחי, לחזק אותו לתקרה, להעביר את הראש דרך העניבה ולכופף את הרגליים - גם זה לא יצר קושי מיוחד, בעיקר מפני שגובהו של לוסיק לא היה, כידוע, רב אבל... פחד-החיים נאבק בקרבו עם פחד-המוות והשני גבר כנראה על הראשון, מה שגרם ללוסיק, עוד יותר, חוויות ייסורים.
 בהקדישו, כמו מקודם, הרבה זמן להסתכלות, היה גיבורנו, בכל זאת לעתים תכופות, מעמיד פנים כאילו הוא מתבונן בטבע. לו יכול היה מישוה, באין רואים, להימצא לצידו ולעקוב אחר מבטו המרוכז, הוא היה רואה שמבט זה מופנה לא אל העצים, אלא לפני העוברים ושבים, אותם סקר כדי לגלות את השלושה ההם.
 לוסיק היה רגיל להאמין לאנשים. הם הבטיחו לבוא והוא חיכה. מראהו של ראש הכנופיה היה זכור לו היטב, של השניים האחרים - במעורפל, אך מי שהבטיח להגיע היה דווקא הראש, ולוסיק, קודם-כל חיפש אותו. לעתים קרובות, נדמה היה לו שהוא מכיר את הפוגע - או היה פותח את מגירת-השולחן והיה מוציא מקרקעיתה, מתחת לערימת המחברות עם חיבוריו השיריים שלו, סכין פיני קצר, שגילה אותו איכשהו, במזוודה של אמא עוד מלפני המלחמה, ושהיה שייך, כך הוזה לוסיק, לסבא שלו, שנגזר באכזריות לגורים על-ידי קוזקים-לבנים.
 אם השודר יצלל בדלת, חשב לוסיק, אני אחתוך לעצמי את העורקים (אף כי, בשום אופן לא היה בטוח באמיתות כוונותיו). איך שלא יהיה, הוא הרגיש את עצמו רגוע יותר, כשהסכין היה בידו. ואחר כך קרה - כמו תמיד, הדבר השטותי - המקרה המוזר. כמה פעמים קיבל לוסיק הזמנות רשמיות ממוסקבה - מסרגיי אלכסנדרוביץ', אבל, הוא לא ענה, אף לא על אחת-מהן. ופתאום - בערב-אפריל בהיר אחד, נעצרו על-יד הדלת צעדי גבר לא מוכרים, ואחרי כן צלצל הפעמון. אמא הלכה לפתוח.
 - "ערב טוב, אני ממוסקבה, אל ליאוניד לבוביץ', הואילו נא" - שמע לוסיק.
 יותר מכל, היה זה איזשהו ליקוי-חמה לא מוסבר, על כל פנים משהו לא מובן, לא חשוב מה. כאשר נכנסה אמא עם האורח לחדר האורחים, לוסיק לא היה שם, אך מאחורי דלת-הכניסה לחדרו נשמעה חריקת רגל-הכיסא, שתחבו אותה מאחורי ידית-הדלת, לשם סגירה.
 - בן חמוד, פתח, אל תפחד!
 - ליאוניד לבוביץ', הלא זה אני, סרגיי אלכסנדרוביץ', מה איתך, לא הכרת את קולי?

(6) תרגום ס. ניקולאיב.

פנאי. בכלל דבר עלי ככל שתמצא, אך היוזר מאיפיונים חיוביים. ודע לך: איך שלא תתייחס אלי, עד כמה שתחשוב אותי אשם בצרותיך, אני באמת מעריך את הכשרון שלך, ועשיתי הרבה כדי שחייך פחות או יותר יהיו תואמים לאופי שלך. אין לי מה להוסיף, היה שלום, אל תזכור אותי לרע, אני מקווה שבכל זאת תוכל להתאים את עצמך לתנאים החדשים ולהתחיות בהם. - שלום, סרגיי אלכסנדרוביץ' - אמר לוסיק - ותודה לך על הכול. תודה - אינני מהתל. והנה עוד משהו, הבטחתי לתת לך את

שירי האחרונים. הנה הם, קת. תהיה מאוד חסר לי.

באותו יום, הובילה האמא את לוסיק הביתה. אחר־כך, מתוך ששאל אנשים רשמיים חשובים, נודע ללוסיק כי סרגיי אלכסנדרוביץ' היה בוגד במולדת וברח לחוץ־לארץ, לגרמניה המערבית ובידיו מידע כלשהו חשוב למדי. בהתאם להוראות מיטיבו, לוסיק מסר עדויות בעלות אופי שלילי בלבד ומהר מאוד נעזב לנפשו; עלה בידו להימלט מאשמת שיתוף פעולה עם הנמלט.

הפילוסוף הקטן התרגל בקושי לתנאי החיים החדשים. מאותו זמן בו היו לו מחשבות תכופות על המוות, לא השתנה כאילו כלום בבית ובעיר, וזה הביא אותו להרהורים לא אופטימיים ביותר.

הוא לא פחד יותר מן האפשרות שהחוליגנים ממוסקבה יגיעו אליו מחדש ויתעללו בו, אך הוא חש בעליל את העוינות הסובבת אותו, ולא הסתכן ביציאה מיותרת לרחוב. זה ציער את אמו והיא אפילו פיתחה שיהיה על מעבר לעיר אחרת.

- זה לא ייתן כלום - אמר לוסיק. עיר לא עוזרת כאן. לו יכולנו להחליף את הארץ...

לא, הוא לא חשב על משהו כזה, הוא לא רמוז על איזושהי הגירה. את האמירה הזאת, הוא הרשה לעצמו כאילו, דרך אגב, פשוט כך: אמר, ואמר - אפשר אפילו לחשוב, בהלצה.

אמא, אף על פי כן, התייחסה אחרת לדבריו. בדאגתה לבריאות הנפש של בנה, שבו ראתה את הטעם היחיד לחייה, היא התחילה לברר אפשרויות מתאימות, וכשעלתה על אלה התחילה ישירות לפעול.

כאשר נודע ללוסיק שמשפחתם קיבלה מישראל מסמך־דרישה, תגובתו היתה לגמרי לא־אכפתית. "אם את רוצה, נסעו", אמר; ובכלל לא הוסיף לדבר בזה.

- שם טוב מאוד, חמודי, שם כולם - יהודים, מתייחסים בכבוד זה לזה, אנשים חכמים, טובים, משכילים - אמרה אמא, מבססת את

שמספרם הכולל הגיע בערך ל־350 - ואשר, בדיוק גדול לאין־שיעור מאשר שבעה התווים המקובלים, איפשרו למחבר, להטביע את יצירתו על הנייר (ועוד אחד (כמו לוסיק) איש־ספרות (אך איש־ספרות, איך לומר, של מים זכים, זר לחלוטין למשיכה אל הפילוסופיה), "אבי הרומן הלא־רובאלי", כפי שהגדיר הוא עצמו את עצמו. החברה, באופן זה היתה נבחרת ביותר, וכל באי־כוחה נמצאו תחת השגחתו החברית של סרגיי אלכסנדרוביץ', שיותר מכולם נטה חסד ללוסיק - כנראה משום ששטח הפעולה של לוסיק היה הקרוב ביותר להבנתו.

הודות לגילו הצעיר, נעשה לוסיק אהוב החברה הזאת - כל אחד חשב לחובתו לדאוג לו כמו לבנו, או לכל הפחות כמו לאחיו הצעיר. הגברת רופאת האליל, היא היתה רק בת ארבעים וחמש, (השניה התעניינה בבעיות רוחניות בלבד) ניסתה לזווג גם יותר, אך בינה ובין לוסיק לא קרה דבר, במובן המלא של פרשיית אהבים. אחרי החבטות של מוסקבה, גופו של לוסיק לא הגיב לקרבת אשה, אפילו לא לפעילות האקטיבית ביותר (דרך אגב, הפילוסוף הקטן גם מקודם, לא הרגיש אף־פעם צורך בסיפוק מיני). כשאליובטטה ארקאדייבנה גילתה את המום הבלתי־צפוי, המהווה מכשול רציני ללב האהוב באמת, היא הפעילה את כל אמנות גופה, אך את התוצאות המקוות, לא השיגה. זאת היתה מכה מוחשית לרגישותה המקצועית־העצמית, היא נעלמה מן הביתן - העבירו אותה למרפאה אחרת, כפי שהנהלה הודיעה לשאר תושבי "משק העזרה" מס' 17.

לוסיק התגבר על דרמת האהבה הזאת, כיאה לגבר, ביציבות מתאימה לפילוסוף אמיתי. על כך יעיד לפחות השיר ללא שם, עם הקדשה ל"א.א." המסתיים בשורה המופיעה כמפתח להבנת כל היצירה בשלמותה:

כך וקטור שוה־נפש לכיוון
מתכנס לנקודה בלתי חשובה
ומסמן באופן זה את ההתחלה
למערכת קואורדינטות חדשה. (7)

מהפחדים הקודמים של לוסיק לא נשאר זכר, אך הוא לא מיהר לחזור לעולם הגדול - הוא היה מסודר בשלמות בעולם הזה, קומפקטי ויציב ובעיקר מוגן, חופשי מהתרוצצות בחוץ וכל אי־הנעימויות הקשורות בה. ללוסיק במלה אחת, היה טוב. במצב זה עברו עליו כמעט אחת־עשרה שנה.

חיים מתונים ומסודרים אלה הופסקו באופן לא צפוי, בלי הכנה כלשהי. יום אחד הגיע סרגיי אלכסנדרוביץ', במועד לא צפוי (כרגיל היה מגיע פעם בשלושה חדשים, ביום השישי האחרון של החודש המתאים - אך הפעם הוא הגיע כעבור שבועיים אחרי הביקור הקודם - וביום ראשון).

- אני יכול לברך אותך, ליאוניד לבוביץ' היקר - הוא אמר. הרופאים הגיעו לכל־דעה שהבראת לגמרי, ועכשיו מגיע לך לחזור הביתה, אל אמא, אל בית־ההורים, כמו שאומרים.

- איני רוצה, - ענה לוסיק ולפי מבטו הבין מפקד הגדוד, שאותו התקף של חוסר־דעת יחזור על עצמו מחדש, עכשיו.

- תבין אותי נכון - הוא הודיע, בהשתדלו לסלק מקולו את החומרה הקרה. שום דבר לא תלוי בי יותר. אני נוסע בשליחות ארוכה מאוד, ואיני בטוח, שיעלה בידינו בכלל להתראות אי־פעם. אני רוצה שתעזוב את המעון הנדיב הזה, לפני נסיעתי. אחרת, יורע לך. אתה עלול להיות בכי־רע.

אתה בריא לגמרי כבר מזמן - אני אוהב אותך וסולח לך מתוך ידיעה כמה מאיים בעיניך הוא העולם שמעבר לקירות הבית הזה, עשיתי הכול שתישאר כאן, לא פגיע, עד כמה שאפשר. אין עוד אפשרות לשמור על חסינותך אצלי, צריך להשלים עם זה. יתכן, שיתחילו לחקור אותך על אודותי - אמור מה שאתה חושב, מה שאתה חושב באמת, ליאוניד לבוביץ'; הלא איני נעים לך, לא? אתה מפתח ממני, אך דע לך, כי מוטב לפחד ממני, אחד, מאשר מאותו התוהו־והוה שמצפה לך בחוץ. שתוק, אל תתנגד - שמע לי, אין

נכונות החלטתה. ניסע מכאן, ואתה תשכח את כל פחדך, תרגע, הכול יעבור, אתה תוכל בלי כל חרדה לקרוא, להרהר, לכתוב... - אני כותב אנגלית, אמא. ושם כולם מדברים עברית. זאת ארץ אסיאתית, לא-מפותחה, פרובינציאלית, ארץ מלחמות, היא לא זקוקה למשוררים, ופילוסופים יש לה משלה, אך לכל זה אין שום חשיבות, ניסע ונתיישב בכל מקום שהוא על שפת הים - בחיים שלי לא ראיתי ים; זה בוודאי מעניין מאוד.

בקיץ 1973 הם נחתו בשדה התעופה בן-גוריון. לוסיק ציין את תחילת חייו החדשים בזה שזרק לתמיד את משקפיו המיושנים, העגולים. מכבש המטוס, אל קרקע הארץ המובטחת, אל המצוץ הקשה, ירד בן אדם קטן ומחייך. על אף-הגשש הגאה שלו, ישבו בחשיבותם משקפי-מצבט.

באיכותו הראשון של השלטון, איתו עשה הכרה הרפאטריאנט החדש, היה ראש-הממשלה גולדה מאיר. "פילוסוף לוסיק גורביץ", אמר העולה ונענע במרץ את היד המושטת. ראש המדינה, אם להאמין לעדי הראיה, התרגשה מאוד. "צריך הלווא!" היא אמרה הצידה, והשירה באין רואים את הדמעה שנקוותה.

לוסיק שמח בישראל בכלל. השמש הלוהטת, השטפונות העזים, הירק הבלתי-נפסק של העצים והעשבים, ובעיקר, הים: תכלת, כחול כהה, איזמרגד, אפור-שחור - כל צבע; ים שקט, רוגש, סוער - הוא יכול היה להתבונן בו שעות, ואף כי מחלון דירתו נפרש מראה נפלא של כוח-איתני-המים, לוסיק העדיף את המגע הבלתי-אמצעי איתם. על שרפרף מתקפל קטן ומפוספס, הוא ישב על החול והסתכל פעם מתחת לרגליו, פעם למרחקים, מבלי שיכול היה להינתק מהמראה המרהיב, בו היה תופס את הדמיון שאינו מוטל בספק אל הקוסמוס. כשהיה סוקר את עוצמת-הים, הוא היה גם רואה את עצמו כחלק של הקוסמוס הזה, המתמסס במרחב הנושם בחופשיות, ללא יגע.

אפשר לומר, כי אורח חייו של לוסיק, לא השתנה כהוא זה - בהשוואה לזה שהיה אי-פעם; עוד לפני כן, היו נסיונות של הוכחה עצמית ותופעות של גאווה אישית (כך הוא העריך עכשיו את הופעותיו בשירה לפני קהל), אלה שהביאו לתוצאות מעוררות רחמים, שבלבלו, כך נראה, לתמיד, את שיווי המשקל השומר על נפשו החולנית.

דרך אגב, לוסיק היה נזכר בזמן ההוא, יותר מכול, בחיור, בנסותו לכסות בו את הבושה שמילאה אותו ברגעים כאלה על קיומו, חי-אלוהים, הריק, הלא-כלומי בעצם, שבעבר. הנוף הרוגש לפעמים של הגן העירוני בנובומוסקובסק, נדמה לו כעת, מכאן, חדגוני ועגום כמו... לוסיק היה מתבונן לצדדים ולא יכול היה למצוא משתו דומה בטבע הסובב אותו. כאן לא היה משהו עגום וחדגוני, הכול נראה לו חשוב ולאין שיעור. בקיצור, לוסיק היה מאושר.

הוא אפילו חדל לכתוב שירים. "מה יכולות להביע מלים אנושיות, מסכנות?" - חשב. "למי יש כוח להשיג ולקבע על הנייר את העומק הזה, את האינסופיות הזאת, איך בכלל אפשר לנסות להבין את כל זה, ועוד גם לפרק לגורמיו, לנסח מושגי-יסוד, הנחות-על, חוקים, הלא אתה - חלק מהשלם, בתוך המערכת - איך אם אם כן מבפנים, פשפש שכמוך, מעז להתיימר לשפוט בעניינים שהם מראש מעבר להשגתך?" דרך אגב, לוסיק לא העז להרהר בעצם המחשבות האלה, עד הסוף. הוא פשוט כך הרגיש והסתפק בכך שהוא רוכש ידיעות חדשות על העולם, במישור הרגשי והתחושת.

עברית הוא לא למד. הוא ידע כמובן את המלים השימושיות ביותר, אך לדבר כמובן מאליו בשפה, שכל אות שבה נראתה לו כסמל רבי-ערכי, הוא חשב כלא-מתקבל עבורו - זה נדמה לו משהו יותר מדי חוקי. על מבנה הלשון והציוריות השירית של האלף-בית שלו הוא יכול היה לחשוב ולשוחח בהרחבה רבה - אך את אוצר-המלים שלו הוא לא הרחיק - הוא חשב שידיעת העברית הכרחית למי שמתלם בכתבי-הקודש (כדי לקרוא בשפת המקור); נושאים "תנ"כיים כמו גם מיתוסים עתיקים, מעשיות עממיות רוסיות, אגדות

על ישו, מוחמד ודומיהם נראו בעיניו כיצירות ספרותיות, אך בשום אופן לא כמדריכי פעולה; הוא לא החזיק בשום מסורות דתיות, הוא לא האמין באלוהים במובן המקובל - הוא ידע בפשטות שהוא קיים, זה הכול.

מדינת ישראל אישרה לפילוסוף הקטן קיצבה קטנה בהתאם למגבלות, אמו קבלה קצבת-זיקנה מה שהספיק בהחלט לשניהם, בלי תוספת עבודה מן הצד, מה גם ששניהם, עוד מהארץ הקודמת, רגילים היו להסתפק במועט.

בעולם התרחשו מאורעות שונים, אפילו בישראל פרצו כמה מלחמות, - כל זה לא עניין את לוסיק בכלל, ואולי גם לא ידע על כך כלום. על כל פנים הוא לא התעניין במיוחד בכגון זה.

הוא התחבר בקושי עם אנשים ולא שאף ליצור קשר עם אף אחד. הוא הסתפק באמו שהבינה חצאי דברים שלו, ואחר כך הוא גם הכיר את ראובן, אנגלי מנומש, שהתגורר בבית, ליד הים, שם חי גם לוסיק. מקודם, היה ראובן אנגלי בשם ויליאם, או מה שיותר פשוט, וילי. החיים בבריטניה הגדולה לא מצאו חן בעיניו, והוא, שהכיר במקרה ישראל שווף וצעיר, ספג את הרעיון הציוני, עבר גיור, קיבל שם חדש, הפליג לארץ ישראל, מה שהיה לגמרי טבעי, מאחר שעד אז, הוא התעסק מעט בעסקי-סמים והיה צפוי להתקלות מסוימת עם המשטרה. אף כי היתה בו מדה רבה של ריקנות, ראובן מצא חן בעיני לוסיק, שקרא לו לא אחרת מאשר "My dear friend". האנגלי לשעבר לא יכול היה להתגאות בהשכלה רחבה ובשכל ערוך אקדמי, אך זה גם לא נדרש ממנו - ידו היתה על העליונה בעניינים אחרים; בתגובות ישירות ואהבת חיים בלתי מרוסנת. הוא התעניין בכל מה שמתרחש כאן ועכשיו ובמושג "כאן ועכשיו" הוא הבין בכלל את העולם ומלואו.

ברדפו אחרי התרשמויות חדשות, היה ראובן נעדר מן הארץ, תכופות וארוכות, "אני נושא אל העולם את אור הרעיונות הציוניים" - הוא היה מודיע בכובד-ראש והיה מספר בהתרוממות-רוח על מסעיו בקניה ונפאל, אינדונזיה או איי הכף-הירוק. הרפתקאותיו שעשעו את לוסיק - בהתחלה רק שעשעו, אך במשך הזמן משכו אותו ברצינות, ועכשיו, הוא אהב להקשיב לראובן, לא פחות מאשר אהב להתמסס רעיונית בקוסמוס הימי - במלים אחרות, לוסיק התחיל להתעניין לא רק בנצח, אלא גם ברגע הזה, ופעם אפילו - בחיפושיו אחרי חוויות אישיות חריפות, נסע עם ראובן לאיזשהו מאהל של בדואים, ואחר-כך סיפר עליו בפרוטרוט: קודם-כול לאמו ואחר כך גם לאנשים אחרים שזימן לו הגורל במקרה.

מרגע זה התחיל לוסיק, אם אפשר כך לאמר, להתעורר לחיים (או אם אי אפשר, לעורר חיים) במובן של הווי ואורח-חיים. הוא גילה פתאום את כשרונו למשורר תשומת-לב של אנשים אחרים, וליצור קשרים. על פי רוב היתה ידיעתו החדשה הזאת, מתגלית אצל אנשים כאלה, שאהבו כמו לוסיק לשבת על שפת-הים, אף כי בלי רקע כל-יך פילוסופי, כמו אצלו. לא יאומן, אך הנושאים של השיחות השפת-ימיות האלה, לא נגעו אפילו בקירוב, לא לשירה, לא לבעיות של ראשוניות או שניות של הרוח או החומר. לוסיק היה מתחיל, תמיד, בסיפור על יישוב בדואי, זה היה מעורר, ללא-כל-ספק, אצל בן-שיחתו וזכרונות דומים או ממש מנוגדים, אחר-כך היה הפילוסוף מתחלק בסיפורים שסיפק לו ראובן, אחר-כך היה בן השיחה עובר למדיניות בין-לאומית וענייני המזרח הקרוב, בהם לוסיק התמצא כבר מספיק טוב (באופן טבעי בדרגת הדו-שיח השפת-ימי), אפילו אם ביטא את השקפתו הוא, אך ורק במלים של אותו ראובן.

כמובן, שלוסיק לא יכול היה לדבר עם כל אחד, מאחר שלא כל מתנגדיו המקריים שלטו בשפה האנגלית. לוסיק פנה ברוסית רק לאמו - זה היה עיקרון בלתי-משתנה אצלו.

לא בשביל זה סבלנו בבתי סוהר ומחסות פסיכיים - את המלה האחרונה הוא ביטא בחשיבות מיוחדת - כדי שעכשיו, כשנמצאים אנו במולדת, נשמור על שפת ארץ הגירוש.

השורות כמקודם הופיעו נבולות, לא מבטאות; לא הצילה את המצב גם השפה האנגלית שנראתה לפעמים כלייכולה. המצב היה מעליב כפליים. העניין היה בזה, שלוסיק שלח מכתבי תודה ל"עיתון המהגרים הרוסים" (ברוסית) ולאוניברסיטה של קיימברידג' (באנגלית), בבקשה להודיע על כך למתרגמים ס' ניקולאיב, וי בקר. פרופסור בקר, כפי שהתברר מתשובת קיימברידג', עזב לפני ארבע שנים את עולם-החטאים-הזה, ודווקא סרגיי אלכסנדרוביץ' נמצא בבריאות שלמה. הוא כתב ללא-ידחוי ללוסיק וביקש ממנו לשלוח לו את יצירותיו החדשות, בהבטיחו נאמנה, כי ימצא את הכסף להוצאת כל-כתביו. הנה, בעצם, הסיבה מדוע ללוסיק שאף לשוב לשירה והיה כלייכך עצבני מזה, שבשום פנים לא עלה הדבר בידו. מדי פעם הוא היה אפילו אחוז פניקה, פעמים - הוא הוא היה נרגע בהזכירו לעצמו את האמת-הפילוסופית, כי לתוך זרם מים אחד אי אפשר להיכנס פעמיים, אלא שאחר-כך, נראתה לו אמרה זו מחוסרת-טעם, ושקע מחדש בחוסר-מנוחה. אמא, ששמה כמובן לב, למצב הלא-נעים שפקד את בנה, סיפרה ללוסיק, שלא השמידה

כפי הנראה, ניחשו זאת, אך הוא אמר את כל זה לא לאמו, אלא בייחוד לאנשים זרים, אף כי אמא לאט לאט התרגלה לרעיון, שבנה היה לוחם-יהודי ברדיפות, כל חייו.

- למה אסייך אינך יודע עברית? - היו שואלים את ללוסיק. - הרעיון הציוני, - הוא ענה בתקיפות - מסתכם בזה, שכל היהודים יחיו כאן, ובכלל לא בזה, שכולם ידברו בשפה המקומית. פעם, נעדר ראובן זמן רב מדי, ואחר-כך, בכלל לא חזר. כלומר בהתחלה, ללוסיק פשוט חשב (או הרגיש?) כי הוא לא יהזור, ובסך-הכול, כך גם קרה. רק אחרי כשבעה-שמונה חדשים, הופיע מישהו אשר גם הודיע, כי ראובן לא יהזור יותר. טרוריסט ערבי שחט אותו בפאריז במסעודנת רוסית לא גדולה, בשדרות דה טרוא. בתיקו של ההרוג התגלה, למען היושר, עותק טרי של "עיתון המהגרים הרוסים" עם פירסום מבחר שירי ל. גורביץ', בתרגום לרוסית. כך קיבל ללוסיק ד"ש של לאחר המוות, מאת ראובן.

עם זאת, גם ראה לראשונה את שיריו כשהם מודפסים. השתלשלות עניינים אחרונה זאת עשתה עליו, בסופו של דבר, רושם נעים. השירים בסך הכול, היו ככה-ככה (לא השירים עצמם, כמובן אלא התרגום: אף כי ביתר מחשבה, השירים גם כן, ויכול להיות שהתרגום רק קלקל אותם; ללוסיק לא זכר את המקור בעל-פה, העתק לא השאיר לעצמו - כל מה שהיה אצלו, הוא מסר לסרגיי אלכסנדרוביץ' ומה שכתב אחר כך, לפני הנסיעה, הוא ציווה לאמו להשמיד: לפורר ולעזוב), כן, גם הנייר - באיכות לגמרי מפוקפקת. (דבר יחיד שניתן להבחין בתצלום - הוא אף-הנשר של ללוסיק) לעומת זה, שם המשפחה הופיע באותיות גדולות, שחור, כמו שאומרים, על גבי לבן, ומה שנעים במיוחד, היתה ההקדמה לשירים, אינפורמציה קצרה על המחבר; על עצמו, על ללוסיק. סרגיי אלכסנדרוביץ' כתב בחמימות ובידיעת העניינים, וכינה אותו מניח היסוד של השירה הפילוסופית של הזמן החדש. ממאמר זה ללוסיק למד בהשתאות, ובו בזמן גם בגאווה, כי כמה מחיבוריו כבר פורסמו לפני שש שנים באלמנך הספרותי "שמות", ירחון של הפקולטה לשפות סלבויות באוניברסיטת קיימברידג' בתרגומו של הפרופסור י. בקר, אליו שלח בזמנו סרגיי אלכסנדרוביץ' כמה טקסטים מקוריים של ללוסיק.

אילו פרסום דומה היה מגיע ללוסיק לפני כן (אחרי שעלה לישראל, ולפני שראובן נכנס לתוך חייו), הוא היה קרוב לודאי מסתלק ממנו בזלזול ואפילו לא היה קורא בו. עכשיו, מראה היצירות העצמיות, התצלומים והשמות, המודפסים בעיתונות הצרפתית הרחוקה, פעלו עליו לגמרי אחרת. זאת היתה הכרה רשמית במקוריות כשרונו - ללוסיק לפחות, העריך בדיוק כך את האירוע הזה. הוא אפילו נזכר במחיאות הכפיים, אז מזמן, ליד האנדרטה בכיכר, שם הרגיש בפעם הראשונה בחייו את טעם התהילה; כשהתבונן היטב בדפי העיתון המקומטים, בצבעם האפרפר, הרגיש ללוסיק את עצמו מחדש צעיר ומוכן לקרב. דרך אגב, בנוגע ל"מוכנות-לקרב", הוא חשב פשוט - "לתפארת-המליצה" - לאמיתו של דבר לא צריך היה להילחם עם אף-אחד, וגם במציאות, הפילוסוף הקטן לא הופיע כלוחם. בכל זאת - בהסתר מאמו - הוא החליט לחדש את עיסוקיו ביצירה השירית. ללוסיק קנה מחברת (עט היה לו) ומעכשיו, בחושבו על חשיבותם של האמצעים, הכלים הדרושים, לא היה פונה לפגישה עם ההשראה בלי אלה.

בכל זאת, למרות כל ההתרכזות האמיתית, לא יצא מתחת לעטו דבר הראוי לשמו. כל השיקולים הפילוסופיים של העכשיו, כשהיו רשומים על הנייר, נראו למחבר ילדותיים-נאיביים, שטחיים, סכמטיים, ואלה היו כנראה, הגדרות רכות ביותר, בהן היה ללוסיק מעריך את נסיונותיו השיריים, החדשים.

הוא היה כותב, קורא את הכתוב, מוחק ומתקן ובסופו של דבר, קודע את הדפים. הוא כובז באופן זה כבר ארבע-עשרה מחברות שלמות. כל זה קרה לא בבת אחת, לא ברציפות; נכון באי-הצלחותיו, ללוסיק היה שם הציידה את עטו-הנובע, פעם הוא אפילו לא נגע בו במשך שנה כמעט - כלום, בכל-זאת, לא עזר;

בשעתו את שיריו והחזירה לו את המחברת, ששמרה מתוך זהירות. זה בכל-זאת לא עזר, ההשראה לא באה, ובסוף כל הדברים, ללוסיק כתב לפאריז, שהוא מעריך את דאגותיו של סרגיי אלכסנדרוביץ' לשלומו, אך אינו יכול להענות להצעתו החביבה, מאחר שהוא חושב, שזמן השירה הפילוסופית, שבצדק הוא נחשב ליוצרה, כבר חלף - על כל פנים בשבילו; מקודם בשלטון הטוטאליטרי, הוא פנה לשירה כמו לפתח של אוויר-צח, ועכשיו, בארץ בה הוא חי, האוויר בין-כך טהור (כמו, ודאי, באותה מדינה בה יש לסרגיי אלכסנדרוביץ' הכבוד לחיות, כך מקווה מקרב לב, הוא, ללוסיק), והשירה מאבדת את טעמה, ובכלל - האנשים העוסקים באמנות הם אלה, שאינם מרוצים ממהו, והוא מאושר לגמרי וחושב בעיקרון, כי ארץ אומללה היא ארץ הזקוקה למשוררים.

"ליאוניד לבוביץ' חביבי, איזה דבר משונה כתבת? - השיב בלי

דיחוי סרגיי אלכסנדרוביץ', מה הקשר בין השירה שלך והמשטר הטוטאליטרי, איפה המים ואיפה השמים? אני, כמעריך גדול של כשרונך, מבקש ממך במפגיע, לחדול מן המחשבות העקרות האלה. אתה חייב לכתוב - זאת חובתך לא רק כלפי הספרות או הפילוסופיה, אך קודם-כל כלפי עצמך אתה..."

לוסיק השאיר מכתב זה בלי תשובה. זה נראה לו בכל-זאת בלתי-מספיק והוא שלח מברק לפאריז: "שישאר כל אחד בדעתו שלו. היה שלום לתמיד." אצל הפילוסוף הקטן חורה, בעזרת ראובן, ההתחברות למקום שכמעט אבדה לו עם פעולות הפיתוי של סרגיי אלכסנדרוביץ'. הוא התחיל מחדש להתעניין בקורות-היום החולפים, שאת המידע עליהן קיבל זה עתה מבני-השיחה במרחצאות. טלוויזיה לא היתה ללוסיק וגם לא רצה להוציא כסף על עיתונים - לא הכיר באמצעי המידע-להמונים, כי הניח, שאלה משקרים; אך לאנשים דווקא-האמין, האמין על דברתם, לא דרש הוכחות.

לוסיק ידע לא רק לספר (לא היה במיוחד מישוהו לספר לו) אלא גם לשמוע - תכונה זאת משכה אליו אנשים שאהבו להיזכר בנעוריהם הלוחמים והפעילים כאחד; באופן זה התוודע לוסיק לקורות מדינת ישראל, למד על המלחמות, ייבוש הביצות והקיבוצים. לפעמים היה נדמה לו שהוא עצמו היה בין העולים הראשונים אשר הקימו, ביצרו והגנו על ארץ-היהודים הצעירה.

מבלי שהרגיש, נעשה לוסיק פטריוט - המשיכה לקוסמוס ככתה אצלו בהדרגה, עד שהפכה לזיכרון רחוק ומערפלי; לעומת זה, הפעילות הממשית בה חי, מילאה את לבו בגאווה ללא גבול, בעבר ההרואי ובעתיד הגדול ללא ספק. כמקודם הוא בילה חלק ניכר מזמנו על שפת הים.

אך עכשיו, היה עושה זאת אך ורק מתוך נאמנות להרגלים עצמם, שגדלו במשך שנים ארוכות ונמרצות.

פעם, אפילו לוסיק עצמו נטל חלק והיה עד למצב יוצא מהכלל, איתו התמודד בתקיפות ובכבוד; בערב סתווי, חמים, ביושבו במקום הקבוע של בילוי זמנו, לא רחוק, כחמישים מטר ממנו, הוא גילה חפץ כלשהו, שנראה מתוך התבוננות קרובה-יותר, מזוודה בעלת מידות בינוניות, כבדה באופן מוחשי, החסומה מבפנים, בחזקה במשהו קשה.

- היי אתה, השתגעתי? הסתלק משם, מיד! - הוא שמע את קולו של יונה הזקן, בן שיחו הקבוע, שבפעם ההיא אחר קצת להגיע - בדיוק ברגע בו לוסיק התכוון לפתוח את המזוודה ולהתוודע אל תוכנה. "כנראה איזשהו תייר מבולבל שכח. צריך להחזיר, שידעו: בישראל מתייחסים בכבוד לרכוש פרטי" - חשב לוסיק בגאווה, אך בדיוק אז, נשמעה צעקתו של יונה, מאימת ומהירה בעת ובעונה אחת.

- אל תעז לנגוע! - יונה תפש את לוסיק ומשך אותו מהר משם. - מה אתה, אף פעם לא שמעת על מחבלים? הם ככוונה שמים מזוודות כאלה, בפנים שמים פצצות. פתחת - גמרת!

לוסיק ודאי שמע, אך לא הזדמן לו להיתקל בתחבולות אויבים (יוצא מן הכלל היה רק אובדנו של ראובן, אך זה קרה באיזשהו מקום רחוק, בפאריז, אפשר לומר, בקצה השני של כדור הארץ). לסיפורים דומים על פצצות שנוזקו וכדומה, הוא התייחס כמו למשהו אגדי, שאפילו אם היה לו מקום של ממש, יכול היה לקרות רק בעבר הקדום. עכשיו הבין את טעותו שאין לה סליחה, אך באותו זמן הוא התמלא התלהבות ושמחה על שהוא עצמו השתייך למקרים קיצוניים, שבמשך עשרות בשנים חייב היה לחיות איתם - עמו הקטן אך היציב, במדינתו הקטנה והיציבה.

יונה השאיר את לוסיק במקום ההתרחשות, ציווה לגרש את הסקרנים, התריע על הסכנה ובעצמו רץ (מהר ככל שיכול, בכל זאת זקן בן שבעים וחמש) לטלפן למשטרה. זאת הגיעה בלי שהיות, מהר ובצעקות חדות ניקתה את המרחב הדרוש מההמון הרב ההולך-בטל, שהתאסף עד אז. הפילוסוף הקטן עד כמה שעמד ראשון, עזב אחרון, בהרגשת מילוי חובה אזרחית. בכל זאת, היה זה

קצת פוגע: לגלות באומץ מזימות-תופת ולהתרחק באי-כבוד - זה היה למורת הרגשתו של הכבוד העצמי. מקרים דומים לא היו תכופים בחייו, אבל דווקא באלה הדומים, נדמה היה לו, חבוי הטעם האמיתי, המרוכז, המצדיק את קיום האדם עלי אדמות. בכלל, רק בגלל זה, בהשתמשו בתאורה לא רבה ביותר של שפת-הים לפנות-ערב, לוסיק צלל מתחת לכיסא-נוח שלא סילקו עדיין (בייחוד שקומתו הרשתה זאת) קיבל ממדים של גבשושית לא-נראית, לגמרי נסתרת, והתכוונן לצפות בהתפתחות הפעולות הבאות בשלמות. אפשר להגיד, שהוא נשאר פנים-אל-פנים עם כלי-המוות של האויב.

מה שהתגלה לנגד עיניו אחרי הפעולה המבוצעת, זעזע לגמרי את דמיונו של לוסיק והכהה לחלוטין את הזכרונות הבהירים ביותר של חייו בעבר - ביקור במחנה הבדואים. עם כל הריאליה המאיימת, הנתונים של מאורע היום הוטבעו בוזכרון הבא של הפילוסוף הקטן, כחזון מיסטי כלשהו ופנטסטי.

אלומת-האור החזקה של הזרקור כמעט ופגעה בכיסא-הנוח שתחתיו התחבא לוסיק, קרעה את אפלת הלילה (או אם זה מוצא-חן יותר בעיני מישוהו - "פילחה את החושך האטום") ובקונסו הבהיר שלה, קרה משהו מוזר, יורד כביכול, מדפי א' אסימוב או א' קלארק.

היא התקדמה לא במהירות, אך מכוונת למטרה, כמו שמתקדם עכביש, שצבר חוכמה בניסיון-החיים הלא-קל, אל הזבוב שהסתבך ברשתו, ולכן, בהשוואה ללוסיק, אפשרה לעוקב שלבו להתבונן בעצמו בפרטיות פחות או יותר. מוצר זה, שהומצא בהיגיון האנושי, החכם והערום, ייצג קרונית (כך נדמה ללוסיק) צהבהבה וקימפקטית, עם ציוד שהוקס עליה, המזכיר משהו שבין מנוף-הרמה קטן ומיקרופון מחוזק על כן - בכל זאת, יותר מיקרופון מאשר מנוף, חשב לוסיק, שהתפלא על כך, שבראשו צצה משום-מה אסוציאציה למנוף-הרמה, שהוא ככל-הנראה, בחיים שלו, מעולם לא ראה, ולכן לא היה לו מושג כלשהו איך הוא נראה במציאות, כך, עלתה וצפה, ואלוהים איתה - לוסיק לא התכוון להרהר ארוכות בנושא זה. הקרונית המונחגת מרחוק ברצון האנושי הלא-נראה, המשיכה בעקשנות את תנועתה ההדרגתית, ולבסוף כשנפגשה פנים אל פנים עם מטען המוות, עצרה. לא הרבה - במידת-האפשר, נוצר רושם כזה אצל לוסיק - הרהרה, ובקלות התגלגלה אתורנית. אחר כך נכנס לפעולה המיקרופון. הוא התחיל פעם להרים ופעם להוריד את ראשו השחור והחלק, כאילו הסתכל במתנגד שלו מכל צדדיו, וחיפש את המקום הפגיע ביותר שלו. כשמצא - מת. באוויר נתלתה הפסקה של דומיה. לו לוסיק היה עדיין משורר, הוא היה בטח אומר, שההר-עין זה נראה לו נצח. אחר-כך בשמע רעם, שכמוהו עד-הראיה הקרוב של האירוע, לא הצליח בחיים שלו, לשמוע. הוא חשב אפילו שנתחרש, אך למען האמת, הוא אף לרגע לא הצטער על המתרחש. הקרונית סבבה את המזוודה מהצד ונעמדה מחדש, והמיקרופון החל שוב בפעילויות שלו.

את היריה הבאה חווה לוסיק כשהוא לגמרי איתן, אף כי האוזניים נסתמו גם הפעם. אך בפעם זאת, הוא הצליח לראות שלהבת אש (סליחה, ממש שלהבת וממש של אש - ניסוח כזה הוא המדויק ביותר) שפרצה מאותו מכשיר שבטעות נחשב בעיניו למיקרופון. המזוודה שתקה. הקרונית כאילו מתוך הרהורי פקפוק, הסתובבה לידה - וכנראה, פשוט כך, לשם איום - הלמה לבסוף. אחר-כך הסתובבה ולאט וזה אתורנית. לוסיק שמע צעדים מהירים - אל המזוודה ניגש בריצה שוטר, ובין-רגע קרע (ודאי בשצף-קצף) את הקיפול הרך שמסביב. נעץ מבט פנימה, בעט ברגל בפגר-האויב וברח למקומו. ההמון המרוצה המתוצאות התפזר די מהר.

כששוכנע שהמשטרה עזבה סופית, (לוסיק הרגיש אינסטינקטיבית, שלא כדאי לגלות בטרם-עת את דבר נוכחותו במקום המקרה) רצה כבר כמעט לעזוב את מקום מקלטו, אך כאן שמע מחדש צעדים ממהרים. אל המזוודה ניגש בן-אדם - במכנסי התעמלות מנופחים מעל לברכיים, בחולצת טריקו קייצית, חסרת-טעם, עם כתובת

על שפת הים הוא אוסף עכשיו סביבו קבוצה לא גדולה של עולים חדשים, ובהתלהבות היה מספר להם על הארץ היהודית הקטנה, אבל הגאה.

– אנו מבינים, שאתם עכשיו לא מסודרים ולכן לא מרגישים את עצמכם בכי-טוב. אבל – סבלנות והכול יסתדר. כאשר אנחנו הגענו!... הו, כאשר אנחנו עלינו, הכול היה לגמרי לא כך. היינו מעטים, כמובן, אך לנו לא היה יותר פשוט, יותר קל. בכל זאת אף אחד מאיתנו לא רטן, אף אחד. מפני שהגענו הנה מסיבות רעיוניות.

לא מפני ששם לא היה מה לאכול. וכמה מלחמות עברו עלינו בהגנת מדינת-המולדת! לא כלום, הכול עוד לפניכם, תאכלו לשובע ותגיעו לשכל, אנו חיינו לכם מאוד, אתם, תדעו לכם, כל כך נחוצים לנו...

דברי לוסיק, במונן ידוע, התגלו כדברי נבואה – בקרוב פרצה מלחמת המפרץ, סדאם חוסיין הפגיו את ישראל מתוך עיראק, ולוסיק, כמו במקרה של המזוודה, היה מאושר: הוא, מתוך עיקרון, לא לבש את המסכה, לא שינה ממנהגיו, ופגש את ראש-הקרב באומץ רב: ביושבו על שפת ים, ריקה. אמא מאוד דאגה לשלומו, אך הבן היה מאוד תקיף. "שיראו את נוכחות-רוחנו" – היה אומר. הרבה עולים חדשים חשבו את לוסיק לגיבור ובצדק התגאו בו. המלחמה הסתיימה (כפי שנראה ללוסיק) הרבה יותר מדי מהר, והחיים נכנסו למסלולם הרגיל (עמדו על פסי הברזל הרגילים, נקדשו). עוד זמן מה, עמד הגיבור במרכז התעניינות החוג שלו, אך אחר-כך התעסק החוג בסידור העניינים הפרטיים והתרחק בהדרגה מלוסיק. הפילוסוף הקטן לא איבד את חושיו – הוא בכל זמן היה פילוסוף אמיתי והבין שלא רק שאין כל חדש תחת השמש, אך גם שאין דבר נצחי, וגם מבלי להתחשב בזה, יש מספיק תרשמויות בחייו – הלא, העליה אינה פוחתת, ולה כמובן נחוץ אדם כמוהו, לוסיק, אשר יכול הרבה לספר, וגם לתת דוגמה אישית, שללא-ספק גם נותנת השראה.

החיים לגבי לוסיק קיבלו מובן מושך חדש. הם התבטאו בלא עוד לשבת בחיבוקי-ידיים, אלא לפעול באופן אקטיבי, להיות בסבך ההתרחשויות, להרגיש בכל הישות שלו את נחיצותו לאנשים, וגם את פעימת-הדופק, ואת הנשימה-החמה של ההווה הסוער.

הקהל של לוסיק לא היה קבוע. כמו במקרה הראשון (שזה עכשיו תואר) אנשים נמשכו אליו בהתחלה, ספגו בצימאון את הידיעות על ההרגלים והמסורת של המולדת החדשה – אחר כך, משקיבלו מטען ידוע של מידע – ניתקו לשחיה עצמאית במרחבי החיים החדשים.

באנגלית לא מובנת, שלוסיק קרא אותה "פיקטיב". האיש כרע על ברכיו. ללוסיק נדמה, שגבו של ההלך רעד באופן משונה.

הוא זחל מתחת לכיסא-הנוח ובהירות ניגש קרוב יותר. האיש ממש בכה. "הספרים שלי, הספרים שלי..." הוא חזר וחזר. הרוח המלטפת, החמה, עלעלה בדפי הספרים שהושחתו על ידי הפגזים – בהם היתה מלאה וגדושה המזוודה שגמרה את שלה. לוסיק גילה בתימהון כי הספרים כתובים רוסית. כשהקשיב, הבין שגם האיש בוכה ברוסית. אז הוא גם תפס שקרא לא-נכון את הכתובת הלא-מובנת על חולצת הטריקו, אותה לא צריך בכלל לקרוא אנגלית. הכיתוב "רוסטוב" – התנוסס עליה.

כך התקיימה הפגישה הראשונה של לוסיק עם העליה מרוסיה, אשר קיבלה בהמשך את שמה "עליית ה-90" או "עליית הנקניק".

אז גם – בכלל זאת פעם ראשונה אחרי זמן רב – דיבר לוסיק רוסית עם אדם זר לגמרי. האיש בכה, וללוסיק, פשוט מבחינה אנושית, נעשה חבל עליו. כאשר על השאלה Do You Speak English?, ענה האיש, על ידי נענוע ראשו בשלילה, לא נשאר לפילוסוף הקטן אלא לעבור לשפת הילדות והבחרות.

התברר שמטביי מוסייביץ' הוא באמת מרוסטוב (על הדון), היה דוצנט באוניברסיטה, בקתדרה להיסטוריה של ס.ס.ס. באורח-חייו היה חובב-ספרים גדול, והיה לו חלק פעיל בעבודת "המועדון של אוהבי-הספר", שנוסד על ידו, בהתחלות ציבוריות, ליד ז.א.ק. שהתקיים בבית בו הוא התגורר. ממשפט ארוך זה של המכר החדש, לוסיק הבין רק מעט; אך זה דרך אגב, גם לא היה חשוב. מטביי מוסייביץ' ומשפחתו הגיעו לישראל רק אתמול (ואולי כבר היום?), שיכנו אותם בלילה במלון "מארינה" (מן החלון מבט נפלא על הים), אחר-הצהריים הם הלכו כולם לרוחץ בים, את המזוודה עם הספרים האהובים (טריפונוב, בולגאקוב, זושצ'נקו, אכמאטובה, צביטאיבה, מאנדלשטאם, פאסטרנק, באבל, ארנבורג...) הוא לקח איתו. (מטביי מוסייביץ' פחד להשאיר דברים יקרי-ערך במלון, המלא ברפאטרייאנטים חדשים, כמוהו עצמו, שהיו בני אורחותו לשעבר).

על שפת הים הכירו אנשים מאוז'בסק, שחיו בישראל כבר שלושה חודשים, פיתחו שיחה, ההם הזמינו אותם אליהם (גם הם היו ב"מארינה") בכלל, במזוודה נזכר מטביי מוסייביץ' רק מאוחר בערב, אך... כאשר הגיעו... "הספרים שלי... הספרים שלי..."

– אל תצטער – אמר לוסיק – הכול יהיה בסדר. לאט לאט... תגיד, אתה בכלל לא מדבר אנגלית?

...מקודם, ספוג שיחות עם יונה הזקן ומכרים אחרים (כבר ותיקים בזמן ההוא) לוסיק לא שם לב לשינויים שהתחוללו סביבו. עכשיו, באופן בלתי צפוי גילה, שהכול השתנה באופן יסודי.

על שפת הים נשמעה מעתה רק השיחה הרוסית; היא גם לא נתנה מנוח בבית, בחדר הגדול בן עשרים המטר, בו חיו לוסיק ואמו, שנראה צפוף לאין-שיעור – עכשיו ישבו בו, מבוקר עד ערב חברות-סבתות של אמא, שדיברו בהתרגשות "על החיים".

– אנו מדברות על החיים, לוסיצ'קה, מספרות איך חיינו שם, הוי איך חיינו, היינו אנשים משכילים, ופה מה – בכל מקום שתעיף עין, האם הם יהודים בכלל, בושה וכלימה...

– למה אס-כן, נסעתם הנה? – שאל לוסיק.

– להביא את התרבות שלנו – כדי, זאת-אומרת, שיהיה כאן יותר טוב. חוץ מזה, אחד שם הופיע אצלנו, מן הסוכנות, ניהל תעמולה, בואו, אמר, אנו מחכים לכם מאוד, קנו דירות, קחו הלוואה – בעברית "משכנתא", אל תפחדו משום דבר – לשנת החמישים של ישראל ימחלו לכם את כל החובות... לעניין, שנת החמישים – מתי תהיה, אתה לא בעניינים?

– עוד מעט, בעוד שבע, שמונה שנים – היה לוסיק עונה בתורו.

– איך אמרתם, נקראת הלוואה זאת – מכשנתה?

כך, מלה אחר מלה, הפילוסוף הקטן עבר בהדרגה מחדש לשפה הרוסית – בהתחלה מאוד התעצבן, אחר כך התרגל, ואפילו למד להפיק מכך סיפוק רוחני כלשהו.

היו כאלה שלוסיק לא פגש יותר אף פעם, היו שהמשיכו לקיים איתו יחסים, ורבים היו אסירי תודה על המלים החמות של ברכת-הדרך, שתמכה בהם מוסרית. את עניין האוכל לוסיק לא הזכיר בזמן ההוא, בשיחות ההסברה שלו. הוא גם התחיל לשכות את האנגלית.

כאשר היה גומר את עבודתו החינוכית על שפת הים - היה בא הביתה ונכנס, בעניין רב, לשיחה עם חברותיה של אמא, שהתייחס אליהן בכבוד; ימים שלמים היו מבלות אצלם בדירה, עזרו קצת במשק-הבית, קנו מצרכים - אמא נעשתה זקנה לגמרי, נעה בכבוד ולרחוב לא יצאה בכלל. נוכחותן של העוזרות מרצון שימחה את לוסיק - הלא הוא עצמו היה אדם עסוק ולא הספיק לחלוק את תשומת-הלב הראויה, לזאת שלה היה חייב לא רק את חייו, אלא גם, במדה מסוימת, את גורלו.

לוסיק ישן מעט - הוא חשב ללא נכון לאבד את משך החיים שיועד לו, בבטלנות ריקה. שוכב היה לישון אחרי חצות, קם בתמש, מיד היה הולך לים, למקום שהורגל בו, ומבלה שעתיים ביחידות, חושב על נושאי השיחות שאפשר יהיה לדון בהם היום עם התלמידים (כלומר, עם בני השיחה הוותיקים, ויכול להיות, גם עם חדשים); בחלקו, היה הוא עצמו משחק במחשבה את הדיאלוגים של הדיונים המוצעים, ומוצא את ההוכחות הפחות שגויות, כדי לתמוך בהנחות יסוד אלה או אחרות.

בוקר זה, אשר שינה סופית את חייו של לוסיק, התחיל לא לגמרי (לגמרי לא) באופן רגיל. לוסיק ישב על שרפרפו הקטן, המסורתי, המפוספס, המתקפל, מביט על האופק המנצנץ בשמש וחושב מחשבות בזה בעצם, הסתיימה המיוחדות של אותו בוקר) על משהו לגמרי צדדי, לא קשור בשאלות ובבעיות של העליה הרוסית לישראל. ליתר דיוק, הוא בכלל לא חשב על שום דבר, וסתם ישב וכמו פעם בנובומוסקובסק, התבונן, רגשות נעימים מילאו את חוזהו, והוא חשב (זאת אומרת, הוא בכל זאת, סליחה, חשב) על כך, כמה נעים, לשבת סתם כך, להסתכל על האופק המנצנץ בשמש, ולא לחשוב על שום (האם באמת על שום) דבר. לא שאצלו התעורר מחדש הרצון להתבודד, אף כי לפעמים, לזמן קצר, כל אדם רוצה להיות לבדו, וגם לוסיק לא היה יוצא-מהכלל הזה. השמש שלא הספיקה עדיין להתלהט, ליטפה בנעימות את החול הרך כקטיפה, המסורק ברוח הלילה, ותפיסה כזאת נראתה ללוסיק מדויקת עובדתית, ויעילה כמו שירה. השקט היה שקוף וחמים, מחתל בעדינות את הרגשת ההתייחדות עם המרחב שמסביב. באופן מלודי, בהרמוניה שלמה עם הטבע, נשמעו במרחקים קולות צחוק ילדותי. ילדה קטנה בשמלונת מפוארת של תכלת עם שני סרטים נהדרים, אדומים, על ראש בהיר, רצה, אותות בידיה המושטות כדור גדול, מנופח, בצורת גלובוס. הגלובוס נראה גדול מאוד עבור הילדה הקטנה, והיא, שלא ראתה בגללו את הדרך לפניו, היתה נופלת כל כמה מטרים, מה שנראה לה מצחיק ביותר והיא צחקה. בהגיעה לקו בו החול היבש הופך רטוב, הילדה נעמדה וזרקה את הכדור קדימה. הוא התגלגל בנחת עד פני הים, עלה עליו בשמחה, התנדנד על הגלים הקלים והתנוצץ בשמש בכתמים רב-גוניים ויפים. הילדה פרצה בצחוק של שמחה ומחאה בכפות ידיה. אחר כך - הביטה סביבה ובראותה את לוסיק, פנתה לעברו.

לוסיק חיך בחביבות אל הילדה, והיא שמה את ידיה הקטנות מאחורי גבה, נענעה בכתפה הקטנה, כאילו במבוכה, אחר-כך החליטה להעז ואמרה: "טאניה שלנו בוכה בקול, כי הלך לה כדור בנהר הכחול" והראתה באצבעה הקטנה בכיוון הגלובוס.

- תיכף אשיג, - נענה לוסיק, וממש תוך שלוש דקות מסר לילדה את הכדור הרטוב, שהימים המצוירים עליו במגע עם הים האמיתי, נראו חיים.

- איך קוראים לך? שאל הפילוסוף הקטן את הילדה הקטנה, שמאו היה לבוגר לא התעסק עם ילדים אף פעם, אך ידע, שבדיוק באופן כזה צריך לפתח איתם שיחה.

- קוראים לי טאניה מלכינה, הגעתי ממוסקבה, מלאו לי ארבע שנים.

- ואבא שלך, אנדריי, הוא עיתונאי, לא כן?

- כן. אבל עכשיו הוא עובד בתור שומר, ואמא מנקה חדרים-מדרגות. הם שבעי-רצון מאוד, שמצאו עבודה.

- אני, כמוכן, מכיר מצוין את הורייך. אבא שלך בא הנה לעתים קרובות, אנו מושחחים והוא אדם מעניין מאוד. אז תמסרי לו ד"ש ממני. ד"ש מלוסיק גורביץ', תזכרי?

- אוכור. אני הלא יודעת מי אתה. אתה - משוגע-העיר, כך אומר אבא. ואתה מאוד מוצא חן בעיני. אם אתה רוצה, בוא ונשחק יחד.

אך לא עכשיו. עכשיו טאנייצ'קה צריכה הביתה. ביי. וטאנייצ'קה - ברחה.

...את מקום בילוי זמנו, לוסיק החליף. עשרים שנה ויותר הוא ישב כאן, והנה - הלך. לא רצה להיפגש עם מכריו הקודמים וחוף תל-אביב ארוך דיו שאפשר למצוא בו מקלט אחר, תחת השמש. לוסיק נעשה שקט ושתיק, עמד מן הצד בשיחות אהובות, ואם מישהו פנה אליו בשאלה או בקריאה מזמינה לוויכוח: "שמע, איך זה מוצא חן בעיניך?" - הוא לא פיתח שיחה ובכלל עשה רושם שהוא כבד-שמיעה. געגועים לעבר החלו רודפים אותו, והוא היה בא תכופות למקום הקודם, אבל רק בבוקר השכם, כשהסיכוי לפגוש מכרים היה קטן ביותר, או מאוחר בערב, כשהיתה אפשרות להישאר בחשכה, מבלי שמישהו ישגיח בכך. בערבים היה לוסיק עצוב, וכמו מרוחק וסקרן לצפות בנוף שהיה, לגמרי לא מזמן, חלק בלתי נפרד מחייו.

בבקריום, הוא היה פוגש את טאנייצ'קה מלכינה, שדומה, נקשרה אליו ברצינות.

- למה את קמה כל-כך מוקדם? - שאל אותה לוסיק - ילדות קטנות אהבות בדרך-כלל לישון יותר.

- אני איני קטנה, - היתה עונה טאניה, - ולישון, בכלל איני אוהבת. אמא ואבא הולכים לעבודה מוקדם, לשבת יחידה בבית, עצוב לי, וכאן אתה; איתך שמה.

- אל תספרי להם שאת משחקת איתי, בסדר? שזה יהיה סוד ביני ובינך.

- הם בכלל לא יודעים שאני כאן מטיילת בבקריום. כשהם הולכים אני בורחת, ולפני שאמא צריכה לחזור, אני רצה הביתה.

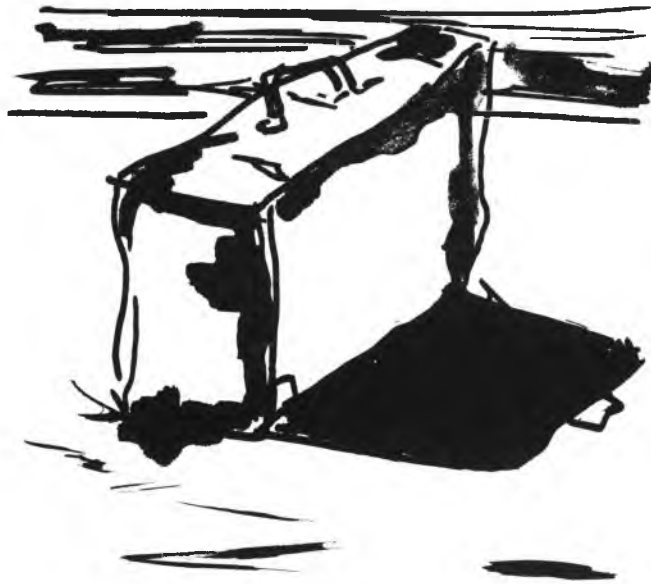
החברים בילו את זמנם באופן מועיל: היו חדים חידות (טאנייצ'קה היתה בדרך כלל השואלת - לוסיק לא ידע אף חידה אחת וגם היה פותר בכבודות), שיחקו ב"בנות ואמהות" (יותר נכון בנכדה וסבא - לוסיק נמשך לזה, הוא מילא בעונג את התפקיד שיועד לו, וטאנייצ'קה באותו תענוג היתה המצווה; הסבא והסבתא שלה נשאר במוסקבה, היא התגעגעה אליהם, כשהיתה מזכירה את הקרובים, היתה מדמיינת והכריחה את לוסיק להתנהג או לענות כך, כפי שבמצבים אלה או אחרים, היו הם מתנהגים או עונים), או שהיו פשוט זורקים זה לזה את כדור-הגלובוס. לפעמים היו לוסיק מפסיק את המשחק ומספר לילדה על ארצות שונות, ובאותו זמן, מראה את מיקומן על הגלובוס. זה היה מעניין לטאנייצ'קה. את סיפורי לוסיק היתה שומעת בעניין טהור ואמיתי, ברצינות, כמו אדם מבוגר. בשעה שבע וחצי היו נפרדים, מפני שבשעה זאת היו מתחילים להופיע על שפת-הים אנשים, שהפגישה איתם לא התאימה לתוכניות של לוסיק.

טאנייצ'קה היתה מנשקת את ה"סבא'לה" בוקנו ורצה הביתה. לפני שמונה, אחרי ניקוי הכניסה הראשונה, צריכה היתה אמא לחזור, להאכיל את הבת, להוביל אותה לקצה השני של העיר, לאומנת באה-בימים, ולהתחיל לעבוד לצורך רווחים נוספים, ששלושה רבעים מהם היו סופסוף, עבור האומנת הזאת.

אמו של לוסיק מתה תוך שעה אחת. כאשר לוסיק הגיע לארוחת צהריים, כבר עמדו להוציא את המנוחה מן הבית. פולינה סמיונובנה, אחת החברות, התרוצצה בחלק ניכר של שפת-הים התל-אביבית, אך את לוסיק לא מצאה. לפי דבריה, התיישבו וכרגיל שוחחו, ואחר כך לידיה אברמובנה פתאום השתתקה, צנחה לאט על הרצפה ולא התרוממה יותר. קראו לעזרה ראשונה, אשר

המתכנית, הבלתי שקופה, ולולא ידיעותיו המסוימות במדעי הטבע ובפילוסופיה, לוסיק, יכול להיות, היה מעז לומר שלא היו שמים כלל.

הפילוסוף הקטן עמד על בסיס-השמש ומגובה קומתו החדשה והעצומה הביט קדימה. מאחור נשמע רעש: או שהיה זה שקשוק הגלים, או השאון המגומגם של ההמון. לוסיק רצה מאוד להסתובב

אחורנית, כדי לדעת מה זה באמת, אבל הוא הלוא היה אנדרטה ולכן לא יכול היה לזוז. הרעש גבר, ולוסיק הבין, שמצפים ממנו למשהו. הוא התחיל לקרוא שירים. המלים נשמעו רמות, חדות, לא רגילות - לוסיק פתאום מצא את עצמו מדקלם רוסיית. את מובן הדברים הנאמרים הוא לא יכול היה לתפוס, אבל הרעש מאחור נדם, ופירוש הדבר, ששומעים אותו בהבנה ובהתלהבות. ואחר כך פרץ המרחב ברעם ממש של מחיאות-כפיים. לוסיק אפילו לא יכול היה לתאר לעצמו שתשואות יכולות להיות כל כך מחרישות. דרך אגב, אין לשלול את האפשרות, שרעש מחיאות-הכפיים נתמך על ידי מטחי כבוד של תותחים; בכל מקרה, נדמה היה ללוסיק, כאילו הוא הבחין, בקצה העין, בנצנוץ של התלקחות אש (בהחלט של אש) עד שלהבת, שראה פעם דומה לה, אך לא יכול היה להיזכר היכן. אחר-כך, נשמע קול של עוד ירייה אחת, ועוד, אך את אלה, לא שמע יותר הפילוסוף הקטן.

...ההמון, שעמד במרחק ניכר מן הארגז, נאנח מתוך הקלה, ויחד עם זה מתוך אכזבה.

- גועל נפש! כולם משאירים כאן את החפצים שלהם, ועלינו אחר-כך לסבול! אמרה אמא של טאנייצ'קה, וביטאה בזה את מצב הרוח הכללי של המון העם בלחצה אל גופה את בתה.

- אני היא שמצאתי אותי! הודיעה בגאווה טאנייצ'קה, ומחאה כף מתוך אושר.

- שלא ישאר ממך, כאן, אפילו הצל שלך! - צרחה עליה אמא, ומשכה את ילדתה המתנגדת משם והלאה.

הקרונת הקפדנית הצהובה הנושאת מכשיר המזכיר מיקרופון, המחזק על כן, התרחקה מן הארגז, לאט לאט, מתוך הכרה של מילוי חובה, מקרינה ביטחון שקט, וכוח פנימי עצור. לוסיק, אילו היה רואה זאת, היה שבע רצון. ■

יורי אפטר עלה מברח"מ ב-1992, עובד כשומר לילה. במוסקוה עסק בניקורת תיאטרון. בארץ החל לפרסם סיפורים, השאובים מן המציאות הישראלית.

קבעה את מותה. בישראל, קוברים מיד, באותו יום, ולו לוסיק לא היה מופיע לארוחת-צהריים (זה לא יכול היה, דרך אגב, לקרות: הוא הצטיין בדייקנות מעוררת-קנאה) היו קוברים את המנוחה בלי השתתפותו. לוסיק, לאמיתו של דבר, היה כל כך אדיש - אף פעם אחת לא פרץ בבכי. אחר-כך הוא ישב, במשך שבוע ודאי, בבית, לא פתח דלת לאיש (פולינה סמינובנה ומאריה ייפמובנה היו באות כמה פעמים ביום, רצו לעזור במשהו, אבל...). איזה מחשבות היו לו בזמן הזה, איזה חויות - שישארו סוד מפני כולם, הלא יש בהכרח רגעים כאלה בחיים של כל אדם, שעליהם לא צריך לדעת, חוץ ממנו עצמו, שום אדם.

- איפה היית? חכיתי לך, - אמרה טאנייצ'קה כשפגשה את לוסיק אחרי העדרות ארוכה - לא הגעת שמונה ימים שלמים, אני ספרתי.

אבא אמר שלקחו אותך לבית-משוגעים, זאת אמת?

- לא, ענה לוסיק, - פשוט, אמא שלי מתה.

טאנייצ'קה חשבה רגע, אבל לא יצאה מגידרה.

- אמא שלי, עדיין לא מתה, - היא הודיעה. - אמא שלי צעירה. גם אבא צעיר. ושלך היתה זקנה, - זקנה עוד יותר ממך?

- עוד יותר זקנה.

- אבא שלי אומר שאתה משוגע, אבל אני לא מאמינה. הלא אתה בכלל לא משוגע?

לוסיק חייך חיוך סתמי והשתתק.

- אתה טוב, - אמרה טאנייצ'קה. - ואבא טוב. אלא שהוא עובד הרבה ומתעייף הרבה. הוא מזכיר אותך לעתים תכופות ולא מקלל בכלל. הוא אומר, כי אתה, אף כי משוגע, אדם טוב. ואני חושבת שאתה פשוט טוב. אבא אומר שאתה באיזה שהוא מקום נעלמת...

נעלמת...

- נעלמתי?

- כן, אבדת באיזשהו מקום, וזה חבל מאוד. הוא אומר, שכולם על שפת הים מצטערים שאבדת.

- אך אני, הלא, לא אבדתי, אני כאן. הם פשוט לא יכולים למצוא אותי.

- זה אצלכם משחק כזה? מחבואים?

- משהו כזה.

- בוא, גם אנחנו נשחק במחבואים. אני תיכף עוצמת עיניים, וסופרת עד עשר. ואתה צריך בזמן הזה להתחבא טוב טוב. אני אחפש אותך וגם אמצא. קבענו? הילדה הסתובבה, עצמה בחוזה את עיניה וספרה לאט ובקול רם. לוסיק הסתכל סביבו בהכנעה, חיפש מקום מחבוא.

לא רחוק, כחמישים מטר משם, היו מושלכים כחמישה כסאות-נוח, ולוסיק החליט לזחול פנימה, להתחבא ביניהם כמו בתוך סוכת-זרדים. כשהתקרב, גילה שרידי מדורה, כנראה מהלילה.

לצד הפחמים ששפכו עליהם חול, עמד ארגז קטן ישן וסימפטי ששימש, ככל הנראה, שולחן מאולתר, אם לדון לפי שיירי האוכל ובקבוק ריק של וודקה "גולד". לוסיק שחרר את השטח מעצמים מיותרים (השתדל לא להרעיש) פתח את המכסה, הודחל פנימה, סגר את הארגז והשתדל להתרווח עד כמה שאפשר בנוח, במרחב הצר.

הוא היה שבע רצון: הוא הצליח להתחבא היטב.

בתוך הארגז, למרות היותו ישן, לא היו סדקים. לוסיק לא יכול היה לעקוב אחרי טאנייצ'קה מבפנים, לכן הוא התכוון לציפיה לגמרי פסיבית וכעבור אולי ארבעה רגעים, הוא באופן בלתי צפוי, נרדם, אף כי לא התכוון בכלל לעשות את זה - כפי הנראה התבטאה בזה העייפות של היממות האחרונות, שבהן הוא למעשה לא עצם עין.

לוסיק בחיים שלו לא חלם (או שלפחות, היה שוכח אחרי שהתעורר), אך כאן היתה לו הצלחה. הוא חלם על כיכר ללא גבולות ואנדרטה המוצבת בה, המתארת אדם-ענק ופניו קדימה.

לוסיק ידע, שזהו אותו ענק, אך זה לגמרי לא הפליא אותו. הכיכר היתה מדברית בהחלט, יותר מזה, את כל שטחה כיסתה שכבת חול שטוחה, לבנה עד עיוורון, כאילו מתיוה ניצוצות בשמש, אף כי את השמש עצמה לוסיק לא ראה - השמש הפליאה באי-הדירותה

ליצן אמיתי

ניס קרן

אבא ביקש למסור שהתיאטרון נסגר.
לכולנו יש בחילה.
(מתוך דניאל הארמט)

גויית הנמלה

- שחקן קרקס שמבצע תפקידים מצחיקים, - מירי הרימה מן הרצפה תשבץ וספרה את המשבצות.

אל החדר נכנס בלא קול זקן גבוה בגופיה אפורה-כהה ובמכנסיים קצרים, מקומטים. בתספורת-הקוצים המכסיפה שהזדקרה מעל אוזניו הפשוקות ונפולות, נצצו אגלי זיעה.

- מה שלומה? - לחשו שפתיו לבודן. עיניו המטורפות של מנוול מדולדל, שעפעפיים רפים כיסו עליהן, הקיפו את התל הקטן וחסרה-התנועה שמתחת לשמיכה האפורה, נתקלו ב"אקורדיון" של צינור הגומי וחזרו אל כוסית הקוניאק הנתונה בין האצבעות הלא גמישות.

- לייצן, - הוסיפה מירי הגדרה משלה לקווי דמותו. הזקן רוקן את הכוסית לתוך לועו הפעור, מחה בכף-יד את פני הארגמן שלו, ויצא.

גויית הנמלה, הכבולה בחוטיו הלא נראים של ערסל העכביש, התנדנדה קלות סמוך לרגל המיטה. מירי קימטה את האף וגירדה אותו.

- רחבה באמפיתיאטרון רומאי עתיק... זירה. - היא הקיפה את האותיות של הטור האנכי. - ... "טוב להיות רק באותו מקום שאנחנו לא נמצאים בו!"

היה היתה ילדה...

היא גרה עם אבא ואמא בבית קטן, בלב לבו של גן עבות. צמחו בגן עצי תפוז ורימון, ועל המרפסת עמדו עציצים עם קקטוסים, פרחים ועלים גדולים בעלי גבעול ארוך.

מאחורי העציצים ישנו בלילות חתולים, ואיתם גם חתולה שחורה-לבנה שהבינה את שפתם של בני אנוש.

הילדה אהבה להפריח בועות צבעוניות מתוך סבונה לבנה עם פרח אדום, לתפוס "ארנבות" של קרני השמש בשבר הראי (שעמד פעם על המדף באמבטיה ואחר-כך נפל), ולשמוע אגדות שאמא קראה באוזניה לעת ערב מתוך הספר הירוק...

אבל יותר מכל אהבה לעמוד לפני המראה הארוכה, הנתונה במסגרת עץ שחורה, ולעשות אגב נפנוף תלתליה הבהירים העוויות מצחיקות, בשעה שהיא מחקה את שכנתם הצעקנית ואת בעלה הארוך-כמו-שרוך, שתמיד הלך עם עיניים ישנוניות ונתקל באבנים!

יום אחד, כבוקר, כשאבא ואמא יצאו לעבודה, ניגשה הילדה למראה הכסופה שהשתקפו בה: תיבת-עץ גדולה ועליה מפית-מקרמה לבנה, שולחן האוכל, המכוסה שעוונית משובצת, כיסא שהוויז הצידה וצלחת עם דייסה שלא סיימו לאכול אותה; התפילה את החצאית האזוריית שאימרתה עשויה שכבות-שכבות, וכבר התכוננה לחקות את השכנה - אבל מיד באותו רגע הופיעה ממעמקי הזוגית המוארכת דמותו הערפילית של קוסם מסתורי מתוך הספר הירוק! הוא הניף את מטה-הקסמים...

ואולי זה קרה ביום אחר... ואולי לא ביום אחד...

חדר נמוך עם וילונות סגורים ופינה מקולפת מאחורי הקיר של ארון הבגדים היה חשוך.

- הלו-או! ג'ינג'יק! חזרת מוזמן? - מירי לחצה את השופרת אל השפתיים ויישרה את רגליה שנרדמו. - לפני איזה ארבעים דקות...

- מה אכלת? - כיסא-נוח ישן חרק והכאיב, ננעץ בגוף המכווץ, - מצאת במקרר את המרק והקציצות? חיממת אותם? - אמא, מה יש לך, מה, אני קטן? את עוד תשאלי אם רחצתי ידיים לפני הארוחה!

- האם רחצת את ידיך... - דיקלמה מירי והעלתה בדמיונה את הבלורית הסתורה ואת חמש האצבעות המפושקות שהונפו באוויר.

- מה היה בבית הספר?
- כרגיל... מתי תבואי?
- לא יודעת בדיוק.

- סבתא מרגישה יותר טוב?

נשימה שרקנית מילאה את האוויר הסמיך בצחנה כבדה.

- נו... לא במיוחד... אולי כדאי שאפתח חלון? - פנתה אל התל המוארך בקצה המיטה הזוגית, לאחר שכיסתה את השופרת בכף היד.

- לא, יש שם רעש, - ענתה האם בקול חלוש ופקחה עין כבויה כדי סדק צר.

- ג'ינג'יק, אם יתקשרו מהעבודה תגיד להם שלא אספיק להגיע...
- מה, שוב את נשארת שם לישון? - נסק טנור תרנגולי קטן.

- יכול להיות. אל תשתעמם, טוב? - נחפזה מירי. - ואל תאחר לקום לבית הספר! שלום! - היא הניחה את השופרת והדליקה מנורה עם דרקונים סיניים על פני האהיל הדהוי. - לתת חמצן? - ומירי הסתכלה על המונה העגול של בלון החמצן.

- כן, תודה... - על שעה המדובבל של החולה סוכך אהיל מאובק, כבל חשמלי גס וארוך, עם שקע-מעביר גדול באמצעיתו שחובר בסרט-בידוד שחור, נמשך לאורך הקיר כולו אל המפסק היחיד שליד החלון הסגור.

בפינה פישקה את שלוחותיה לכל עבר רשת צפופה וחשוכה של קורי עכביש.

- בחוץ שקט, - מירי היטיבה את המסיכה השקופה על פניה של החולה והזרימה חמצן, - וכאן אפשר להיחנק!

- אז תפתחי את הדלת, - אמרה האם בחיתוך לא ברור ונשככה על צידה. עכביש צמרירי זעיר התרוצץ סביב גוייה שחורה, קטנה עוד יותר ממנו, התקרב בריצה פעם מצד זה ופעם מצד אחר ואפילו טיפס על בטן הנמלה, כאילו רצה להיות בטוח שמאכל-התאוהו השבוי לא ייעלם במסתרי מעבריהם הסמויים מן העין של תילי החול שהוקמו בידי שארי בשרו חסרי המנות.

התלויה על צווארו הקצר. - אין מה לעשות! הם לא יכולים לשחק
בבובות פרימיטיויות בעידן של מחשבים ותלליות! - והוא לגם
מכוסו וקפא, מרגיש איך הנקטר המשכר עוטף לו את הוושט.
- ועכש-א-ו... - קראה מידי כש"בני האולימפוס החמדנים"
התאספו סביבה במעגל, - דניאל יגיד לנו איזה משחק מצא חן
בעיניו יותר מכול, ואנחנו...

- ליצן! - קרא דניאל ונעץ אצבע במכנסיים האדומים-לבנים
עצומי המידות.
- ליצן - זה לא משחק, - חלקה עליו מירי.
- אני רוצה ליצן! - רקע ברגלו בעקשנות, - אני יגיד לאבא שלי
שיקנה אותך!
- חה! חה! חה! - מירי הרחיקה מעל פניה את אף-הליצנים שלה,
- לאבא'לה שלך לא יספיק הכסף בשביל זה! - היא שיחררה את
האצבעות, והאף נדבק בחוצפה למקומו.
- יספיק! - צעק חתן השמחה, - ועוד איך יספיק! את יודעת כמה
כסף יש לאבא שלי! ככה! הנה כמה! - והוא פרש את ידיו, חובק

את חבית הזהב הלא-נראית.

- יו-הו! הצחקת אותי! - טפחה מירי בידיה על ירכיה. - אני
שמנה פי מאה מהחבית שלך! בכל העולם כולו לא יספיק הכסף כדי
לקנות אותי! הבנת...? וחוף מזה יש לליצנית ילד משלה!

ילד משלה

- משע-ע-מם לי! - ייבב ג'ינג'יק ושירבב את ראשו מן הספה
לרצפה. - משע-ע-מם... - חזר ואמר בעת שהקשיב לצליל
המאנפף של קולו.
- מה אתה אומר?! - ספקה מירי את כפיה כשראתה את עקביו
המזדקרים, - בוא הנה רגע! - היא הוליכה אותו אל המראה. -
תעמוד כאן.
המראה היתה ישנה, מוארכת, נתונה במסגרת-עץ שחורה. השתקפו
בה: ספה, שולחן נמוך עם אגרטל פרחים, מקלט-טלוויזיה והליצנים
של פיקאסו ברפרודוקציה מוקטנת.
- בשביל מה לעמוד כאן?! - משך ג'ינג'יק בכתפיו.
- כדי לראות באיזה מקום יושב השיעמום, - ענתה מירי ברצינות

הילדה גדלה. החצאית ההדורה הצטמחה לגופה. מתחת לגושיה
הבשרניים של אימרת-השכבות הציצו רגליים עייפות בצורת X,
ולחן כפות קטנות.
ואילו הפרצוף המשעשע התמיד בהעוויותיו, מחקה מכרים, שכנים
ועוברי-אורח מקריים...

הילד דניאל

- את נראית נהדר! - קראה בלונדינית גבוהה ופרועת שיער,
והדביקה נשיקה קולנית לגברת מיובשת וקמוטה שלראשה ענן של
תלת-לייזפת העומדים קווצות-קווצות. - כל-כך התרעננת!
- שלמה ואני היינו ביוון! - זימרה הגברת. - שלמה-ה! - שתי
הצלחות המבריקות שנתלו מתחת לזוג הקונכיית המתוחות של
אוזניה החיזורות, איימו לתלוש את התנוכים השקופים.
- כן, יקירתי, - צץ והופיע הבעל החביב מאזור הצל, מעקל את
עמוד השידרה מתוך הרצון החנפני לשרת את רעייתו. בין
אצבעותיו השמנות נמס פלח של עוגת אגוזים, - ... זה טעים מאוד!
- והוא מצץ ושאב פנימה את מאכל התאוה וגילגל מעלה-מעלה
את עיניו המתרוצצות מבעד לעדשות העשנוניות של משקפיו
הגדולים. - מ-מ-מ! - הוסיף, והטנור העמום שלו ליטף את גווה
הארוך של בעלת הבית.
- ספר על יוון! - ציוותה הגברת המיובשת.
מירי קצת הרימה מעל פניה הרטובים את אף-הליצנים האדום
והרחב, והספיגה את הזיעה במפית.
- ביוון היה מקסים! - החליק את שערו הצבוע שלמה
רחבי-האחוריים. - יופי של ים!
"מקסיי-ים!", פעתה מירי, "י-א-ם!" - וגילגלה את עיניה.
כלב ברוד עם פרצוף מקומט ועיניים זועמות נהם באיום ופיזר את
הרוק שלו על הקטיפה האפורה של ספת הסלון.
- אתה בעצמך טיפש! - ענתה לו מירי, וגירדה בין התלתלים
הסתורים של הפיאה האדמונית שלה.
בפתח הופיע דניאל שחור-העיניים, עם שפם ארוך של שוקולד על
לחייו הקטיפיות.
מירי שלפה מתוך סל-נצרים כמה כדורי-גומי וחזרה שוב
למדשאה, אל האורחים הקטנים.
חתן יום ההולדת פתח בדהרה לאה בעקבות הליצנית. שערו הבוהק
היה מלא חול, ומעליו קיפץ כובע-נייר משולש עם נוצת-עורב.
אגב פישוק מצחיק של נעליה הגדולות שקצותיהן מעוקלים כלפי
מעלה, עשתה מירי להטוטים בלהקת הכדורים הקטנים שהביאה
איתה: קלעה אותם בזה אחר זה לטבעת הכדורסל התלויה מעליה,
ותפסה שוב, בזה אחר זה, לקול צווחות-ההתלהבות של הצופים.
- הילדים גדלו, והבריכה עכשיו קטנה עליהם! - סיפר איש עסקים
מנומש שראשו האדמוני מגולח למשעי, חושף את שיניו הגדולות,
הצהובות.
- אתה צודק! - נעצה את ניביה בעוגיית שקדים בת-שיחו
האדמונית, - היום, בגלל כל הפרסומות האלו והטלוויזיה, בכלל
לא פשוט לספק כל מיני סוגים של תיאבון שרק ממשיך לגדול!
- הם רוצים מסילה אולימפית! - פירכס איש העסקים ברגליו
הדקות, והוריד בפיוזר-דעת גביע גבוה עם יין יבש מן המגש שאחזה
בידה מלצרית בעלת עיניים מלוכנסות.
דניאל קרב אל מירי ובוהירות תקע אצבע בירך העניקת שלה.
- שמת צמר-גפן או מה? - שאל, וחרוזי אישוניו נצצו.
- ש-ש-ש! - קרצה לו מירי ולחצה אצבע אל שפתיה. - זה
בלונים! - לחשה אל אוזנו בנימה מסתורית.
- בלו-ונים! - משך הילדון בקול דקיק וליקק את שפתיו
המתקוות.
מירי ניפחה את הלחיים וטפחה כמה טפיחות עסיסיות על הגושים
הבשרניים: פוף-ף-ף!
- הילדים צודקים! - קירקר שמן עליו בעל עין אחת, עם פנים
אדומים שהתגסו ברוח ולהם אף סולד רחב, אגב טלטול חבית הזהב

גמורה, מתעלמת מן הפרצופון המופתע עם האוזניים השקופות. -
 נו, מצאת?
 - לא. איפה הוא יושב? - ניצע ג'ינג'יק את ראשו בחוסר-אמון.
 - לא יודעת. לפעמים השיעמום מסתתר בעיניים, ולפעמים מתגנב
 לו לבטן...
 - איך... מתגנב? - לחש הילדון.
 - כמו איזה מוזיק? - ענתה מירי, גם היא בלחש. - השיעמום הוא
 זקן מוזיק כזה, שלא רוצה שהילדים ישמחו.
 - וגם המבוגרים? - פול הילד הצידה.
 - תראה, אם ילד לא גירש את השיעמום והמשיך לגדול, - נאנחה
 מירי, - אז גם השיעמום גדל יחד איתו.
 - כבטן? - ג'ינג'יק תפס בידי את בטנו ותקע את מבטו במראה.
 - יכול להיות?
 - וגם אצלך בבטן גר שיעמום?! - פער הוא את פיו, המום מן
 הניחוש הלא-צפוי.
 - ואתה שמעת אותי פעם מתלוננת שמשעמם לי?
 ג'ינג'יק חשב קצת וטילטל את קודקודו לשלילה. לאחר מכן הסיר
 מן המסמר התקוע בקיר מקל-הליכה מעץ, עם ידית מגולפת בצורת
 ראש של פיל, והניף אותו באוויר, מהרהר בדבר-מה...
 - אם כך, מה צריך לעשות? - צימצם הוא את עיניו.
 - להילחם! - הכריזה מירי בהחלטיות. - תחשוב בעצמך, כמה
 דברים עליזים אפשר לעשות! ללכת לגן-חיות ולעשות שם היכרות
 עם פיל! לרכב על פוני! לבנות מגדל! לאכול גלידה צבעונית...
 - גם השיעמום אוכל גלידה?
 - כואב לו הגרון.
 - וגם פילים הוא לא אוהב?
 - הוא מיד בורח!
 - לאן הוא בורח? - הפיל המגולף מעץ נדרך וקפא באוויר.
 - אל מי שמשמעמם! - הייכה מירי. - נדמה לי שהשיעמום עדיין
 יושב אצלך בעין השמאלית. - ג'ינג'יק נפנה אל המראה. -
 בוא'נה, שפשף את העין! ועכשיו תגיד מה: מה המצאת?!
 הילד שאב אוויר לריאות וירה:
 - לרכב על פוני!

הטווסים

הזקן פתח קופסות שימורים עם חומים ושעועית, רוקן אותן לתוך
 סיר והעמידו על האש. לאחר מכן הוציא מן הארון כף-עץ, קערת
 פלסטיק שכהתה פה ושם מרוב שימוש, וכמה פרוסות להם, ואת כל
 זה נשא אל השולחן.
 - אתמול אמא אמרה שהיא עייפה מדי, אין לה כוח להמשיך
 ולהיאבק, והיא רוצה ללכת, - הזקן בחש לאט את תכולת הסיר.
 - אז שתכתוב פתק שלא יעשו לה החיאה, - מירי התמתחה על
 ספת העור השחורה ועצמה את עיניה.
 - היא יודעת שאין לה שום סיכוי...
 - מה שלא יהיה, - תחכה מירי.
 - היא מאוד סובלת, - הוסיף לאחר שתיקה.
 - למה בכלל התחלת את השיחה הזאת? - הספה חרקה כמתחננת.
 - אף אחד לא יקח על עצמו חטא כזה!
 - עם מלח ועם פילפל, זה פשוט נפלא! - הזקן פיזר שכבת פילפל
 עבה על הגבשושיות המהבילות. - הטווסים צועקים בלילה בקול
 כל-כך צורמני... - מבט מפוור של עיניו הכבדות נשלח מבעד
 לרשת-החלון הירוקה אל גדר-האבן שעליה טיפס ועלה צבר עיקש,
 הנאחו בשורשיו הדקים.
 - הגן קיים כאן מזמן? - מירי נגסה בכריך והתיישבה מול הזקן,
 בפינה, מתחת למדף עם תבלינים.
 - לפני כן הטווסים אף פעם לא הפריעו... לעשות גם לך קפה?
 - תעשה, - נדה היא בראשה, - ואת הסוכר אני אשים בעצמי. -
 על-יד אגרטל עם מפיות עמדה קופסה עגולה וגבוהה של
 "הרפלייף". - מה, אתה שותה את זה? - הריחה היא את תכולת

הקופסה. - יש לזה ריח של וניל.
 - אף אחד לא שותה, - גיחך הזקן. - סתם שרלטנות! סוחטים
 כסף.
 - אני כאן כבר כמה ימים. ושם הולכת לאיבוד המשכורת, וגם
 ג'ינג'יק לבד בבית. - היא שילבה את ידיה על עורפה ועצמה את
 עיניה.
 - ואת עדיין גרה באותה דירה? - נזכר פתאום הזקן.
 - כן, אבל בעלת הבית העלתה את המחיר מתחילת השנה, -
 פטריה צהובה עם כובע ירוק התגלגלה על פני השולחן, מקשקשת
 בטבליות שבתוכה. - ג'ינג'יק ואני חוסכים כל השנה כסף בשביל
 פסטיבל הזמר. ואחר-כך מחליטים: הוא בוחר את מה שמוצא חן
 בעיניו, ואני הולכת לקונצרט לפי טעמי.
 - דיברתי עם העובדת הסוציאלית, - הזקן שם שתי טבליות בספל
 גדול עם אפרוח צהוב על צדו, - ואי-אפשר להעביר את הטווסים
 לשום מקום...
 על הקיר מאחורי גבו היתה תלויה תמונה גדולה של כל המשפחה.
 התצלום האחרון של אמא.
 - הצטלמנו לפני חודשיים, - הבחין הוא במבטה של מירי, -
 ועכשיו אי-אפשר להכיר אותה... - שעון הקיר נאנח והזיז את
 מחוגיו. - אני נוסע לסופרמרקט, תגידי מה לקנות...
 מירי משכה בכתפיה ונשכבה שוב על הספה.
 - גם יעל יכולה לבוא: לילדים שלה יש מטפלת. - היא לקחה
 עיפרון.
 - שחקן קרקס שזורק באוויר דברים ותופס אותם... להטוטן.

מונה ליוה

"כולם מתפלאים: איך זה? את כבר בת 43 ואף פעם לא היית
 בחוץ-לארץ?"
 עדיין לא הספקתי לראות הכול בארץ שלי, - אני עונה.
 אבל זה בכלל לא אותו דבר! את החיוך של מונה ליוה צריך לראות
 במקור! לונדון! פאריז!
 אני רואה הכול בטלוויזיה, - מתעקשת אני.
 השתגעתי! - עונים לי.
 מונה ליוה! אני מסתכלת על עצמי בראי ומחייכת! במה אני שונה
 ממונה ליוה? טוב, נניח שיש לה פחות נמשים, אבל זה סתם
 שטויות! העיקר להחזיק נכון את הידיים!
 אוי, דורי! שכחתי לספר לך! במסיבת יום ההולדת האחרונה
 התן-השמחה הקטן רצה לקנות אותי, והוא ממש התנפח כשניסה
 להראות כמה גדולה חבית הזהב שיש לאבא'לה שלו! איזה קטע זה
 היה! גם צחוק וגם בושה!... אני יודעת: אתה היית אומר שבלי
 'חביות הזהב האלה' לא הייתי מרוויחה כלום!
 ביום הכי שחור שלי, דורי, אתייעב סמוך לפתח הבנק, על-יד
 הקבצן המקומי, ועוברי-האורח יושיטו לי נדבה בזכות חמוקי
 המפוארים!..."

עיר החול

מירי ירדה מן האוטובוס וטבלה באוויר השרבי של שעת הצהריים.
 מול התחנה, נלחץ אל החלון המואפל של הבנק המרכזי, הושיט את
 ידו הקבצן העירוני.
 חירשים מעוצמת שאון הרחוב נצצו בלא קול סילונו המורקה
 הרותחים.
 יונים בוהקות שוטטו על מרצפות האבן.
 מבעד לפינה פרצה רוח ודהרה בתוך ענן אבק ולכלוך בעקבות
 האוטובוס העזוב.
 מירי ירקה את החול החורק מבין שיניה ועברה את הכביש.
 פירמידות של ירקות ופירות הסתדרו לפתחי חנויות חשוכות.
 מירי תלשה עינב וחצתה גינה ציבורית בדרכה לביתה.
 אבטיח כבד משך את כתפה כלפי מטה ותבט על רגלה חבטות
 מכאבות...
 מירי ירקה את החול החורק מבין שיניה ועברה את הכביש.
 פירמידות של ירקות ופירות הסתדרו לפתחי חנויות חשוכות.
 מירי תלשה עינב וחצתה גינה ציבורית בדרכה לביתה.
 אבטיח כבד משך את כתפה כלפי מטה ותבט על רגלה חבטות
 מכאבות...

- ג'ינג'יק, אתה יודע שאני תמיד "בעד", - הצטחקה מירי. - לך לעבוד!
 - מכל ההורים רק את רוצה ללכת לקונצרט! כל השאר יושבים בבית! - אמר.
 - ולא נעים לך בגלל זה?
 - להיפך! אני מכריז על זה בגאווה ואפילו בחוצפה!
 - כמו החתול הג'ינג'י מהקומה השלישית?
 - אוי! שכחתי לספר לך! - ג'ינג'יק פרץ בצחוק. - הנוכל הזה זלל שלשום אצל השכנה עוף שלם שהיא הוציאה מהמקפיא להפשרה! - והוא מחא כפיים מרוב התלהבות. - אני צריך להמציא בשבילו פרס מיוחד על חוצפה! מותק של חתול!
 מירי חייכה, תומכת את לחיה בכף-ידה.
 - אבל איפה אפשר למצוא עבודה, זאת השאלה... - התפלסף ג'ינג'יק, מנצה בסכין. - הכי טוב זה לחלק פיצות בלילות. או איזשהם מוצרים שאנשים קנו. או דואר. אבל בשביל זה צריך אופנוע. - הוא השמיע שריקה חרישית. - והרי ליניב יש...

- ג'ינג'יק! - קראה מירי, נושכת את שפתה. - רק לא אופנוע...
 - הוסיפה בלחש.

שיר המשתה

ראש השנה חל בסוף ספטמבר.
 מבעד לחלון המורד חיממה השמש, אבל בנשימת הרוח הורגשה צינה.
 "פז'ו" כחולה, ישנה, הקיפה לאטה את המושב שקירות בתיו בהקו בלונבס תחת המשולשים האדומים של גגות הרעפים.
 עצי ההדר רשרשו בעלוותם, מסתירים בה את כדוריהם הירוקים בציפיה לקטיפת החורף.
 הרימונים הכבדים שהפנו אל השמש את צדם הסמוק משכו את הענפים הדקים עד האדמה.
 ג'ינג'יק שחיבק ליצן פרוע-שיער ישן על המושב האחורי, עטוף במגבת-חוף כתומה.
 לקול שאון מחיאות הכפיים שר פלאסידו דומינגו במרץ רושף את "שיר המשתה".

"ג'ינג'יק גדל והוא דומה לך מאוד. אני מאוד רוצה שילמד לראות את הצדדים הטובים, שלא יהפוך לקמצן ונורדניק, שלא ייצא ממנו איזה סוחר ממולח!
 הוא ילד טוב, דורי. נשמה טובה. הרבה פעמים מתאספים אצלנו חברים שלו מהכיתה. הם נהדרים! הבית מתמלא אור! אני אוהבת לשמוע את הוויכוחים שלהם. זה עוזר לי להחזיק מעמד! לעמוד איתן בפני חביות-הזהב וכלבים מסורסים...
 אני באמת לא מרגישה את עצמי מקופחת בלי 'החיוך המקורי של מונה ליוה!'"

החתול הג'ינג'י

- אמא! את בבית! הבנתי את זה עוד במדרגות! - נער גבוה רוזה השליך מכתפיו את התרמיל. - ואת יודעת איך הבנתי?
 - ?
 - יש ריח טעים! - הוא ריחרח את האוויר בארשת מוקסמת, אבל לאחר שהבחין במבטה המבודח הוסיף בנימה פייסנית: - אמא, אני יודע, יודע! אז ככה: את הזבל לא הורדתי רק אתמול. השקיתי את הפרחים פעם ביומיים, כמו שאמרת! והצלחות... האמת היא שהן נשארו משלשום...
 מירי ליכסנה את מבטה אל קליפות הגרעינים והפחיות הריקות של קוקה-קולה.
 - זה שום דבר! אני אנקה! אפשר אפילו עכשיו! - והוא פתח בצעדים חרוצים לעבר פח הזבל.
 - קודם תאכל! - סיגנה מירי בנימה מתחסדת.
 - מלים כדורבנות! - נאנח ג'ינג'יק. - הלכתי לרחוץ ידיים... איזה כיף שאת בבית! - נשמע מחדר האמבטיה צחקוקו העליו. - נורא נמאס לי לחמם קציצות קרות! - והוא פרץ בצחוק רם.
 - מי נשאר פה לישון? - מירי מזגה מרק ושמה מחבת על אש קטנה.
 - טל. - ג'ינג'יק קירב לשולחן את כיסאו ונהם מרוב הנאה. - מרק פטריות - חלום חייו!
 מעל השולחן חייכה במבוכה האם הקדושה, חובקת את תינוקה.
 מירי סילקה אגרטל עם פרחים יבשים וחתכה אבטיח.
 - איך סבתא? - שאל ג'ינג'יק בקול שקט.
 - נראה שזה הסוף...
 - כך אמרת גם לפני חצי שנה! - סתר הוא את דבריה.
 - זה מה שאמר הרופא אחרי הניתוח, - מירי הנידה את ראשה בעייפות.
 - אבל כל גוף נאבק בדרכו שלו.
 - מי נשאר שם?
 - סבא. וגם יעל באה.
 ג'ינג'יק, אגב הרהור, שיפסף באצבע את המזלג שלו.
 - תאכלו! - מירי הגישה בשר באורז.
 - אה-המ... זה באמת נורא טעים... - הוא מילא את פיו, קפא לרגע, ואחר כך התחיל ללעוס לאט, לוגם מדי פעם מיץ תפוחים.
 - איך הולך לך בבית הספר?
 - בלי בעיות... אמא!
 - מה? - מירי התיקה את מבטה מן התינוק הוורדרד.
 - אם יקרה משהו...
 - אנחנו ניסע יחד.
 - אני אף פעם עוד לא הייתי בבית-קברות, - הוא הניח את סנטרו על כפות ידיו הצמודות, - זאת אומרת, בלוויה.
 - זה לא הטיוול הכי כייפי בעולם, - גיחכה מירי, - אבל... הוא חלק מהחיים שלנו... רוצה אבטיח?
 - כן, - הנהן ג'ינג'יק. - אגב, אמא, את יודעת מה החלטנו? שמיד אחרי הבחינות אני, טל, יניב, יגאל וכנראה גם איגי - כולנו נלך לעבוד! עד הפסטיבל נשאר ממש מעט זמן, והכסף שיש לשנינו, לך ולי, בטוח לא יספיק! עשינו הערכה: חייבים לראת לפחות שלושה מופעים! והרי גם את רוצה! או מה את אומרת על זה?

מירי נגסה בסנדוויץ' עם גבינה ומלפפון.

- רוצה? - הושיטה היא לדורי את השקית.

אגב שריקה מתנגנת הוא הניד את ראשו לשלילה.

- אני לא רעב. כשנגיע, אוכל ארוחת צהריים.

מולם נעו, מאיטים את המהירות: משאית ואחריה "סובארו" לבנה, ו"איביזה" אדומה.

- היה כדאי כבר לתפוס סוף-סוף אומץ ולקנות מכונית חדשה, - עיני תכלת מבודחות החליקו על פני הפרצוף הלועס, - מה את אומרת על זה?

- אני תמיד טוענת שהגבר הוא בעל הבית במשפחה! - מיצמצה מירי בשפתייה כמתוך מבוכה. - אם הברון יואיל לרצות חדשה, אז...

הוא הצטחק וטפח לה על ברכה:

- את צריכה להיות ליצנית. חבל שתתבזבזי בתור אחות בבית-חולים!

- גם לחולים מגיע קצת לחיץ! - סתרה היא את דבריו, אבל קולה טבע בתוך שאגה חיתית של אופנוע.

מבעד לעיקול הדרך פרץ פֶּרֶשׁ עוטה-שריון, רכוב על המפלצת הנוהמת. מסנוור מן השמש של צהרי היום, הוא טס אל ה"פזו" כרוצח מטורף בסרטי אימה.

דורי סובב את ההגה, ניסה למנוע התנגשות.

בשיניים חשוקות ועם גבינה נמחצת בין כפות ידיה נלחצה מירי אל המושב.

גינג'יק מצמץ בשפתיו והסתובב לצד אחר, מועך את הליצן סתור-השיער.

והטנור נטול-הדאגות שר על אהבה ויין...

"... לא זוכרת כלום... ופתאום ראיתי איך טילטלו אותי מהעגלה לשולחן... 'אהיל' עצום עם זרקורים דלוקים נתלה מעל הראש שלי... ושוב בא החושך.

התעוררתי בחדר של בית חולים. הגוף נקרע מרוב כאבים. מסביבי פנים כלשהם. אומרים לי משהו. אני מנסה לפתוח את הפה, נדמה לי שאני צועקת אבל אף אחד לא שומע. עושים לי זריקה ואני נרדמת.

במשך זמן רב אני לא מסוגלת להתאושש, המחשבות התפרזו ואני לא מסוגלת לאסוף אותו. אחריכך אני נזכרת בשאגה ההיא ובדמות האיומה, הנוצצת... מתגלגלת אחרנית אל העֶבֶר ורואה: אתה אורז את החפצים, אני עושה סנדוויצ'ים... גינג'יק מחבק את הליצן שלו.

באה אחות לרחוץ אותי. אני פותחת את הפה.

- אל תדאגי! - קוטעת היא אותי. - הילד שלך בריא ושלם! סבתא שלו לקחה אותו!

- ודורי? איפה דורי?!

היא לא עונה...

ורק כשהרופא בא לבדוק אותי, הוא מספר שנהרגת במקום... והטנור שר על אהבה ויין.

מרכבת הקבורה

רחבה עלייד הכניסה לבית הקברות העירוני. צהריים.

בסילון דק נשפכים המים ממתקן השתיה.

על פני הויפוזיה מהלכות יונים, מתנדנדות מצד אל צד.

רוח קלושה מניעה בלא קול את ראשי הברושים המאובקים.

במריצה עם שני גלגלים מונח ארז ארוך וצר, מצופה בד שחור עם מגן דוד לבן באמצע.

זקן שקפא על עומדו, בחולצת טריקו ועם כיפה שחורה, שולח מבט מנומנם אל הגלגלים נטולי התנועה.

גבר צעיר בחולצת תכלת וכובע מצחיה לבן לראשו מתלחש עם אשה שמנה שדומה למירי, בגלימה שחורה ובמטפת שחורה.

מירי, במכנסיים אדומים שהופשלו גבוה מעל קרסוליה הדקים, מוחה דמעות, קושרת מטפת והופכת לגמד שמן ועקשן.

בחור בלונדיני, קצת אדמוני, אדום-פנים, בחליפה חגיגית ועניבה, עם כיפת קטיפה כחולה-כהה ורקומה בזהב, מְזַמֵּר שאלות מתמשכות, עושה חתך בצוורונו של כל אחד מבני המשפחה ודוחף לכל אחד מתחת לאף שורת תשובה מתוך ספר קטן.

הגבר בחולצת התכלת נדבק לטקסט וממלמל משהו במשך זמן רב. לבסוף, התהלכה יוצאת לדרך בעקבות ה"מרכבה" השחורה וחולפת על פני מצבות האבן אל הקבר הטרי שזה עתה נִכְרָה.

ההולכים מפירים את השקט בחריקת הזיפוזיה ובהשמעת השמות שנקראים בלחישת מעל לוחות האבן. מתקדמים לאטם הקרובים, המכרים, הידידים.

- לא ידעתי כלום! - מתלוננת באוזני שכנתה לתהלכה, בלונדינית לא צעירה עם סרט שחור בשערה, ומוחה את אפה האדום. - פשוט נתקלתי במקרה במודעת האבל!

- בשלושת הימים האחרונים היא היתה בלי הכרה. שכבה עם פנים מרוכזים כאלה, כאילו היא חושבת על משהו. אחר כך אמרה: אמא. ואחר כך: אבא'לה...

המרכבה נעצרת ליד הבור הפעור, הרחק מן השדרה המרכזית, בצל עצים זקנים.

החזן נתן קולו בתפילה.

"אָמֵן", - נאנחים המלווים, מדוכאים ממדְאָה המצבות, האבנים והארגו הצר.

הבלונדינית עם פנים צהובים-אפרוריים - גוש מרובע ענקי - מקושטת כולה לעייפה בשרשרות זהב, צמידים וטבעות, מביטה בעיניים כבויות על גבו הדרוך של בעלה הסוֹלֵן.

את החזן מחליף הגבר בחולצת התכלת. אבל אותו בקושי שומעים.

אגב נצנוץ בקרני השמש חולף בשמים מטוס בהדהוד מדוד.

מרימים קצת את המרכבה - והמטען מחליק לתוך הקבר.

"זה טוב שקוברים בארזו", - חושבת מירי, - "כי אחרת זה היה מחזה נורא! לא נשאר ממנה כלום!"

קברן מזוקן ובעל כרס, בכתפיות, עם משקפיים שחורים וכובע שחור לראשו, יורק את הסיגריה שלו וממלא במהירות את הבור.

בן זוגו - רזה, גבוה, בחולצה כחולה ובכובע מצחיה כהה - מניף גם הוא את המעדר שלו.

המלווים זורקים בהופזה כל אחד את חפצו, חופן העפר, וסרים הצידה.

לבסוף, הקבר מכוסה.

לתוך תל העפר הטרי תוקעים לוחית עם שמה של המנוחה.

-זהו זה, השארנו אותה כאן, - אומר הזקן ומוחה את עיניו הקמוות.

מחלת הבריכות

- תגיד, סבתא באמת היתה אדם טוב או שדיברו עליה ככה רק מפני שלא מקובל להגיד על מתים דברים רעים? - גינג'יק, עייף וחיזור, חבק בידי את ברכיו המורמות. - זאת אומרת, מה שאני רוצה להגיד הוא: האם סבתא היתה טובה לכולם או שרק למשפחה שלה, לנכדים?

האוטובוס האט ועצר בטור של מכוניות המְצַפּוֹת לפנות שמאלה.

- אף אחד לא יכול להיות טוב לכולם, - ענתה מירי אגב הרהור. - אבל לי נדמה... שאמא היתה טובה... - היא השתהתה, שוקלת את דבריה, - כלומר... כן היתה נה נכונות לעזור לאחרים...

- אז למה לא עברנו לגור איתה כשאבא נהרג? הרי הבית שלהם מספיק גדול, ולְיַעַל ולדוֹד יש דירות משלהם? - הטיח גינג'יק בקול מתגרה.

מירי הרימה את גבותיה, אובדת עצות.

- אף פעם לא שאלת אותי על זה! - העירה בחוסר-ניחות.

- אל תחשבי שאני מקנא במישהו! - קרא הגער והזדקף בתנועה חדרה. - אני אוהב איך שאנחנו חיים עכשיו! פשוט... צצה מין שאלה כזאת...

האוטובוס פתח בנסיעה ופנה שמאלה.

- זה היה בגללי. אני לא רציתי, - ענתה מירי בנחישות לאחר

שתיקה.

- למה? - עיני התכלת ננעצו בפניה.

- גרים שם אנשים עשירים מדי, - גיחכה. - הם מסתכלים על העולם מבעד ל... סורגים של זהב. בגלל גישה כזאת אפילו זבובים מתפגרים. דורי ואני לא רצינו שאתה תידבק במחלת הבריכות הפרטיות! - היא לכדה את אישוניו החקרניים ועצמה את עפעפיה.

- נו טוב, בריכה פרטית או שלוש מכוניות במשפחה אחת, בטח שזה לא מאריך את החיים, אבל אולי זה עושה אותם קצת יותר נעימים? - עקץ אותה ג'ינג'יק.

- זוהי שאלה רטורית! - הדפה מירי את המתקפה. - לרחוץ בים או באגם, זה הרבה יותר בריא!

- אהדאפס! - והוא הניח את ראשו על משענת הכיסא ונפנה אל החלון.

מירי חיטטה בתיק שלה ללא תכלית: בגלל הדיאלוג הלא צפוי נהמץ לבה. כשנתקלה בשקית עם סוכריות מציצה, שלפה אחת אבל התמהמהה ושחררה את האצבעות. לאחר מכן סגרה את התיק והעמידה אותו לרגליה.

האוטובוס נסע ברחוב גדול וחלף על פני חנויות גדולות וקטנות, על פני חלונות ראוה משעממים ושולחנות ריקים למחצה, תחת כיפותיהן הצבעוניות של שמשיות.

- האדם, כמה כסף שלא יחסוך לו, הוא בכל מקרה ימות, - אמר ג'ינג'יק ברפיון.

- אפילו מלכים מתים! - לחשה מירי בפתטיות.

- והאנשים יודעים את זה. אז למה הם בכל זאת צוברים, בונים, קונים?

- זאת החידה המפליאה יותר מכל דבר אחר!

- הם חוסכים ומשכנעים את עצמם שזה יישאר לנכדים! אבל גם הנכדים מתים! - הטעים הוא כל מלה בעקשנות.

- הילדים מאמינים באלמונות, ואולי הם דווקא צודקים... - אמרה מירי לאט ובוהירות.

- מה זאת אומרת? - נרעד ג'ינג'יק.

- לפעמים גם אני חושבת שהאדם יכול להיות בן אלמוות... אבל איפשהו, באיזשהו רגע הוא עושה טעות...

- גם אני לא חושב על מוות! - הסתמר הוא.

- כמוכן! עוד מוקדם לך לחשוב עליו!

- ואיך סבא יחיה לבד? - התחמק הנער.

- דוד גר קרוב, יבקרו אצלו הילדים, כלומר הנכדים. יעל תבוא. וגם אנחנו, פעם בחודש... אין מה לעשות, לכל אחד דאגות משלו...

ג'ינג'יק, תגיד... אתה היית רוצה לעבור לשם? - שאלה היא בוהירות.

- לא! אני אוהב את העיר שלנו! כל החברים שלי כאן! ואיך חשבת על משהו כזה אז תוציאי לך את זה מהראש! סתם שאלתי. מה, אסור לשאול סתם? מתוך סקרנות? או שנבהלת שאני אדבק ב"מחלת הבריכות"? - צחק הוא בקול גדול. - אני מחוסן!

השמן והרזה

- זה! אני מוכן! - הכריז ג'ינג'יק כשהוא מחליק את שערו הרטוב לפני המראה.

מכנסיו הקצרים ורחבים, בצבע צהוב, התנדנדו בצורה מצחיקה על רגליו הדקות בנעליים כבדות.

- בוא לאכול, - קראה לו מירי מן המטבח והורידה מחבת מהאש. היא העבירה לצלחת שלו חתיכת דג שעורו השחים, מחית צהבהבה של תפוחי אדמה, והוסיפה אפונה ירוקה. - לאן אתה ממחר בשעה כל-כך מוקדמת?

- קבענו להיפגש אצל יניב, - ג'ינג'יק תפס בשפתיו את עור הדג,

- זה טעים! את יודעת, אנחנו עוד צריכים לדבר קצת, כרגילו! - הוא הניף יד באוויר. - וחוץ מזה מה יש לי עכשיו לעשות בבית?

אבל למה את לא אוכלת?

- אין לי לאן למהר, הקונצרט שלי רק מחרתיים, - חייכה מירי. -

וגם צילצל אלי איזה לקוח: המסיבה צריכה להיות בערך בעוד עשרה ימים, אין לי עדיין תאריך מדויק...

- לכבוד סירוסו המוצלח של הפודל? - צחקק ג'ינג'יק.

- משהו כזה! - מירי עשתה פרצוף מגעיל, - "לכלב שלנו עשו ניתוח כל-כך מוצלח!" - "מותק, את נראית נהדר!" (טפו, מכוערת אחת...)

ג'ינג'יק פרץ בצחוק קולני ובעט ברגליו.

- קחי אותי בתור עוזר! את תהיי ליצן ג'ינג'י, לא, את תהיי ליצן אדום ואני - ג'ינג'י! השמן והרזה! - והוא צחק בקול רם תוך צוויחות דקיקות מרוב הנאה. - את ואני ביחד נרביץ מסיבה כזאת שכל הכלבים בסביבה יתפוצצו מקנאה!

- רעיון מצויני! - הסכימה מירי. - נעשה שתיים שלוש חזרות...

- את תעשי להטוטים, ואני אתהלך בקהל עם כובע! - וג'ינג'יק קד קידה עמוקה.

- חלוקת תפקידים, מה? נוכל אחד! אתה רוצה תה?

- לא. אשתה משהו אצל יניב! - הוא קם מן השולחן. - תודה!

- לקחת את הכרטיס?

- אוי-הוים.

- ג'ינג'יק, אחרי המופע - מיד הביתה, טוב? שלא אדאג! - היא התרוממה על הבהונות ותקעה את אפה בלחיו המכוסה פלומה רכה.

- אמא, רק בלי פאניקה בבקשה! אוקיי? - והוא נשק לה בפטרונות על מצחה. - בזמן שאהנה מהמוסיקה את תחשבי על התוכנית של המסיבה שבה אהיה השותף שלך.

- פטפטן!

- הרי ליצן אמיתי אף פעם לא נכנס לפאניקה! ואת אצלי - ליצן אמיתי! לא? שלום, שמן!

- להתראות, רוה!

ג'ינג'יק חצה את הכביש, חש את מבטה, הסתובב, נשק את שתי כפות ידיו ושלח לה נשיקה באוויר.

מירי נופפה בידה בתשובה לו ורחקה מן החלון...

"ש-א-לום, ילדים! ליצן עליו ואמץ בא לבקר אתכם והביא לכם ד"ש מכל החיות שגרות בקרקס!"

שערי צעצוע

- כמה אנשי-ים! - קרא ג'ינג'יק הנדהם, - בחיים שלי לא ראיתי מאסה כזאת! חה-חה! זה משהו מיוחד!

המון משולהב ומחושמל צעק, שרק ושר, מצפה בקוצר רוח לתחילת המופע.

- פה אפשר להפוך לחירש! - הצטחק יניב וסתם את אוזניו, - זה כאילו שהראש שלך תקוע בתוך רמקול!

- הנה שם יש חבר'ה מהכיתה שלנו! היי-היי! - גופף טל בידיו. - בואו נפרוץ אליהם! - והוא זינק קדימה, נדחק בין העומדים לפניו.

- לא צריך! - תפס אותו ג'ינג'יק, - למה להידחק! אפשר להיפגש מחר!... אתה רצית לקחת מצלמה! - צעק הוא אל יניב. - היה כדאי לצלם התקהלות כזאת!

- כל-כך טסתם ששכחתי אותה! - קרא יניב בצער.

- נצטרך לסמוך על הזיכרון שלנו בלי תמונות למזכרת! - קבע ג'ינג'יק. - אבל יש גם עדים! - והוא היכה את עצמו באגרוף בחזה שלו.

- תקשיבו! הקהל עוד ממשיך להגיע! - טל סובב את ראשו לצדדים בקדחתנות. - עכשיו אפילו אם נרצה לצאת מכאן - לא נצליח!

- לצאת - לאן?

- זה אני סתם כך, בשביל בידור...

- היי, חבר'ה! - תהה מישו מן הצד, - תראו איזה שערים קטנים, פשוט צעצוע! איך כולנו נידחק לשם?

- אם לא נידחק, נוריד אותם! - צרה פלצט נקטע.

- יש שם עוד כניסה! אל תעשה פאניקה!

- נידחק ועוד איך! - ענה באס פייסני, - איך שלא יהיה!

המ'קרנייה

אורי קלאטיס

ויותר עמוק... מה המשמעות של כל זה? של מי השפתיים האלה? המראה נמוג ולא הופיע שוב. "מתחשק משהו מתקתק..." - חשב פתאום הפרוקורטור. הוא פתח את דלת הארונות. נדף ריח של לחם מעופש, ריח של משחת נעליים וריח של עוד דבר-מה, שעורר בו גירוי בגרון והלמות ברקות. אי אפשר לומר שהארונות היתה ריקה, אבל, מכל הדברים שהיו בתוכה, ניתן היה לאכול רק מלח, שהיה מעורב עם פירורים ואבק, מלח שולחן מספר 8.

פילאטוס ליקק את אצבעו, אחר-כך טבל אותה בצנצנת המלח, ושוב ליקק, מצב הרוח לא השתפר.

הוא ניגש לחלון. הוא הצמיד את מצחו ואפו אל הזכוכית המכוסה אדים ומצמץ תכופות, בהה, ונדמה היה לו שהעמודים הוורודים של הגזוזטרה וגגות ירושלים נעלמו במרחקים, למטה מאחורי הגן, והכול מסביב טבע בירק סמיך של גני הברושים. וגם משהו מוזר קרה לחוש השמיעה. גופו דאב מחוסר תנועה, ופילאטוס הניף את ידיו, נעמד והתיישב מספר פעמים במקומו, כי לעזוב את המקום, אפשר היה רק לצורך עשיית צרכים גדולים.

"איך אכן חלפו החיים", - חשב הפרוקורטור, השעין את מרפקיו על ברכיו ואחז את ראשו בידיו. - "הנה אני רץ יחף על עשבים מאובקים עם ענף בידי, והנזלת באף נקרשת, והרוק על שפתיי מקציף... לא הספקתי להסב את ראשי - והנה אתה מוצב בתור. מקדימה - תחת, מאחורה - כרס. הכול צווארונני פרווה ומטפחות ראש אפורות. והנה הבטת אחורה - ואתה סמוק לחיים, צלול עיניים ולבן שיניים עומד בתור לחלוקה. הנה אתה כבר גם מופיע ברשימות, בכרסת רשום... לביצוע הנמען... והנה כבר מובילים אותך בפרוזדור מהמיון למקום המוקצה, דרך חדר הקליטה ולתוך המתחם. ידיים אחורה! לא להסתכל הצידה! מותניה קרועה, קצרת שרוול, גדילי מכנס... ואתה לגמרי לבד, בודד ומבודד, משעמם ושומם לך, ואתה רוצה לשכוח מעצמך - ודווקא אסור: רק שכחת - ואינך. לחלוטין. זאת אומרת, תוריד מים..."

פילאטוס משך, והמים פרצו מטה בשאון, הכול נגרף בדרכם. "שיהיה! שהכול יעוף לכל הרוחות", - ומחשבותיו עפו קצרות, מנותקות ומשונות. - "הכול חלף בצד מבלי לגעת בי אפילו קלות. כמה תענגות היו יכולים להיות לי. הנאות, שעות ורגעים מאושרים... כמה ידידים יכלו להיות לי, נאמנים ודאגנים... כמה נשים יכלו להיות לי, בחורות, נערות, ילדות... היצורים האלה; מוזרות ותמוהות, מיועדות להמשך הדורות, אבל הולמות לגמרי למשהו יותר גדול... אה, הכול חלף ביצף ובמפולש, הכול נגזז הרחק ליד!"

אך לא! גם לי היה בכל-זאת משהו דבר-מה... היתה נפלאה, כל כך קרובה, כמעט אחות, כמו אמא. והכול בה היה כל כך בטוח, יסודי. נשב ביתיות ושלווה. בכל מקום היו מפיות, שושני נייר וקרושה... וכשהיא רחצה אותי במטבח בגיגית מצופה אבץ, ומגה מהקומקומון על הראש... או האכילה בדיסט סולת מכפית כסף... או השכיבה

גלימה לבנה שבטנתה כעין הדם, בהליכת פרש נגררת, השכם בבוקר הארבעה עשר בחודש האביבי ניסן, אל האכסדרה שבין שני האגפים של ארמון הורדוס, יצא הפרוקורטור של יהודה פאנטליי פילאטוס.

יותר מכל דבר בתבל שנה הפרוקורטור את ריח הפאלפל, והכול ניבא כעת יום גרוע, כי הריח הזה החל לרדוף את הפרוקורטור מאז עלות השחר.

"הוי, אלים, אלים, בשל מה אתם מענישים אותי?" "אכן, אין ספק! זאת היא שוב אותה המחלה, המיקרניה שלא ניתן להכריעה, שבה כואב חצי הראש. אין ממנה ישועה והצלה. אנסה לא להניע את הראש."

אך, בכל זאת היה עליו להזיז את ראשו, מכיוון שלעבר הפרוקורטוריה הגיחה טויוטה ססגונית ומקושטת פרסומות, ופקח לבן-שיניים התודע אל מצב העניינים. הרבה בעיות היו עם הפקח הזה, שכבר למן ההתחלה לא אהב את הפרוקורטור בגלל קוצר ראייתו והחולמנות הסלבתית שלו: "תמיד יש בעיות עם האשכנזי הזה." - התרתח הפקח כשידיו השחומות העונדות צמידי זהב מתנפפות באוויר.

"אני לא אשכנזי, אני פילאטוס!" - הצטדק הפרוקורטור. ביום הראשון תפס הפקח את הפרוקורטור קורא ספר, החרים אותו ובמקומו הפקיד בידיו עיתון, ובאותה העת, הדגים איך צריך להחזיק את העיתון, כדי שלא לעורר אצל אף אחד חשד שהפרוקורטור איבד את עירנותו באופן זמני.

את העיתון אפשר היה באותה מידה לקרוא או לא לקרוא, אבל החשיבה לא היתה אסורה. והפרוקורטור חשב: "מהי האמת?"

האמת היא קודם כל חמסין. האם אפשר למלא את תפקידך, כשהפניה קלה של הראש, מה ראש, תזווה קלה של העיניים, אפילו המחשבה עצמה גורמת ייסורים. התחשק לו לעצום עיניים ולשכוח את עצמו, אבל לא בעמידה, אפילו לא בישיבה שמוטה על המשענת כשרגליו מתוחות, אלא כבן אדם, על הרצפה, כפי שמספרים שעושים פרוקורטורים אחדים, בעלי ניסיון ופריווילגיות ובדרגה גבוהה.

וכעת, עם צעדי הבוקר החדש, חש הפרוקורטור חרדה, וזו, בדרך כלשהי, גרמה לתגובה רעה בגופו.

הוא ניסה להיזכר בחלומו, וקיווה למצוא בו את המקור לחרדתו, אך לא נזכר, לא משום חולשת זכרונו, אלא, משום שבעצם, לא היתה כלל שינה.

האם אפשר לזכור שינה איבודי הכרה רבים וחזרות מייסרות לחיים? נותרו רק שפתיים ענקיות של מישהי, שמתקרבות אליו בנשיקה חמדנית ומצלצלת, השואבת את פניו ואוזניו... אין לו אוויר לנשימה, חם ורטוב לו, הוא מנסה להחליץ, לשאוף אוויר ולהתנגב. אך, השפתיים לא משחררות אותו, אלא מוצצות יותר

"כדאי לקנות כלב... וכשימות לפחלץ אותו - ועל איצטבה בסגנון דוריי... להפקיע מן האוויר פרפרים, למיין עשבויות, אבנים, שוב לפי הצורה ולפי התוכן. ומה רע, אפוא להכיר בן-אדם מעניין, להחליף איתו דעות על שורה של הצעות קונסטרוקטיביות לשורה של בעיות אקטואליות, ואחר-כך להיפרד לשלום, ואף פעם לא להתראות..."

"או, הנה, עוד יותר טוב: נגיד, אני יושב בכיסא-נוח, בגן ורדים, בסבך הירק... וצעירות כזאת, חסרת תחכום, פניה - פני מלאך טהור, פני כרוב ישר, עיניה מזוגגות, פיה מפוהק, וכמצופה, רגליים... אלוהים! איזה רגליים! איזה רגליים! עמודים לבנים, שיש, בהט, לשם ואחלמה... נו בסדר... וכשהיא מתכופפת לשרוך את הנעל - הקיפולים תחת ברכיה וקצת יותר למעלה... ובאופן טבעי החזה - מספר ארבע, הכי אהוב עלי מהילדות. ושקע דהה במרפק, בית שחי מבריק, כשהיא מסדרת את תסרוקתה. או אם, נניח, היא עלתה במדרגות בהליכתה המרחפת, הרצועות הגומיות והתפרים מתחת לשמלתה כל-כך בולטים, מוחשים וניכרים, ואם אני כורע במקרה, אז אפשר בעת סיבובה להציץ למשהו יותר טוב, יותר חיוני... ואם אפילו יש פצע לא במקום, או ריח לא רענן מהפה, או עוד משהו - זה דווקא טוב, מוטב בהחלט כך, שהנה יש פגם, ליקוי. זה סוחף חזק יותר: שלמות אבל עם רקב, פרפקט אבל עם עיפוש... או ניקח את אצבעותיה: אלה הן שום דבר, אבל אם לדמיין באיזה מקומות סודיים הן מבקרות, אז..."

פילאטוב התרוצץ והריץ מבטיו מצד לצד, מישש את גופו בידיים מפרכסות, כמי שאינו יודע היכן להניחן. "מה זה? אז מה יהיה? מה עכשיו? הרי אני לא יכול יותר! אני צריך להרגע, להתעשת, להשתחרר סוף סוף..."

דומה שהאשמה היתה בדם שגאה ברקות והלם בהן, פילאטוב פרץ מהפרוקורטוריה. מיד הקיפו אותו ילדים במעגל צפוף. הם זרמו מכל הדלתות בבת אחת. כולם דמו זה לזה כמו פינגווינים, נעצו מבטיהם בו, באופן סינכרוני חישטו באפם, חשפו שיניים חכמות. פילאטוב ניסה כמה פעמים לפתוח בשיחה איתם, אך הם הביטו זה בפני זה, לכאורה, לא הבינו אותו, או לא רצו להבין.

פעם אחת, היה זה בערב שבת, היה במצב-רוח לשמוע את מנדלסון בנענוע קדימה ואחורה, בסניקת אצבעות, ברקיעה ברגליו. הפגז הראשון לא היה טורדני ופגע ברכות, השני סטה והתני מיץ תפוחים, השלישי והבאים אחריו בכלל לא היו מדויקים, אבל, לא הותירו ספקות ביחס לאיחולים הטובים לכל מיני פרוקורטורים של יהודה, שמפירים את קדושת שבת המלכה.

פילאטוב נסוג לפרוקורטוריה. פתאום נזכר בריח מהארונית, והדליק את הכף החשמלית. המים בצנצנת התמלאו בכועות, הם פעפעו כלפי מעלה בהתרועעות ועליצות, כשהאחת עוקפת את השנייה. החיזיון של רתיחת המים היה אחד ממספר לא גדול של שמחות החיים, במנת חלקו הקשה של הפרוקורטור.

השנים כמה ארורות היו הן, האנשים - שווי נפש, המלים היו מפורכסות, מוות פתאומי, תורים אינסופיים, כתפיים מזויפות, עיניים מושלות... איזו מספרה שלא תהיה - חדר עינויים, איזה ספר שלא יהיה - תליין. איך אפשר היה לו שלא להיות דונגי, שלא לרדת לשפל...

הכול בעבר. איך היו מדברים בימים עברו? טוב היה בימים ההם, אבל בוא נשאר את זה לאלוהים. אולי ללמוד את אמנות שזירת הפרחים: "הנה כליל-הרים, והוא סגולה למוכרת; אנא, אהובי, זכרי נא! והנה אמנון-ותמר, - והוא למחשבות..."

וכמה ספרים היו לי! לא, רק תארו לעצמכם כמה, וכולם שונים, כל אחד יחיד במינו. כל אחד וכריכתו. הנה צהוב חלמוני, כתום נחושת, תכלת שמיימית, כחול לבן... בלי רמזים. רק תביטו על פסיפס הצבעים המופלא, ערבסקה מעודנת... ושבצד השני גם לא יבינו אותו במסולף. וכמה דברים היו לי, פריטים נדירים ומעודנים. חדווה רבה היתה להחזיקם בידיים, ללטף את דפנותיהם המלוטשים, לעגל מעגלים, לשנות את מיקומם: אתמול תלתן, היום יהלום. העצמים הם כשלעצמם. היו להם אחידות וניגוד, בתנאי, שאין לכם

נומה - נומה, ובעצמה שכבה על ידי בקצה, וליטפה בידה קצרת האצבעות את גבי ואת בטני... ואני נמנמתי על חזה, בטלטול רגליים ויילול...

עד כמה לא אכלתי לשובע ועד כמה לא שתיתי לרוויה... אלוהים, איך אפשר היה "להתגורר", להשביע את הקרביים. ופילאף וצלי ושישליק, כל זה טעים, ממלא ומועיל לקיבה. מרק צב - לא אכלתי. כרבולות של פסיון עם כמהין ורוטב לבן, אפשר בלי רוטב - גם לא אכלתי. טעים לא אכלתי, מתוק לא שתיתי."

באותה שעה עפה סנונית לתוך האכסדרה, חגה מתחת לתקרת הזהב, כנפה כמעט ונגעה בפני פסל הנחושת שבכוך, והסתתרה מאחורי ראש העמוד. אולי התכוונה לבנות שם קן.

פאנטליי פילאטוב הפרוקורטור החמישי של יהודה, נציב וממשיך

דרכם של הארץ ורוח-העם, היכן שגדל והתבגר, חזר וקח ארוחת בוקר-צהריים-ערב קלה בצורת פרוסת לחם גדולה וכמה פרוסות דקיקות של גבינה. כל פעם אותו דבר. תהליך חלוקת האוכל לשלוש מנות היה די מכאיב, והיה בבחינת פילוסופיה סותרת למדי. חילוף החלבונים בגופו של הפרוקורטור הופר מדי פעם ופעם, משום כך רוחו התייסרה והתייגעה. הפעולה של בליעת המזון היתה תמיד אהובה עליו, אבל לא הביאה לסיפוק שציפה, אלא גרמה למלנכוליה. העניין לא היה נעוץ בדלות ובחד-גוניות של מנת המזון, אלא בספקות הבלתי נמנעים ובחרטות על כך שאולי החסיר מעצמו בארוחת הבוקר לטובת ארוחת הערב, או אולי בגלל הזללנות של ארוחת הערב לא קיבלה ארוחת הצהריים את המגיע לה. או בוא נגיד: לאסוף את כל שלוש המנות באגרוף אחד חזק ולשגר אותן, זאת אומרת... והלאה יהיה מה שיהיה."

"לשבת כעת במסעדה קטנה, פיקוס ואלווי, תוכי או כנרית בכלוב, מלצר ולא מלצרית, לא צריך מוסיקה, מוסיקה בלב, מזון בפינכה. דבר-מה בראכילה, בצורת גוש בשר ענקי... ומה עוד? פורצלן, בדולה, כסף? בשביל מה?"

"עיר ארורה", מלמל הפרוקורטור ועיוות את כתפו כאילו אחזתו צינה, שפסף ידיו כמי שרוחץ פיו.

חוסטו חורחה פאדרון

מספרדית: עודד סברדליק

האויב

רועמים התפים השחורים.
פְקִדְתִי על הוצאה להורג.
הוקיפים, הכלבים,
התלינים, מוכנים ומזמנים כלם
להשיג, לענות
להשפיל, להכחיד
את אויבי שלי, האויב הזה
ששנים כה רבות רדף אותי.
אזרחי סבלנות בלתי נדלית
אך סוף-סוף אפגש פנים אל פנים
את פְרָצוּפוֹ הַשְּׂנוּא ללא הרף.

כבר נדמו התפים.
עכשו אני קולט את הדהוד
מגפי השומרים
במדרגות בודאי מביאים
את אויבי. מבור בית הכלא
ספוג טחב מתרומם והולך
מומור אפל, שיר
פֶלֶחֶן לענויים ודם.
אני מביט אפילו בשקיקה
איה מובילים אותו אל הכפר,
איה יורקות עליו אלפי עינים
באיוו חרדה וכבדות נושק הוא לפני.

כהן הדת אדיר בתפארתו
מתקדם ומזוי הצדה את הראי
בו הסתכלתי על עצמי, מאשים אותי:
"סבול תסבל את גזר הדין במלואו
זה שהיית מסגל לגזר
כי אתה בעצמה - אויבה הנצחית".

לחכות לה

לחכות לה בחדר המלון ההוא
בשמעי את רעש המעלית הנשקק
וחפזון הפסיעות החשאי.

לחכות לה בנחצות כמו לאשר
במטה הרועדת
עם כל תנועה שבפרוודור.

לחכות לה בלא קול, ללא מלים
במשוש הקטלני של שפתים ואש.

לחכות לה, לחכות לה
כמו לתהום הענש
שמאים ולא בא,
כמו לחסר-הודאות של דבר-הסוף.
לחכות לה.

לחכות לה עם מות.

רק הספק

אך ורק הספק הנובע מהתחושה
שינתן לי להתמיד בחיים אחרים
מונע ממני לפרק בן רגע
את האפל הקודר הזה
המפריד בין המות לביני.
או ספק מלהיב!
הפך לודאות,
שחרר אותי מהעולה הכי גרועה:
להמשיך להיות אני עצמי.

מי את, המלה?

מי את, המלה? למה את חותרת?
איזה לחש את מאירה בפצעי?

אני שומע אותך ולא משיגה. אורב לך בחרדתי.
יתכן שאת פוכב לכת זעיר,
חלום האבן במים רדומים
או שמא אור הכפור הנגלה
מאחורי רוח שלוה המתאדה.

בתוך תוכי אני מחפשה, נופל כסומא
בתוכך על-מנת למשמשך ולראותך
מבעד המשישה והרגע, כדי להמלט עמה,
רחוק מכל הקלוש והדומם,
הרחק-הרחק ממה, חומה; וממה, רוח צרת עין.

תתמסד בתוכי, המלה, תקדח את אישוני.
ברצוני לשמע בסבכיך את שיר הערפל
ולבנות עמה את פעימת הקסם.

ההתחייבות

ובהגיע היום בו אהפך להומוס
בקשי לאטד ממנו מתעלמים
או לשחרר המסתובב על צירו בין העננים,
יהיו שני אגלי מים שיתעקשו כנגד
ההכחדה חסרת רחם ומתמידה.
אלו תהיינה עיני שלי. תמשכנה הבט
על עולמנו אנו, אי בודד, גדת השמש הזו.
כפי שדמעותיהן תפלנה עכשו בפני צלו
של עץ ערבה אחד מהר לגטיסקל,
כשתזכרנה כל אשר אהבתי
בין הים לבין יבשת החיים.

לבקש את האי-אפשר

על חוסטו חורחה פאדרון

ביוני 1995, בלאס פלמאס, הוענק לחוסטו חורחה פאדרון JUSTO JORGE PADRON - (1943) התואר "בן יקר של האיים הקנאריים" במקביל לפרס האי לאס פלמאס. היה זה מן הסתם, הצליח מספר 54 או 55 למניין, כי בעת ובעונה אחת הוענק לו הרחק משם פרס ה"עיר כלכותה" שבהודו. לא יד המקרה חיברה בין האירועים: פאדרון נחשב למשורר הספרדי מהתקופה הפוסט-מלחמתית, הידוע ביותר בעולם. ספריו, כמעט עשרים במספר, תורגמו לכ-30 שפות. בין היתר, זכה בפרס הבינלאומי של האקדמיה ללשון, פרס "פאסטנרט" של האקדמיה הספרדית ללשון, פרס המועצה הלאומית לתרבות בנורבגיה, מדליית זהב של הרפובליקה הסניגית ועוד. אך שמו יצא למרחקים עם קבלת פרס "אירופה" לספרות ביוגוסלביה דאו (1986), על ספרו "מעגלי התופת". ספר זה ראה אור עתה בתרגומו ללשון התשע-עשרה בליסבון. ב-1990 היה פאדרון לחתן "כתר הזהב" בסטרוגה שבמקדוניה על כלל יצירתו, אותו פרס חשוב בו זכה יהודה עמיחי באוגוסט האחרון. לפאדרון חבים גם שתי אנתולוגיות פרי תרגומו לספרדית: האנתולוגיה של השירה השוודית, כמוה אנתולוגיה של השירה הנורבגית, שפות שלמדו עת שהה בסקנדינביה.

ארבעה מהלכים בחיי המשורר הטביעו את חותמם על תהליך יצירתו. בראש וראשונה, עובדת היוולדו באחד האיים הקנאריים, ארכיפלג דרום-מערבי המוצב כמעבר או כגשר בין שתי יבשות. אך בעיקר, האיים מוסרים על היותם מקום בודד, מחוץ מבטחים חוץ-יבשתי מוקף מים, איום מתמיד וקשר ישיר עם היבשה הקונטיננטלית. ובכן, הנוף המרהיב הזה שימש לפאדרון קרקע פוריה לתפיסתו הראשית של החיים. מדשאות שטופות ירק ושמש המכסים לא רק את קשיחות הסלע הדומיננטי באי אלא גם את עקבות המיתוסים העתיקים מהתקופות הטרום-נוצריות. הנה הרקע למשחקי הילדות, לחלומות הנעורים בחיכוך עם הים. הים שהולך לו ושב כדי לשמש שליח לטבע המשרטט גבולות פיזיים מיידים, שמופנים בליט ברירה פנימה. ייתכן שבמראה הזה נוסדה הבידוד ההיולית, אחד העיקרים שבשירת פאדרון. תחושת הבידודות, כן, אך גם בבר עם זה, גילויי מרכיבו הצעירים

ביותר של הטבע בהתגלמותו וירידה ללא פשרות למצולת הנפש ולתשוקותיה. אין תימה אפוא, שהצורך למרוד ולהתגבר על מעגל קיומי סגור הביאוהו למהלך שני ואף לשלישי. מהלך שהחל בנטישת האיים לטובת "העולם הגדול", לעיר ברצלונה שפתחה לפניו אלף אפשרויות, לאוניברסיטה שלה ולימודי הפילוסופיה והמשפטים. הספיקו לו שנים מספר בתור עורך דין בלאס פלמאס כדי להבין שאופיו מונע ממנו להתחלק בין התמחותו המקצועית לבין דרישותיה החד-משמעיות של אהובתו, הכתיבה. לטובתה עזב את עריכת הדין כפי שוויתר על קריירה מבטיחה של טניסאי מחונן.

צומת נוספת בחייו - נסיעתו לסקנדינביה ושהותו בשוודיה במשך שנים, לימוד השפות השוודית והנורבגית והתאהבותו בתרבותיהן ובנופיהן. הדבר בא לידי ביטוי הן בכתיבתו המקורית הן באסופות שירה ותרגומן, שהפכו לקלאסיקה בלשון הספרדית. כמו כן, באותה תקופה נכתבו מסותיו המעמיקות על אודות שירת ארצות הצפון, שכללו גם את דניה, פינלנד ואיסלנד. ניתן לציין אפוא ששירת פאדרון שואבת את מקורותיה ממעיינות שונים ומגוונים, דבר המבדילו מלכתחילה מבני דורו הספרותי. ומכאן, למהלך אחר, הרביעי במספר, אף שלא מבחינה כרונולוגית. הכוונה להתודעותו לדור שנת ה'27 שבשירה הספרדית.

תבורה ששינתה את פני הספרות בארצו, עמה נמנו גרסייה לורקה, רפאל אלברטי, לואיס רוסאלס, ג. סרנודה, דאמאסו אלונסו, חורחה גיליאן, פדרו סלינאס ואחרים לא פחות חשובים. בעיקר, ויסנטה אלייכסאנדרה, הרלוונטי לגבי פאדרון בגלל השפעתו על כתיבתו בתחילת דרכה. ממנו למד פאדרון על החיפוש ללא לאות אחרי המלה המדויקת והנכונת למתן ביטוי לרגש הלוהט עד שלהי גבולותיו. מאוחר יותר קרקע המשורר את ככלי השפעת הדור ההוא, למען השגת הבשלות שלו. לשאיפה הזו, להתעלות מעל כובד הנוכחות של ענקי השירה הללו ולהכשרת שטחים לא מעובדים עד אז, יש מן המשותף בין פאדרון לבין בני דורו, דור שנות ה'70. זהו דור שהחל לפרסם באווירת התהפוכות של הפרנקיזם ומעברו מתנועה אידיאולוגית מובהקת לשלטון של טכנוקרטים. שלטון בו האידיאולוגיה נסוגה בפני אינטרסים נטולי מעצרים של הביורוקרטיה השלטת; יחד עם

יודע את מגבלותיו הוא. במגמה לבקש את האי-אפשר תוך כדי אחיזה במציאות המציאותית. אכן, גורלו להיות מהות בה בעת שהוא מציא ומפתח את המהות בהליכתו הבלתי-פוסקת על שביל צר לא סלול. האדם ונסיבותיו הוא, על-פי הנוסחה של אורטגה אי-גאסט, האדם וטבעו הבסיסי המתבטא במעש פעוט, רלוונטי למחצה.

לתמונה שכזאת נדרשת לשון נטולת פתוס, כי מן החומרים עצמם נחשף המצב הטעון. הזעקה מגיעה מן הקרב הפנימי, לכן היא דוחה כל גילוי-דעת חיצוני, רגעי וחולף. זוהי תמונה בלתי-גמורה, משרטטת והולכת ביד חושבת, בבחירת המרכיב המתאים; יד חזקה ובוטחת בגיבוש הסופי של השיר. מעין מסע פואטי שמצא את ביטויו בסגנון המיוחד לפאדרון, לאורך יותר מ-35 שנות יצירה.

בין ספריו הבולטים: "הלהבות הכהות", "ים הלילה", "מעגלי התופת", "אף לא שאון אחד, אף לא שתיקה אחת", "הלבנה בלהבות", "דק מתה היד הכותבת לך", "פנים נקשבות", "ביקור הים", "תכונות האדמה", "מעין הדמויות", "בוק השנאה", "נווה הקוסמוס" ועוד.

עודד סברדליק

כמה נערות פרצו בצחוק.

ג'ינג'יק הסתובב לצדדים ובחן פנים לא מוכרים.
- נדמה לי שעכשיו יתחילו להכניס, - הכריז טל שהתרומם על הבהונות.

- רותי! תחזיקי אותי, שלא נלך לאיבוד!

- איפה הכרטיסים? שי, תכין את הכרטיסים!

- איזה כרטיסים בראש שלך? מי יראה אותם בכלל בצפיפות כזאת?!

- איזה צחור-יוק!

השער נרעד והתחיל לשוט.

ג'ינג'יק הרגיש שהזרם האדיר הרים אותו ונשא קדימה.

טל ויניב נשארו מאחור.

- היי, חבר'ה! - ניסה ג'ינג'יק להסתובב אבל לא הצליח אפילו להניע את ראשו. - אל תדחפו ככה! - צעק, - כולם ייכנסו!

- מה אתה צורח? - נשף אל גבו קול כבוש. - אפשר לחשוב שדחפתי אותך! תסתכל כמה אנשים לוחצים מאחור!!!

- א-איי! בחור! - צרחה איזו נערה, - תוריד את המרפק שלך! זה כואב!!!

- הם לא נורמלים, - מלמל ג'ינג'יק, מתנגד בכל הכוח.

מישהו מלפנים נפל.

ג'ינג'יק נתקל בגופו של השוכב ואיבד את שיווי המשקל. בו ברגע נדרך בתנופה במרצת, ניסה להזדקף, אבל מלמעלה כבר הטילה עליו את משקלה ערימה כבדה.

הוא חש את עצמו כלוא במלכודת!

רגליו הנתונות במלחציים לא הניחו לו לזוז ממקומו. ג'ינג'יק נשטף

זיעה.

- זה כואב! זה גם יכול להישר, חלאת שכמותכם! - ייבב.

אבל אף אחד לא שמע.

עליידו נשמעו גניחות וקול-נחרה חייטי. לא היה מה לנשום. האוויר לא חדר בין הגופות הפחוסים.

- אני לא יכול! - נשנק הוא. - אני לא רוצה-ה! לא רוצה-ה! אמא!

פתאום נפל על החזה כובד בלתי נסבל.

נשמעה חריקה.

ג'ינג'יק גאנק ואיבד את ההכרה...

ליצן אמיתי

הוא שכב על פניו ובידו היה קמוץ כרטיס עם ספח-ביקורת לא תלוש.

מכנסיו הקצרים והרחבים, בצבע צהוב, השתטחו בצורה מצחיקה על רגליו הדקות הנתונות בנעליים הכבדות.

שערו האדמוני הסתור הזדקף מעל העורף הנערי, השברירי...

"קחי אותי בתור עוזר! את תהיי ליצן אדום, ואני - ג'ינג'יק! את ואני ביחד נרביץ מסיבה כזאת, שכל הכלבים בסביבה יתפוצצו מרוב קנאה!"

הרי ליצן אמיתי אף פעם לא נכנס לפאניקה!

שלום, שמן!

להתראות, רוה!"

ניס קרן הגיעה לישראל ב-1991 ממוסקבה. במאית תיאטרון. במוסקבה עבדה כעוזרת במאי. התחילה לכתוב ב-1989.

עימות איתם. בעצם, אם להיות גלוי לב לחלוטין..."

פילאטוב הוציא את אפו מהפרוקורטוריה. בגן היה שקט. אבל כשיצא מהאכסדרה אל הכיכר העליונה, שטופת אור שמש, דקליה עומדים היו על רגלי פילים, השתרעה לפני הפרוקורטור, מהכיכר והלאה, ירושלים כולה, השנואה עליו עם הגשרים התלויים, המבצרים ו-בעיקר... "אצלנו בלנינגרד גם היתה שמש, אבל פה זה פשוט הפקרות!" פילאטוב זקף ראשו, ותקע אותו ישירות בשמש.

מתחת לעפעפפיו ניצתה אש ירוקה, וממנה נדלקה במוחו.

"היי, איזה חודש ניסן איום בשנה זו!"

המחליף של פילאטוב היה האתיופי הגאה, שתמיד היה מאחר מספר דקות, אבל לא סלח לאיחורים של פילאטוב. הוא היה תמיר וכחוש, נשא את ראשו בגאווותנות ואף פעם לא שאל שום דבר. הוא היה נושא את עצמו לפרוקורטוריה כמלאך, היה סורק במבטו את הציוד, עצבני ובטריקה העביר את הכיסא למקום שכאילו נועד לו. הוא היה פותח בהפגנות את החלון ומתחיל לטאטא את הרצפה, כאילו רצה לטהר את הפרוקורטוריה מעפר ומרוחו של פילאטוב.

פעם אחת כשפילאטוב בא למשמרתו, תפס את האתיופי שישן בעיניים פקוחות ופה פתוח, מתוכו זחל ויצא זבוב. פילאטוב, כיאות, צעד למשמרתו, חתם ביומן הנוכחות, ועמיתו השחום שהמשיך לישון שעה נוספת, פתאום קפץ בתזזית ובאימה, ויצא בהליכה נשגבת. אך, לפני כן הוא ציין ביומן הנוכחות את זמן הסיום של המשמרת לפי הרגע שבו התעורר משנתו, ובשל כך התפתח עימות ונערך בירור מינהלי.

בזמן תורנות הלילה, פילאטוב היה יוצא לאוויר הכחלילי, הספוג ריח יומי של פלאפל, בוהה היה במופע הירח המוגזם, צועד עשרה, או יותר צעדים הנה והנה. הוא מתח את זכרונו המעונה בשיירות של דמויות ומחזות מהחיים הקודמים, והתאמץ לזכור מלים של שירים משנות ילדותו ונערותו, ושר בקול רם ושיבש את היללות המתעללות של התנים וצדצוד הצרצרים:

"הינשאו במדורות לילות כחולים, אנחנו החלוצים ילדי

הפועלים..."

דמעות זלגו על לחיו והוא השתוקק לסיגרייה. את הכאב הנפשי אפשר לשכך על ידי שתיה של משהו, ופילאטוב היה חוזר לפרוקורטוריה, מרתיח מים ומכין קפה נמס מגעיל. הוא שם לפניו דף נייר, שבו היה כתוב מזה זמן רב: "שלום יקירי!"

לא היה על מה לכתוב.

הפרוקורטור הדליק את הרדיו - הרדיו שתק. לא נשמע שום רקע. "בטריות!" - הוא פלט קללה בלחש. אחר-כך, ברוגז, בהתרתחות ובמתיחת גידי צווארו צווח בארמית גסה: "שתי בטריות - שעתיים עבודה, עבודה שנואה, עבודה מטמטמת, משגעת, מסמרטטת!"

"או תהנה מהשקט, בן מלך קורא בכוכבים, מרצה בכיר, עמית מחקר, מחבר שותף, מי שבדרכו נקרה ספר פרובוקטיבי והוא הוקסם ממנו, ספרון שאוכלס בשדים וקדושים, פה ושם... אח החיים שם! סוכריות ובייגלך, כמו ברבורים מזחלות, איה אתם סוסיס נסערים...?"

הפרוקורטור משך באפו בעצב, בבטנו נשמעו גרגורים והדהדו במעיים.

הדלת נפתחה מעט, ולפרוקורטוריה הציץ קונטריון מורילוב עם מטאטא ביד, הוא היה כל-כך רחב-כתפיים, שהסתיר לגמרי את השמש העולה.

"הבאתי בירה חמה לכאב ראש", אנפף קונטריון מלים בארמית משובשת, - "בינתיים קת, ובאחת עשרה כשייפתח, אני ארוץ. נו, תביא לי חמש שקל..."

השעה היתה עשר בבוקר.

אורי (יורי) קלאטיס - נולד בברה"מ ב-1944, התגורר במוסקבה, למד עיתונאות וקולנוע, היה במאי של סרטי מדע ופרסום. בארץ מ-1988, עובד במז"פ, במטה הארצי של משטרת ישראל.

הסיפור, שפורסם במקורו בכתב העת "22", גיליון מס' 94, תורגם לעברית על-ידי המחבר, בעזרתה של תמי כץ.

← המשך מעמך 4 ←

ניצה ק"ן: איילת אהבים; הוצאת הקיבוץ המאוחד / ספרי סימן קריאה - הככשה השחורה; 1995; עמ' 237
 חבצלת סמנון, אשה צעירה, נסחפת במערבולת מיסטית-קבלית, שמככבות בה נשות עבר כאלוה לסקר שילר או דולסה די ליאון, אשת מחבר ספר הווהר. כצומת של חושניות ומסתורין, נמשכים אליה הגברים - רפאל וזהרספלנדור, גבריאל ואבינועם. סבוך.

אנטוניו ארטו: הליוגבלוס או האנרכיסט המוכתר; מצרפתית; אוולין עמר; עריכה מדעית; שרון הפץ; הוצאת כבל-כיתן; 1995; עמ' 156
 יצירה כאילו היסטורית, העוסקת בדמותו הקדנתית של הקיסר הרומי, ממוצא סורי, הליוגבלוס; כהן פגני, שחי חי פריצות פרועים, ונשחט לאחר חמש שנות שלטון.

שושנה בן-עדי: אחוזת מלח; הוצאת ירון גולן; 1996; עמ' 40
 שיריה של שושנה בן-עדי "מאירים מזווית מקורית, חושנית, ומטאפיסית, מחוויתיה במסעות קיומיים וטעוני אקוויטיקה להודו, נפאל וטיבט, ומוזיקתה לירושלים." (גב העטיפה).

"מיי תא, אני נבהלת / גופי תשעה שערים מתפורת זהותי כענבי יין דרוכים / לפני בטומאה מדם בתולים / והירה מכה חורון ואני עוברת / בצלי המשתנה כאורך זכרונך"

קורמאק מקארתי: כל הסוסים היפים; מאנגלית: גרעון טורי; הספריה החדשה - הוצאת הקיבוץ המאוחד; 1995; עמ' 283
 הרומן הראשון ב"טרילוגיית הגבול" של מקארתי, והספר השביעי לפרסומו; רומן התבגרות, שבתשתיתו חומרי "המערב הפרוע". ג'ון גריידי, נער העווב את ביתו ומשפחתו המתפרקת, מגיע עם חבר למקסיקו. הוא וחברו נכלאים בכלא מקסיקאי, באשמת רצח, שם הם צריכים לשרוד במסגרת חוקים של עולם אלם ואטום.

פידור דוסטויבסקי: רשימות חורף על רשמי קיץ; כתבים מן המחלת; מרוסית: גרשון חזנוב; הוצאת כרמל ירושלים; 1996; עמ' 251
 שני טקסטים משנות השישים של המאה התשע עשרה, שכתב דוסטויבסקי לאחר חזרתו ממושבת העונשין בסיביר. הטקסטים מבטאים

את רעיון השורשיות על-פי דוסטויבסקי. "רשימות חורף" - המוסרות חוויות מביקור קצר בחוף-לארץ, מבטאות את רעיון חוסר האפשרות להפנים את התרבות המערב-אירופית המודרנית; כ"כתבים מן המחלת", נמסר וידויו של אדם מתלבט, ומתקפת תפיסת האדם האירופי שבתשתית התרבות המערבית הזו, כפי שמבין אותה דוסטויבסקי. מבוא, הערות ועריכה מדעית: דמיטרי סגל.

עדה פגיס: לב פתאומי, הוצאת עם עובד; 1995; עמ' 168
 פרקים מחיי דן פגיס, המשלבים זכרונות עם עדויות שמיעה, מכתבים וכן שירי המשורר, בניסיון לצייר ולנסות לפענח את דיוקנו. אריאל הירשפלד הוסיף מסה על שירת דן פגיס.

שלמה טנאי: מחד בעוד נצח; הוצאת רשפים; 1995; עמ' 79
 ספר שירים נוסף של משורר ותיק, השומר בעקביות על צורת השיר ותכניו, מתוך נאמנות לעצמו. טנאי עוסק בזמן החולף ובשינויים שהוא גורם.

"זמן קרוב מאוד ורחוק מאוד / ממש באותם פנים. / שתי הזיות מדומות / בנייה - נצחים."

אמנון הנקנר: הקייץ של רנה אוסטנד; הספריה החדשה, הוצאת הקיבוץ המאוחד / ספרי סימן קריאה; 1996; עמ' 191
 סיפורים שעל גבול הבדיה, המעוגנים במציאות מוכרת, בהם משתתף כילד או כבוגר גם המחבר עצמו; הפואנטה תמיד מפתיעה, והסיפורים יוצרים מארג ססגוני משעשע ומרתק לקריאה.

ג'ורג' אליוט: סילאס מאדנר; האודג מראכלו; מאנגלית: אהרן אמיר; סדרת כותרים; הוצאת כתר; 1996; עמ' 221
 ספרה של הסופרת מן המאה התשע-עשרה, על אורג שירד מנכסיו וזכה בילדה ובאהבה. רומן ריאליסטי מגובש, המצטיין בעיצוב הדמויות

ובמבנה.

סיטקאנט מאהפאטרה: מות קרישנה ושירים אחרים; מאנגלית: עודד פלד; 1996; עמ' 62
 שירים משל המשורר ההודי החשוב, בן הבל אוריסה, זוכה פרסים ספרותיים רבים ומתורגם לשפות רבות. שיריו של סיטקאנט מאהפאטרה נובעים מן המחשבה והמסורת ההודית, ממחוו ילדותו, אך גם מושפעים מהמודרניזם הלירי האירופי.

"גם אני מוזהה, הו צפור, את אל-השמש / בעיניים עצומות בחזקה במדיטציה עיוורת; / את מזמוריו אני קורא, בשפתם הדלה / שעלים מצהיבים, הנושרים כעת ללא הרף;"

אלישה פורת: ציפור הסבך הכחולה; הוצאת עקד-גוונים; 1996; עמ' 159
 שלוש נובלות ארצישראליות, הנוגעות בארצי ובמיתי; "ציפור הסבך הכחולה" - סיפור אהבה בין נערה יוצאת דופן לנער משורר בקיבוץ.

"נפילה" - מותו של ברנר מסופר מפיו של מעריך, המנסה להתחקות אחרי סיפור הרצח.

"איל צעיר בירושלים" - סיפור אהבה בין משורר כפרי וסטודנט ליהדות, לעוזרת מחקר באוניברסיטת ירושלים.

אם אתה אדם קורא חושב – חתום על

שיתוף כל
הירחון לספרות
חברה • ביקורת • תיארון • אמנות

* ספרות עברית – מה שקורא

* מיטב הספרות העולמית

* הכרות עם ספרויות האיזור

* מעורבות חברתית

המתנה היפה ביותר